

JURIDISKA FAKULTETEN

VID LUNDS UNIVERSITET

Jonna Anderberg

Processuell editions- och uppgiftsplikt i dispositiva tvistemål

- En analys av omfattningen av 38 kap. 2 § RB och 42 kap. 8 § första stycket sista meningen RB i ljuset av den kontradiktoriska lärans syn på informationsanskaffning

JURM02 Examensarbete

Examensarbete på juristprogrammet

30 högskolepoäng

Handledare: Peter Westberg

Termin: HT 2022

Innehåll

SUMMARY	4
SAMMANFATTNING	6
FÖRORD	8
FÖRKORTNINGAR	9
1 INLEDNING	10
1.1 Bakgrund.....	10
1.2 Syfte och frågeställningar	11
1.3 Avgränsningar	12
1.4 Metod.....	14
1.5 Material.....	15
1.6 Forskningsläge.....	17
1.7 Disposition	18
2 DET KONTRADIKTORISKA TVISTEMÅLSFÖRFARANDET	20
2.1 Inledning	20
2.2 Den kontradiktoriska lärans syn på informationsanskaffning...	20
3 PROCESSUELL EDITION	24
3.1 Inledning	24
3.2 Processuell edition och tillhörande bifallsförutsättningar.....	24
3.2.1 Kravet på skriftlig handling	26
3.2.2 Innehavskravet	29
3.2.3 Identifikationskravet	31
3.2.4 Kravet på bevisbetydelse och rättslig relevans	35
3.2.5 Intresseavvägningen.....	41
3.3 Fullgörande av editionsplikten	45
3.4 Lagstadgade undantag från den processuella editionsplikten	46
3.5 Andra regleringar relevanta för den processuella editionspliktens omfattning	48
3.5.1 Editionsplikten i förhållande till vittnesplikten.....	48

3.5.2	Gränsdragningen mellan processuell editionsplikt och sakkunniguppdrag	49
4	ANALYS	51
5	UPPGIFTSPLIKT	62
5.1	Inledning	62
5.2	Uppgiftspliktens innebörd	62
5.3	Bevis som omfattas av uppgiftsplikten	64
5.3.1	Kravet på skriftligt bevis	64
5.3.2	Innehavskravet	65
5.3.3	Kravet på bevisbetydelse och relevans	66
5.4	Fullgörande av uppgiftsplikten	67
5.5	Begränsningar av uppgiftsplikten	70
5.6	Rättsliga verkningar av parts underlåtenhet att uppfylla sin uppgiftsplikt	71
6	ANALYS	73
	KÄLLFÖRTECKNING	79
	Offentligt tryck	79
	Litteratur och artiklar	79
	Rättsfallsförteckning	83

Summary

The parties' proceedings in court are facilitated if the parties are, on an early stage, given the opportunity to have access to documentary evidence of importance to an on-going trial. The Swedish Code of Judicial Procedure (SCJP) contains, in this regard, provisions that regulate intra-procedural gathering of documentary evidence. These provisions constitute tools for parties to utilize when trying to have access to information regarding documentary evidence as well as its content. The tools available in SCJP that are examined in this thesis are the duty of disclosure set out in Chapter 38 Section 2 of the SCJP and the duty of providing information regarding documentary evidence set out in Chapter 42 Section 8 of the SCJP. Utilizing these tools, a party can, with the assistance of the court, have access to information regarding the opposite party's or a third party's documentary evidence as well as its content.

The purpose of this thesis is to examine the scope of the provisions set out in Chapter 38 Section 2 and Chapter 42 Section 8 of the SCJP that regulate the duty of disclosure and the duty of providing information regarding documentary evidence. The *scope* refers to what documentary evidence and what kind of work effort that are covered by the provisions. The scope of the provisions is being analyzed in relation to the Swedish adversary procedure for civil litigation and its ideas regarding gathering of information and documentary evidence.

In conclusion, the study shows that the duty of disclosure and the duty of providing information regarding documentary evidence are closely interconnected. The duties overlap to a large extent as regards to what documentary evidence that are covered by the scopes of the provisions, due to the fact that the substance of several of the requirements set out in the provisions are in line with one another. The thesis concludes that the scope of the duty of disclosure has been subject to different kinds of extensions of the requirements set out in the provision, which also affects the scope of the duty of providing information regarding documentary evidence. These extensions have taken place through modifications of the provision in case law and through how the provision is being construed and applied by the courts. For example, there are more sorts of documentary evidence that are covered by the scope of the provisions today than there were a couple of years ago. Furthermore, the scope of the provisions nowadays, in today's technical environment, cover a higher amount of work effort and new forms of work effort for the party that is obliged to perform under the duty to disclose documentary evidence and information regarding documentary evidence. Swedish case law implies trends of, gradually over time, extending the scope of the requirements set out in the provision regulating the duty of disclosure, which give rise to new legal

questions that should receive the attention of the legislator. Examples of legal questions that have arisen due to this are how information shall be provided under the duty of Chapter 42 Section 8 of the SCJP, in cases of electronically stored data, and against whom a claim for disclosure can be directed in cases of copies of requested documentary evidence. Another legal question that has arisen is whether there is any limit to the amount of work that is to be performed under the duty of disclosure as well as under the duty of providing information regarding documentary evidence. Both duties are controversial elements in the Swedish adversary procedure for civil litigation. Finally, the thesis concludes that there is a need for a clearer and stricter legal framework regarding what documentary evidence and work efforts that are covered by the scopes of Chapter 38 Section 2 and Chapter 42 Section 8 of the SCJP, due to the Swedish adversary procedure for civil litigation. Furthermore, a review is suggested of the provision regulating the duty of providing information regarding documentary evidence, in order to maintain the Swedish adversary procedure for civil litigation.

Sammanfattning

Parternas processföring underlättas om de på ett tidigt stadium i en domstolstvist får tillgång till skriftliga bevis av betydelse för tvisten. RB innehåller i detta avseende bestämmelser om inomprocessuell bevisanskaffning. Dessa bestämmelser utgör medel för parter att tillgripa inom ramen för ett pågående dispositivt tvistemål vid bevisanskaffning och bevis efterforskning inför den stundande rättegången. De tillgängliga medel som i RB står till buds och som behandlas i uppsatsen är möjligheten till en begäran om processuell edition samt uppgiftsplikt. Genom dessa medel kan en part, med domstolens hjälp, få del av såväl information om som innehåll i skriftlig bevisning, som innehas av motparten i målet eller i vissa fall av tredje man.

Syftet med denna uppsats är att utreda omfattningen av regleringarna om processuell edition och uppgiftsplikt inom ramen för dispositiva tvistemål. Med *omfattning* avses dels vilka bevis som omfattas av regleringarna, dels vilka arbetsinsatser som omfattas av den processuella editionsplikten respektive uppgiftsplikten. Omfattningen av regleringarna analyseras i relation till det kontradiktoriska tvistemålsförfarandets syn på informationsanskaffning.

Av utredningen framgår sammanfattningsvis ett tätt inbördes logiskt samband mellan den processuella editionsplikten och uppgiftsplikten. Till stora delar sammanfaller den processuella editionsplikten och uppgiftsplikten vad gäller vilka skriftliga bevis som omfattas av regleringarna, med hänsyn till att förutsättningarna för plikterna i hög utsträckning förefaller överensstämma till innehållet. I uppsatsen konstateras att det har skett utvidgningar av den processuella editionsplikten i rättspraxis, vilket får påverkan även på uppgiftspliktens omfattning. Utvidgningarna har skett dels genom olika förändringar av bestämmelsen om processuell edition, dels genom hur bifallskraven för processuell edition tolkas och tillämpas av domstolen. Exempelvis omfattas fler skriftliga handlingar av regleringarna i dagsläget än tidigare. Vidare omfattar editions- och uppgiftsförelägganden i dagens digitala miljö alltmer omfattande arbetsinsatser och arbetsinsatser av annat kvalitativt slag för den editions- och uppgiftspliktige. Bland annat kan den processuella editionsplikten numera omfatta även arbetsinsatser som består i överföring av information från ett format till ett annat. Rättspraxis uppvisar en tendens att successivt över tid tänja på gränserna för de krav som råder för att editionsplikt ska föreligga, vilket ger upphov till behov av nya ställningstaganden som bör uppmärksammas av lagstiftaren. Exempel på sådana ställningstaganden är hur en förteckning inom ramen för uppgiftsplikten ska utformas vid elektroniskt lagrad information, huruvida ett editionsyrkande med framgång kan riktas mot samtliga rättssubjekt som anses uppfylla det uppställda innehavskravet oberoende av om dessa innehar efterfrågade bevis i form av kopior eller

huvudskrifter, samt huruvida det finns en yttersta gräns för de arbetsinsatser som kan följa av ett föreläggande om processuell edition respektive uppgiftsplikt. Såväl den processuella editionsplikten som uppgiftsplikten utgör kontroversiella inslag i det svenska kontradiktoriska tvistemålsförfarandet. De utvidgningar av plikternas omfattning som ägt rum i rättspraxis framstår i flera avseenden innebära avsteg från den kontradiktoriska lärans syn på informationsanskaffning. Uppsatsen utmynnar i att det mot bakgrund av den gällande kontradiktoriska läran föreligger ett behov av tydligare och snävare rättsliga ramar för vilka bevis som omfattas av editions- och uppgiftsplikten samt vilka arbetsinsatser som får avkrävas en editions- och uppgiftspliktig. Vidare föreslås att uppgiftsplikten bör genomgå en översyn, för det fall den kontradiktoriska läran ska upprätthållas i svensk rätt.

Förord

Mitt juristprogram börjar komma till ända efter 4,5 år av personlig utveckling, inhämtande av ny kunskap, livserfarenhet och upplevelser. Det är en särskild känsla att nu stå redo att kasta mig ut i ett hav av yrkesmöjligheter.

Det finns tillfällen då tacksamheten är så överväldigande att den är svår att ta in. Visst har juristprogrammet innehållit sina prövningar, men allt jag fått uppleva under dessa år har förgyllt min tillvaro och har varit alldeles oslagbart. Jag har deltagit i roliga sittningar och fester. Jag har skaffat mig nya bekanskap och vänskaper som gett mig mycket glädje. Jag har tagit på mig lite för mycket arbete vid sidan av studierna för att sedan trappa ned och därefter trappa upp igen. Aldrig har jag varit tillräckligt bra på att hitta en "balans" mellan mina deltidsarbeten och mina studier, förmodligen på grund av att jag alltid älskat att "vara igång" och "ge allt".

Hur som helst vill jag rikta ett särskilt tack till min mamma, pappa och bror, till min kärlek Adam Olofsson och till mina vänner Ebba Wilgotsson, Aida Birinxhiku, Karin Ek, Amalie Nyholm och Tilda Lindén för all vägledning, uppmuntran, support, kärlek, delad glädje och chansen att tillsammans med er få växa, lära och älska.

Jag vill även rikta ett stort tack till min handledare Peter Westberg för givande diskussioner och värdefulla råd under uppsatsskrivandets gång.

Härmed slutar en fas som juriststudent och arbetslivet tar vid. Jag bär med mig alla lärdomar och upplevelser från min tid på juristprogrammet.

Med stor tacksamhet,
Jonna Anderberg
6 december 2022, Lund

Förkortningar

RB	Rättegångsbalk (1942:740)
RF	Regeringsform (1974:152)
LSF	Lag (1999:116) om skiljeförfarande
SCJP	Swedish Code of Judicial Procedure
OSL	Offentlighets- och sekretesslag (2009:400)
BrB	Brottsbalk (1962:700)
TF	Tryckfrihetsförordning (1949:105)
SOU	Statens offentliga utredningar
Prop.	Proposition
Jfr	Jämför
SvJT	Svensk Juristtidning
JT	Juridisk Tidskrift
NJA	Nytt juridiskt arkiv, avdelning I
f.	Följande sida
ff.	Följande sidor
m.fl.	Med flera
EKMR	Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna

1 Inledning

1.1 Bakgrund

Tillgång till information i form av skriftlig bevisning är i stora kommersiella tvister ofta av stor betydelse för tvistens utgång.¹ Utgångspunkten för det svenska kontradiktoriska tvistemålsförfarandet är visserligen att det åligger parterna att på egen hand och utom rätta samla in den bevisning som är erforderlig för att tillvarata sina intressen i målet.² Motparten eller tredje man kan emellertid vara ovilliga att samarbeta och vägra att, till parten, lämna ut handlingar som kan komma att avslöja bolagsinterna förhållanden, kundrelationer eller yrkeshemligheter.³ För det fall en part inte har tillgång till all relevant skriftlig bevisning för att på ett tillfredsställande sätt kunna tillvarata sin rätt i en tvist, kan parten behöva anskaffa bevisning eller information om bevisning som innehas av motparten eller tredje man.⁴ I detta läge förefaller möjligheten till begäran om *uppgiftsplikt*⁵ och begäran om *processuell edition*⁶ vara relevanta verktyg för en part att tillgripa.⁷

Uppgiftsplikten utgör en möjlighet för en part att med domstolens hjälp, under vissa förutsättningar, begära att motparten upprättar en förteckning över sitt innehav av skriftlig bevisning.⁸ Processuell edition möjliggör för part att med domstolens hjälp, under vissa förutsättningar, avtvinga motpart eller tredje man skriftlig bevisning som är av betydelse för en pågående tvist.⁹ En parts begäran om uppgiftsplikt kan således utgöra ett förstadium till ett, av parten, senare initierat editionsförfarande.¹⁰ Innehållet i de skriftliga bevis som motparten upptagit i en förteckning inom ramen för uppgiftsplikten kan alltså göras tillgängligt för parten i samband med en efterföljande begäran om processuell edition.¹¹

---

¹ Heuman (1999/00) s. 152; Rudvall (2007) s. 140.

² Jfr 35 kap. 6 § RB; Prop. 1994/95:191 s. 11; SOU 1926:33 s. 14 f.; Westberg (2010) s. 104.

³ Heuman (1989/90) s. 3; Ekelöf, Heuman, Edelstam (2009) s. 260.

⁴ Med *tredje man* avses en utomstående fysisk eller juridisk person som inte är part i målet.

⁵ 42 kap. 8 § första stycket sista meningen RB. Det förefaller inte finnas ett vedertaget begrepp i doktrin för benämning av den skyldighet som stadgas i 42 kap. 8 § första stycket sista meningen RB. Skyldigheten förekommer under benämningar såsom informationsplikt, upplysningsplikt, uppgiftsskyldighet och redovisningsplikt. Jag har för avsikt att genomgående i uppsatsen benämna skyldigheten *uppgiftsplikt*.

⁶ 38 kap. 2 § RB.

⁷ Andersson (2020) s. 259.

⁸ 42 kap. 8 § första stycket sista meningen RB.

⁹ 38 kap. 2 § RB.

¹⁰ Heuman (2009) s. 215.

¹¹ Westberg (2021) s. 305.

I dagens informationssamhälle uppkommer ständigt nya sätt för samhällets aktörer att inhämta, sammanställa, lagra och överföra information.¹² Detta har genererat andra problem än de som täckts av den tidigare regleringen om processuell edition.¹³ Med hänsyn härtill har Högsta domstolen i vissa avseenden anpassat bestämmelsen om processuell edition.¹⁴ De följd effekter den rådande tekniska utvecklingen fått i rättspraxis har i doktrin gett upphov till frågeställningar kring den processuella editionspliktens omfattning.¹⁵ Med hänsyn till att rekvisiten i bestämmelserna om uppgiftsplikt och processuell edition förefaller överensstämma till innehållet,¹⁶ uppkommer likartade frågeställningar vad gäller uppgiftspliktens omfattning och hur denna kan ha kommit att påverkas av att den processuella editionspliktens omfattning i vissa avseenden, genom de i rättspraxis företagna anpassningarna, kommit att utökas till sin omfattning.¹⁷ Mot bakgrund av denna rättsutveckling, framstår det som angeläget att undersöka omfattningen av regleringarna om processuell edition och uppgiftsplikt för att se hur och till vilken grad det har tänjts på dess gränser. Det framstår härvid även vara av intresse att belysa hur detta förhåller sig till det kontradiktoriska tvistemålsförfarandet och dess syn på varje parts ensamansvar i bevisanskaffningshänseende, eftersom denna dominerat modern civilprocessrätt som grundläggande princip sedan lång tid tillbaka.¹⁸

1.2 Syfte och frågeställningar

Syftet med denna uppsats är att utreda omfattningen av regleringarna om processuell edition och uppgiftsplikt inom ramen för dispositiva tvistemål. Med *omfattning* avses i uppsatsen vilka bevis som omfattas av processuell editionsplikt och uppgiftsplikt samt omfattningen av de arbetsinsatser som

---

¹² Jfr NJA 1998 s. 829; Jfr NJA 2020 s. 373; se Perhard (2007/08) s. 395, vari Perhard påtalar att uppskattningsvis 90 % av alla dokument i dagens affärsliv är lagrade, skapade, hanterade och lästa i elektronisk form och uppskattningsvis 70 % av sådant material skrivs aldrig ut i pappersform.

¹³ Westberg (2011/12) s. 356; Se exempelvis NJA 2020 s. 373 p. 13.

¹⁴ Jfr NJA 1998 s. 829; NJA 2020 s. 373; NJA 2022 s. 249.

¹⁵ Jfr Perhard (2007/08) s. 400, vari Perhard lyfter frågan hur raderade handlingar förhåller sig till kravet på skriftlig handling i 38 kap. 2 § RB till följd av den tekniska möjligheten att numera utan alltför omständiga tekniska ingrepp rekonstruera sådana handlingar; Jfr Perhard (2007/08) s. 399 f., vari Perhard uppmärksammar var gränserna går för arbetsinsatser vid fullgörande av ett editionsföreläggande och i vilka fall arbetsinsatsen kan innebära en sådan kvalificerad hantering av material att det utgör hinder för att meddela ett editionsföreläggande; Jfr gränsdragningen till sakkunniguppdraget som behandlas i *avsnitt 3.5.2* och de osäkerheter som där behandlas kring vilka arbetsinsatser den processuella editionsplikten får lov att omfatta.

¹⁶ Se *kapitel fem*.

¹⁷ Jfr Westberg (2010) s. 590 vari Westberg uppmärksammar vilka oklarheter som råder kring omfattningen av fullgörande av uppgiftsplikten till följd av att kravet på skriftlig handling vid processuell edition utvidgats till att numera omfatta även *elektroniskt lagrad information*.

¹⁸ Westberg (2010) s. 110; Westberg (2010) s. 21; Andersson (2020) s. 276.

erfordras för att plikterna ska anses uppfyllda. Jag ämnar utreda på vilka sätt och till vilken grad regleringarnas omfattning har utvidgats i rättspraxis, samt att belysa hur denna rättsutveckling förhåller sig till det kontradiktoriska tvistemålsförfarandets syn på informationsanskaffning som grundläggande civilprocessrättslig princip. Vidare ämnar uppsatsen diskutera reglernas samspel sinsemellan.

För att uppfylla uppsatsens syfte kommer följande frågeställningar att besvaras:

*Vilka bevis och arbetsinsatser omfattas av den processuella editionsplikten inom ramen för dispositiva tvistemål?*¹⁹

*Hur förhåller sig regleringen om processuell edition till det kontradiktoriska tvistemålsförfarandets syn på informationsanskaffning?*²⁰

*Vilka bevis och arbetsinsatser omfattas av uppgiftsplikten inom ramen för dispositiva tvistemål?*²¹

*Hur samspelar uppgiftsplikten med den processuella editionsplikten och hur inverkar detta på uppgiftspliktens omfattning?*²²

*Hur förhåller sig regleringen om uppgiftsplikt till det kontradiktoriska tvistemålsförfarandets syn på informationsanskaffning?*²³

1.3 Avgränsningar

Inledningsvis bör nämnas att uppsatsen inte ämnar ge en heltäckande bild av de regleringar som gäller för inomprocessuell bevisanskaffning i svensk civilprocessrätt. Uppsatsen fokuserar på informationsanskaffning med domstolens hjälp och behandlar i detta avseende uteslutande regleringarna om *uppgiftsplikt* samt *processuell edition*. Det rör sig således om bevisanskaffning avseende *skriftliga handlingar inom ramen för pågående dispositiva tvistemål*. Därmed utelämnas regleringar kring vittnesförhör i 36 kap. RB, partsförhör i 37 kap. RB, syn i 39 kap. RB, sakkunnig i 40 kap. RB, bevisning till framtida säkerhet i 41 kap. RB och möjligheten till utomprocessuell informationsanskaffning.²⁴ Detta sker trots att särskilt vittnes- och partsförhör i form

---

¹⁹ Frågeställningen besvaras i *kapitel fyra*.

²⁰ Frågeställningen besvaras i *kapitel fyra*.

²¹ Frågeställningen besvaras i *kapitel sex*.

²² Frågeställningen besvaras i *kapitel sex*.

²³ Frågeställningen besvaras i *kapitel sex*.

²⁴ Utomprocessuell informationsanskaffning regleras inte i RB, men förutsätts vara den främsta metoden för informationsanskaffning i samband med tvister och sker till skillnad

av så kallade editionsförhör utgör ytterligare en möjlighet för part att under en pågående rättegång, med domstolens hjälp, få information om eventuell okänd skriftlig bevisning som innehas av motparten.²⁵ Nämnade avgränsningar är emellertid nödvändiga med hänsyn till uppsatsens frågeställningar och dess begränsade omfång.

Som framgår av formulerade frågeställningar utgår undersökningen från dispositiva tvistemål. Dispositiva tvistemål – i motsats till indispositiva – utgör tvistemål i vilka parterna alltid står för initiativtagandet till inhämtande av bevisning.²⁶ Editionsinstitutet används även, om än i mycket begränsad omfattning, inom straffrättsprocessen, vari intressen av andra slag gör sig gällande.²⁷ Följaktligen behandlas varken editionsinstitutet i förhållande till indispositiva tvistemål eller brottmål i denna uppsats. Processuell edition förekommer vidare även inom ramen för skiljetvister. De förutsättningar för processuell editionsplikt som behandlas i uppsatsen gör sig i stora drag gällande även i skiljetvister, men med vissa modifikation som jag inte har för avsikt att avhandla inom ramen för uppsatsen.²⁸

Det sker i uppsatsen ingen djupgående redogörelse för det kontradiktoriska tvistemålsförfarandet. I enlighet med uppsatsens syfte ligger fokus på genomgång av *den kontradiktoriska lärans syn på informationsanskaffning*, vilken behandlas i sådan utsträckning som är erforderlig för besvarandet av uppsatsens frågeställningar. Uppsatsen behandlar inte heller hur rättigheterna i EKMR förhåller sig till eller påverkar utformningen av editionsinstitutet, samt ställer sig till idén om kontradiktorisk informationsanskaffning, då dessa frågor faller utanför formulerade frågeställningar.²⁹

Uppsatsens fokus, vad gäller editionsplikten, är att undersöka den processuella editionsplikten. Editionsplikt förekommer emellertid av såväl processuell som materiell natur.³⁰ Materiell editionsplikt gäller, till skillnad från processuell editionsplikt, oberoende av tvistemålsprocess och grundar sig i ett

---

från processuell edition och uppgiftsplikt fritt från domstolens inblandning, se Westberg (2010) s. 474.

²⁵ Heuman (1995/96) s. 449.

²⁶ Jfr 35 kap. 6 § RB.

²⁷ Jfr Hjertstedt (2011) s. 446 ff. och s. 527 ff., Ekelöf, Heuman, Edelstam (2009) s. 261; Polis och åklagare har jämfört med en part i ett tvistemål helt andra lagliga befogenheter att genom exempelvis husrannsakan, beslag och andra tvångsåtgärder söka efter och samla in elektroniskt lagrad information som innehas av exempelvis en brottsmisstänkt, se Perhard (2007/08) s. 399.

²⁸ 26 § LSF; Heuman (1989/90) s. 233 ff.

²⁹ Jfr Westberg (2010) s. 172 ff. vari Westberg konstaterar att det på ett mera principiellt plan inte går att, av artiklarna i EKMR, utläsa vilket grundläggande synsätt en nationell rättegångsordning bör bygga på vad gäller utformningen av ett editionsinstitut. Det rör sig om frågor som Europadomstolen ännu inte uttalat sig i.

³⁰ Jfr 38 kap. 2–3 §§ RB.

rättsförhållande mellan parterna, alternativt en lagstadgad skyldighet.³¹ Med hänsyn till frågeställningarna och uppsatsens syfte utelämnas den materiella editionsplikten från vidare behandling i uppsatsen.

Uppsatsen är avgränsad till att gälla privata handlingar som inte aktualiserar tillämpning av något av de från den processuella editionsplikten lagstadgade undantagen. Vad gäller processuell edition förekommer vissa säregna fall som påkallar särskilda moment i editionsprövningen. Det kan röra sig om edition av yrkeshemligheter, som aktualiserar en intresseavvägning av annat slag än den som är föremål för behandling i uppsatsen.³² Vidare aktualiseras vid editionsbegäran av allmänna handlingar³³ vissa särskilda frågor såsom sekretess och myndighetstillstånd, vilka påkallar särskilda hänsynstaganden och ytterligare regleringar som med hänsyn till formulerade frågeställningar ligger utanför uppsatsens ramar.³⁴

Vid en begäran om uppgiftsplikt liksom en begäran om processuell edition kan den förelagde uppgiftssvaranden respektive editionsvaranden åsamkas omfattande kostnader förenade med fullgörandet av sina skyldigheter.³⁵ Hantering och ersättning av sådana kostnader lämnas i huvudsak utanför denna framställning med hänsyn till dess begränsade omfattning.

1.4 Metod

Vid uppsatsskrivandet har den rättsdogmatiska metoden använts för att söka och rekonstruera svar på identifierade rättsliga frågeställningar. Den rättsdogmatiska metoden tar sin utgångspunkt i principerna för användning av de allmänt accepterade rättskällorna lagstiftning, rättspraxis, förarbeten och rättsdogmatiskt orienterad doktrin.³⁶ Den rättsdogmatiska metoden möjliggör en analys av vad som är gällande rätt i ett visst avseende genom att tolka innehållet i de rättskällor som åtnjuter auktoritet.³⁷ Rättsdogmatiken är lämplig som metod för valda frågeställningar med hänsyn till att de tar sikte på att söka utröna gällande rätt vad gäller kontradiktorisk informationsanskaffning,

---

³¹ 38 kap. 3 § RB; Ekelöf, Boman (1992) s. 219; Jorstadius (2010/11) s. 848.

³² Jfr NJA 1999 s. 469 och NJA 2012 s. 289 angående den intresseavvägning som företas vid processuell edition av yrkeshemligheter. Intresseavvägningen i dessa fall blir beroende av å ena sidan handlingens betydelse som bevis och å andra sidan yrkeshemlighetens ekonomiska värde.; Jfr SOU 1938:44 s. 413.

³³ En handling anses som allmän då den förvaras hos myndighet eller därmed jämställt organ, går att identifiera samt är inkommen till myndigheten eller är att anse som upprättad hos myndigheten, se 2 kap. 4–10 §§ TF.

³⁴ 38 kap. 8 § RB; 15 kap. 1–2 §§ OSL; 16 kap. 1 § OSL; Nordh (2019) s. 109; Hjertstedt (2011) s. 470 ff.; Ekelöf, Heuman, Edelstam (2009) s. 263.

³⁵ Heuman (1989/90) s. 8; Andersson (2020) s. 261.

³⁶ Kleineman (2013) s. 21; Låt vara att begreppet rättsdogmatik börjat debatteras på senare år, varpå det uppdagats att dess närmre innebörd till viss del är omstridd. Somliga hävdar att rättsdogmatik är en teori snarare än en metod, se Hjertstedt (2011) s. 45.

³⁷ Hjertstedt (2011) s. 46.

omfattningen av den processuella editionsplikten samt uppgiftsplikten och samspelet reglerna sinsemellan.³⁸

Som formulerats ovan, avser jag även att undersöka gällande rättsläge vad avser omfattningen av uppgiftsplikten och den processuella editionsplikten mot bakgrund av det kontradiktoriska tvistemålsförfarandets syn på informationsanskaffning. Det kontradiktoriska tvistemålsförfarandets syn på informationsanskaffning utgör ett fundament i svensk civilprocessrätt, vilket jag anlägger som ett perspektiv på min analys rakt igenom. Att använda den kontradiktoriska läran som utgångspunkt för analysen innebär anläggande av ett kritiskt förhållningssätt till såväl otydliga gränser för omfattningen av regleringarna som utvidgningar av omfattningen av desamma.³⁹ Till detta är den rättsdogmatiska metoden väl lämpad, med hänsyn till att den möjliggör, utöver att söka fastställa gällande rätt, att framställa kritik av rättsläget samt att föreslå förändringar.⁴⁰

Under uppsatsskrivandets gång har jag övervägt att lägga in underrubriker för att i vissa delar, särskilt i analysen, göra uppsatsen mer lättillgänglig för läsaren. Eftersom flera stycken innehållsmässigt hänger tätt ihop anser jag emellertid att underrubriker i vissa delar är överflödiga och har därför i stället valt att kursivera ledord i början av vissa stycken och på detta vis ge läsaren vägledande information om kommande innehåll i olika stycken löpande.

1.5 Material

Denna uppsats tar utgångspunkt i svensk lagstiftning i kombination med förarbetsuttalanden och rättspraxis. För att ge en bredare helhetsbild av ämnet kompletteras dessa källor med juridisk doktrin. Urvalet av prejudicerande rättsfall som presenteras i framställningen baseras på vilka rättsfall som tilldragit sig uppmärksamhet i juridisk doktrin samt i Högsta domstolens egna hänvisningar i rättspraxis och, som enligt min uppfattning, tillfört regleringarna någonting nytt. Urvalet har gjorts med strävan att uppfylla uppsatsens syfte och besvara uppsatsens frågeställningar.

Till grund för uppsatsens kapitel om den kontradiktoriska lärans syn på informationsanskaffning ligger lagstiftning, förarbetsuttalanden och juridisk doktrin av framträdande författare inom det civilprocessrättsliga området. Vid undersökning av den processuella editionsplikten återfinns rikligt med prejudicerande rättspraxis som tillsammans med lagstiftning, lagförarbeten, rättspraxis från hovrätterna respektive tingsrätterna och juridisk doktrin utgör grunden för framställningen i denna del. Vad gäller uppgiftsplikten råder det

---

³⁸ Kleineman (2013) s. 24.

³⁹ Se *kapitel två*.

⁴⁰ Kleineman (2013) s. 24.

brist på vägledande avgöranden, varför underrättsavgöranden till viss del studerats i denna del tillsammans med lagstiftning och juridisk doktrin. I den begränsade utsträckning förarbetsuttalanden finns att tillgå har även dessa studerats i kapitlet som rör uppgiftsplikten.

Vid användning av lagförarbeten beaktas att dessa har närmast givits en självständig auktoritet i domstolarnas rättspraxis.⁴¹ Såväl förarbetsuttalanden som prejudicerande rättspraxis anses besitta formell auktoritet.⁴² Vid användning av underrättsavgöranden iakttas viss försiktighet med hänsyn till en avsaknad av prejudicerande verkan hos dessa.⁴³ Underrättsavgöranden har studerats i syfte att få en fingervisning kring hur bestämmelserna som reglerar processuell editionsplikt och uppgiftsplikt tillämpas, samt för att visa på vilka tillämpningsfrågor som uppkommer då dessa aktualiseras i praktiken. De argument som häri presenteras av domstolen och parterna bidrar vidare med underlag till en diskussion kring vad som, med utgångspunkt i vedertagna rättskällor, framstår som den mest rimliga tolkningen av lagen.

I uppsatsen studeras juridisk litteratur av framträdande författare inom det civilprocessrättsliga området, vilken framförallt tillmätts en understödande betydelse vid tolkning av rättspraxis, förarbetsuttalanden och lagtext. Vid användning av juridisk litteratur tas hänsyn till att det är omstritt med vilken tyngd juridisk doktrin kan tillmätas betydelse vid uttolkning av gällande rätt. I de fall doktrin interagerar med övriga rättskällor anses den emellertid öka de övriga rättskällornas demokratiska legitimitet.⁴⁴ Det dominerande synsättet framstår vara att juridisk litteratur bör tillmätas betydelse utifrån dess inre tyngd och argumentationens inneboende logiska struktur, vilket kan medföra att den i vissa fall får viss självständigt bärande betydelse som rättskälla.⁴⁵ I efterföljande analytiska avsnitt tas därför hänsyn till argumentationens logiska struktur och rationalitet och därmed kraften i de argument som framförs, i de fall dessa källor tillmätts betydelse.

I viss mån hänvisas till äldre juridisk litteratur i framställningen. Med tanke på att ny juridisk litteratur samt Högsta domstolens rättspraxis tar en tydlig utgångspunkt i den äldre litteraturen genom att upprepade gånger hänvisa dithän,⁴⁶ får, i den mån uppsatsen hänvisar till äldre juridisk litteratur, denna

---

⁴¹ Kleineman (2013) s. 33.

⁴² Kleineman (2013) s. 28.

⁴³ Jfr Kleineman (2018) s. 28 och s. 33.

⁴⁴ Kleineman (2013) s. 27 och s. 33.

⁴⁵ Kleineman (2013) s. 28 och s. 33.

⁴⁶ Jfr exempelvis NJA 2012 s. 289 vari Högsta domstolen hänvisar till Heuman (1989/90); Jfr NJA 1998 s. 829 vari Högsta domstolen hänvisar till Heuman (1989/90); Jfr Fitger m.fl. (2022) kommentar till 38 kap. 2 § RB hänvisar till Heuman (1989/90); Jfr Hjertstedt (2011) som hänvisar till Heuman (1989/90); Jfr Svea hovrätt, mål nr Ö 5508-01, beslut 2001-09-10, vari domstolen hänvisar till Heuman (1989/90) s. 15.

alltjämt anses gällande och aktuell på området. I den utsträckning äldre juridisk litteratur används i undersökningen sker användningen med beaktande av att senare tillkomna ändringar på området kan ha kommit att ändra dess innehåll.

Slutligen bör poängteras att det vid uppsatsskrivandet inte tagits hänsyn till material som publicerats efter den 1 november 2022.

1.6 Forskningsläge

Det kontradiktoriska tvistemålsförfarandet och dess syn på informationsanskaffning behandlas utförligt av Westberg i hans omfattande verk *Anskaffning av bevisning i dispositiva tvistemål*.⁴⁷ I verket belyser Westberg frågor om informationsanskaffning inom ramen för dispositiva tvistemål utifrån principer och utgångspunkter som präglar rätten till informationsanskaffning i några utvalda länder. De olika principerna och utgångspunkterna för informationsanskaffning ställs emot varandra och är föremål för kritisk inbördes granskning. Westberg ägnar även den kontradiktoriska informationsanskaffningen viss plats inom ramen för sitt verk *Civilrättskipning I*.⁴⁸

Den processuella editionsplikten har fått ett förhållandevis stort utrymme i den rättsvetenskapliga forskningen. Bland annat behandlas den processuella editionsplikten ingående av Heuman i diverse olika uppmärksammade artiklar, däribland exempelvis 'Editionsförelägganden i civilprocesser och skiljetvister Del I-II'.⁴⁹ Även Westberg ägnar editionsinstitutet en ingående behandling, framförallt i sina litterära verk *Anskaffning av bevisning i dispositiva tvistemål*⁵⁰ och *Civilrättskipning I*.⁵¹ Därutöver bistår Fitger m.fl. med en omfattande lagkommentar till bestämmelsen om processuell edition.⁵² Processuell edition är föremål för studier ur ett rättsdogmatiskt perspektiv på flera andra håll i den juridiska forskningen och då inom ramen för mer generella framställningar i civilprocessrätt, däribland återfinns exempelvis *Civilprocessen*,⁵³ författad av Lindell, *Rättegång IV*,⁵⁴ författad av Ekelöf och Boman samt även *Rättegång IV*⁵⁵ av senaste upplagan, vilken utgör en omarbetad version av Ekelöfs tidigare upplagor, omarbetad av Heuman och Edelstam.

---

⁴⁷ Westberg (2010).

⁴⁸ Westberg (2021).

⁴⁹ Heuman (1989/90).

⁵⁰ Westberg (2010).

⁵¹ Westberg (2021).

⁵² Fitger m.fl. (2022).

⁵³ Lindell (2003).

⁵⁴ Ekelöf, Boman (1992).

⁵⁵ Ekelöf, Heuman, Edelstam (2009).

Uppgiftsplikten har, till skillnad från den processuella editionsplikten, tilldragit sig ett ytterst begränsat intresse i den rättsvetenskapliga forskningen och behandlas många gånger enbart i korthet. Två undantag från detta är *Anskaffning av bevisning i dispositiva tvistemål*⁵⁶ och *Konflikt och kontrakt*,⁵⁷ vari Westberg företar studier av bestämmelsen. Andra ytterligare arbeten som behandlar uppgiftsplikten är Heumans bidrag till *Vänbok till Bertil Södermark 'Skyldighet för en part att lämna en förteckning över de skriftliga bevis han innehar'*,⁵⁸ Rudvalls avsnitt i *Till minnet av Södra Roslags tingsrätt 'Bevisförforskning avseende skriftliga handlingar hos motparten'*⁵⁹ och Anderssons artikel 'Uppgiftsskyldigheten i rättegångsbalken – obsolet eller outnyttjad möjlighet till bevisförforskning?'.⁶⁰

I den juridiska forskningen saknas emellertid redogörelser som mer explicit tar sikte på hur rättsutvecklingen i Högsta domstolens rättspraxis inverkat på omfattningen av regleringarna kring uppgiftsplikt och processuell editionsplikt och samspelet däremellan mot bakgrund av den i svensk rätt gällande läran om kontradiktorisk informationsanskaffning. Detta har jag för avsikt att tillföra en diskussion kring på området.

1.7 Disposition

Med tanke på att uppgiftsplikt utgör ett möjligt förstadium till en senare begäran om processuell edition, kan det tyckas logiskt att följa denna kronologiska ordning vid uppsatsens disposition. Jag har emellertid valt att placera undersökningen av den processuella editionsplikten före undersökningen av uppgiftsplikten, då den processuella editionsplikten är mer uppmärksammas såväl i juridisk litteratur som i rättspraxis. Eftersom regleringarna till vissa delar överensstämmer till innehållet, blir det därmed lättare att analysera uppgiftsplikten efter att ha behandlat den processuella editionsplikten, snarare än vice versa. Dispositionen är i denna del därmed motiverad av effektivitets-skäl.

Med avsikt att bidra till en mer läsarvänlig uppsats, har analysen av uppsatsens utredande kapitel delats upp i två olika analytiska avsnitt, vilka återfinns i *kapitel fyra* respektive *kapitel sex*.

Denna uppsats är indelad i *sex kapitel*. Efter detta inledande *första kapitel* följer i *kapitel två* en redogörelse för det kontradiktoriska tvistemålsförfarandet som en grundbult i svensk civilprocessrätt med särskild fokus på lärans

---

⁵⁶ Westberg (2010).

⁵⁷ Westberg (2020).

⁵⁸ Heuman (2009).

⁵⁹ Rudvall (2007).

⁶⁰ Andersson (2020).

syn på informationsanskaffning. Därefter behandlas regleringen för processuell edition i *kapitel tre*, med fokus på bifallsförutsättningarna för processuell edition, regleringens ändamål och dess undantag och vilka krav regleringen uppställer på fullgörandet av den processuella editionsplikten. Kapitlet efterföljs av ett analytiskt avsnitt i *kapitel fyra*, vari uppsatsens frågeställningar relaterade till den processuella editionsplikten och dess förhållande till kontradiktorisk informationsanskaffning besvaras. Vidare undersöks i *kapitel fem* uppgiftsplikten, med fokus på under vilka förutsättningar plikten aktualiseras och vilka krav som uppställs på fullgörandet av densamma. Därefter kommer ett analytiskt avsnitt i *kapitel sex*, vari uppsatsens frågeställningar relaterade till uppgiftspliktens omfattning, dess förhållande till kontradiktorisk informationsanskaffning och dess samspel med den processuella editionsplikten besvaras.

2 Det kontradiktoriska tvistemålsförfarandet

2.1 Inledning

I enlighet med uppsatsens syfte och frågeställningar ska i detta kapitel göras en genomgång av det kontradiktoriska tvistemålsförfarandet med fokus på dess syn på informationsanskaffning, dels för att underlätta förståelsen för efterföljande kapitel, dels för att skapa en utgångspunkt för uppsatsens efterföljande analytiska avsnitt.

Det kontradiktoriska tvistemålsförfarandet utgör en grundbult i svensk civilprocessrätt och bygger på ett antal grundläggande tankar kring hur rollfördelningen i tvistemålsförfarandet ska se ut vad gäller informationsanskaffning.⁶¹ Idén bygger på utgångspunkten att varje part ska ha rätt till en självständig och fredad informationsanskaffning fri från inblandning av motpart eller domstol. Detta utgör kärnan i vad som kännetecknar det kontradiktoriska tvistemålsförfarandet som, sedan lång tid tillbaka, anses ha sin givna plats i den svenska rättegångsordningen.⁶²

2.2 Den kontradiktoriska lärans syn på informationsanskaffning

Utgångspunkten för det, för svenskt vidkommande, kontradiktoriska tvistemålsförfarandet är att det är parterna själva som ska stå för den informationsanskaffning som är påkallad för att leda sin talan i bevis och tillvarata sina intressen i målet.⁶³ Den kontradiktoriska informationsanskaffningen bygger på att det främst är en uppgift för parterna att skaffa fram processunderlag och för domstolen att opartiskt avgöra tvisten utifrån det processmaterial som lagts fram av parterna. Ett kontradiktoriskt tvistemålsförfarande anses i allmänhet erbjuda väsentligt bättre utredningsmöjligheter än ett icke kontradiktoriskt förfarande.⁶⁴ Det hävdas bland kontradiktionens anhängare att metoden är den mest resultateffektiva för att i tvistemålsförfarandet uppnå sanning och rättvisa bland alla kända och beprövade metoder.⁶⁵ Det framstår som mest resultateffektivt att anförtro parten själv att efterforska och samla in bevisning

---

⁶¹ Westberg (2021) s. 137 och s. 140; Westberg (2010) s. 109 f.

⁶² Westberg (2010) s. 21, s. 110 och s. 120 f.

⁶³ 35 kap. 6 § RB; Fitger m.fl. (2022) kommentar till 35 kap. 6 § RB; Prop. 2004/05:131 s. 154 f.; SOU 2001:103 s. 261 ff.; Westberg (2010) s. 104 och s. 120 f.; Jfr Heuman (2007) s. 209 f. och s. 214; Andersson (2020) s. 276.

⁶⁴ Prop. 1994/95:191 s. 11.

⁶⁵ Westberg (2010) s. 100.

för dennes egen sak. Partens självintresse anses ge denne störst incitament att ta reda på vilka bevis som behövs, som är relevanta och talar till dennes förmån i en pågående tvist.⁶⁶

Den kontradiktoriska tvistemålsprocessen kommer till uttryck genom 35 kap. 6 § RB, vari det stadgas att det ligger inom parternas respektive ansvarssfär att ansvara för bevisningen. Det är inte domstolens huvudsakliga uppgift att förse en part med sådan information.⁶⁷ Denna rollfördelning återspeglar den kontradiktoriska läran och således också tanken om att den bästa drivkraften för effektiv konfliktlösning i domstol är parternas konkurrerande egenintressen.⁶⁸ Genom den ställning som parterna intar gentemot varandra i ett dispositivt tvistemål, förefaller det naturligt att varje part i främsta rummet bör tjäna sina egna intressen.⁶⁹ I tanken om partsegoismen som drivkraft ligger att det skulle vara en icke eftersträvsvärd ordning att parterna i ett tvistemål frivilligt skulle bistå varandra med information eller hjälp av annat slag, annat än i fall då det skulle gagna egenintresset.⁷⁰ Det klassiska kontradiktoriska tvistemålsförfarandet ger alltså inte uttryck för att all tvisterelevant bevisning måste letas upp och samlas in för att presenteras i rättegången. Utredandet av sanningen har fått ge vika för andra värden som anses väga tyngre.⁷¹

Läran om kontradiktion bär på föreställningen att ingen part ska vara skyldig att hjälpa sin motpart att vinna målet eller medverka till motpartens seger genom att tala eller agera mot sin egen sak. Principen *nemo tenetur edere contra se* innebär att en part inte är skyldig att agera mot sina egna intressen genom att hjälpa sin motpart att ta reda på och undersöka fakta.⁷² En part kan i ett dispositivt tvistemål således enbart förväntas föra in bevisning som talar till dennes fördel och kan inte tvingas att vidta aktiva åtgärder genom att förelbringa utredning som också tar hänsyn till motpartens intressen. Denna idé är väl förankrad i den svenska rättegångsordningen.⁷³ Ingen part ska på begäran av en motpart behöva lämna ut information som motparten anser sig behöva, eller behöva genomsöka sina arkiv efter information som kan vara tvisterelevant för att lämna över denna till motparten.⁷⁴ Vid framläggning och anskaffning av bevisning ska varje part således enbart eftersträva sådan bevisning som är fördelaktig ur egen synvinkel.⁷⁵ Med detta synsätt saknas utrymme för att ålägga en part en lojalitetsplikt gentemot sin motpart inom ramen för en

---

⁶⁶ Westberg (2010) s. 109.

⁶⁷ Westberg (2021) s. 297; Fitger m.fl. (2022) kommentar till 35 kap. 6 § RB.

⁶⁸ Westberg (2021) s. 297.

⁶⁹ SOU 1926:33 s. 14 f.; Jfr Heuman (2007) s. 209 f. och s. 214.

⁷⁰ Westberg (2010) s. 71; Jfr Heuman (2007) s. 209 f.

⁷¹ Westberg (2011) s. 504.

⁷² Westberg (2021) s. 147; Westberg (2013) s. 445; Westberg (2010) s. 108; Westberg (2011) s. 505.

⁷³ Heuman (2007) s. 209 f.; Jfr SOU 1926:33 s. 14 f.; Westberg (2010) s. 120 f.

⁷⁴ Westberg (2010) s. 104 ff.

⁷⁵ SOU 1926:33 s. 14 f.

tvist. En part kan således inte tvingas bedriva bevis efterforskning för att bistå motparten i sin bevisanskaffning och inte heller för det fall denne får tag på bevisning, tvingas dela uppgifterna med motparten eller presentera bevisningen i domstol.⁷⁶

Enligt kontradiktionens syn bör varje part som utgångspunkt ha rätt till en bevis efterforskning och bevisanskaffning fri från inblandning av motpart eller domstol.⁷⁷ Vardera parten ska inom ramen för en tvist därmed vara skyddad mot motpartens insyn i sina förberedelser inför den stundande rättegången. Motparten ska inte få insyn i partens privata zon eller snylta på information som parten innehar eller har kännedom om. En part ska även vara skyddad mot att motparten utsätter denne för planlösa bevis efterforskningar, så kallade ”fishing expeditions”.⁷⁸ Var part ska ha rätt att sköta sin egen bevisanskaffning inom en fredad sfär och på egen hand i så måtto att denne ska ha rätt att göra ett eget urval av införskaffad bevisning som ska presenteras i rättegången, samt ha frihet att välja att hemlighålla viss införskaffad information från motpartens insyn.⁷⁹ Rätten till hemlighållande gäller inte bara information som parten redan innehar, utan även sådan information som parten efterforskar eller spårar upp på egen hand. En part har således inte någon processuell upplysningsplikt gentemot sin motpart.⁸⁰

En part kan emellertid, trots ovan nämnda utgångspunkter, åläggas att medverka till sanningens utredande inom ramen för ett kontradiktoriskt tvistemålsförfarande.⁸¹ Partens rätt till frihet från inblandning från domstol och motpart vid sin bevisanskaffning kan således behöva ge vika på begäran av motpart och domstol under vissa förutsättningar.⁸² Enligt det kontradiktoriska synsättet ska den rätt som en motpart kan ha att åtkomma bevisning hos parten vara begränsad till situationer då det finns belägg för att parten innehar bevisning vilken kan tala till motpartens fördel.⁸³ Inom ramen för det svenska rättsystemets kontradiktoriska informationsanskaffning ska en förekommande editionsplikt således stanna vid att en motpart eller tredje man kan åläggas utge *specifika bevis*. Det måste då vara tillräckligt utrett att motparten eller tredje man *innehar* det konkret beskrivna beviset för att kunna fullgöra sin

---

⁷⁶ Westberg (2010) s. 121.

⁷⁷ Westberg (2010) s. 105 och s. 121.

⁷⁸ Jfr Prop. 1974:95 s. 84 och s. 117 vari det konstateras att förfarandet med ”pre-trial discovery” är främmande för svensk rätt.; Westberg (2021) s. 12 och s. 298; Rudvall (2007) s. 160; Westberg (2010) s. 105 och s. 335; Jfr skiljaktig mening i NJA 2012 s. 289; NJA 1985 C 34; Westberg (2011) s. 503 f.; Ekelöf, Heuman, Edelstam (2009) s. 264.

⁷⁹ Westberg (2010) s. 121 och s. 106 ff.; Westberg (2011) s. 505; Westberg (2020) s. 578 f.

⁸⁰ Westberg (2010) s. 107 f.; Westberg (2011) s. 505.

⁸¹ SOU 1926:33 s. 18.

⁸² Westberg (2010) s. 122.

⁸³ SOU 1938:44 s. 43; Westberg (2010) s. 112.

editionsplikt att samla in efterfrågat bevis. Avsikten är inte att det ska vara möjligt att med hjälp av editionsförelägganden tvinga part att bedriva bevissefterforskning för motpartens räkning.⁸⁴ Kontradiktionens fokus på partens ensamansvar förutsätter att parten huvudsakligen utom rätta kan samla in erforderlig information och att denne, för det fall rättens hjälp är påkallad, bara har ett begränsat behov av att med domstolens hjälp avtvinga motpart eller tredje man bevisning.⁸⁵ Det framhävs i lagmotiven att omfattningen av en eventuellt förekommande processuell editionsplikt inom ramen för ett kontradiktoriskt tvistemålsförfarande bör bestämmas närmare.⁸⁶

För det fall utomrättsliga bevisanskaffningsmetoder inte är nog för att åtkomma den önskade informationen, har en part mot bakgrund av det kontradiktoriska tvistemålsförfarandet i svensk rätt tämligen begränsade legala möjligheter att med domstolens bistånd avtvinga motpart eller tredje man information som denne innehar eller känner till. Den rätt en part kan ha att komma åt informationen hos motparten är inte förbehållslös och får inte hävdas hur som helst. Var och en ska ha en grundläggande rätt att lämnas ifred och att slippa intrång i den personliga friheten.⁸⁷ Då det rör sig om ett tvångsmedel att med domstolens hjälp avtvinga motpart eller tredje man bevisning, hänvisas parten till att använda sig av de förhållandevis detaljerade lagreglerade metoder som finns att tillgå.⁸⁸ För att få använda processuell edition som en sådan metod krävs det att den informationssökande parten har belägg för att motparten eller tredje man *innehär* den bevisning som efterfrågas, att bevisningen utgörs av en *skriftlig handling* samt att handlingen har *bevisbetydelse* i målet.⁸⁹ Den information som är dold för parten ska förbli dold för denne. Domstolen ska inte inta rollen som en utredare och spåra upp bevisning som parten på egen hand inte lyckats anskaffa eller samla in.⁹⁰ I *följande kapitel* behandlas närmare de bestämmelser som gäller för att en part med domstolens hjälp, genom en begäran om processuell edition, ska få tillgång till tvisterelevant skriftlig bevisning som motparten eller tredje man innehar inom ramen för ett pågående dispositivt tvistemål. Därefter behandlas de bestämmelser som gäller för att en part, genom en begäran om uppgiftsplikt, ska få ta del av information om motpartens innehav av tvisterelevant skriftlig bevisning i *kapitel fem*.

---

⁸⁴ SOU 1926:33 s. 18; SOU 1938:44 s. 43; Westberg (2010) s. 551; Westberg (2011) s. 505 ff.

⁸⁵ Westberg (2010) s. 75 och s. 104 f.

⁸⁶ SOU 1926:33 s. 18.

⁸⁷ Westberg (2010) s. 112; Westberg (2020) s. 579.

⁸⁸ Westberg (2010) s. 105; Westberg (2020) s. 579.

⁸⁹ SOU 1926:33 s. 18; SOU 1938:44 s. 43; Prop. 1942:5 s. 292; Westberg (2011) s. 506 f.; Se *kapitel tre*.

⁹⁰ Westberg (2010) s. 105; Westberg (2011) s. 505.

3 Processuell edition

3.1 Inledning

I förevarande kapitel behandlas en parts möjlighet att med domstolens hjälp komma åt tvisterelevant bevisning genom utnyttjande av regleringen om processuell edition. Mot bakgrund av uppsatsens syfte och frågeställningar ligger fokus för utredningen på huruvida det går att utifrån ändamålen med regleringen, bifallsförutsättningarna och undantagen från processuell editionsplikt utläsa en gräns för vilka bevis och vilka arbetsinsatser den processuella editionsplikten omfattar.

3.2 Processuell edition och tillhörande bifallsförutsättningar

Den processuella editionsplikten återfinns i 38 kap. 2 § RB, vari det framgår att den som innehar en skriftlig handling som kan antas ha bevisbetydelse i en pågående rättegång, har en skyldighet att tillhandahålla handlingen i fråga. Skyldigheten inträder först sedan en talan har väckts vid domstol och benämns processuell editionsplikt.⁹¹ Inom ramen för ett dispositivt tvistemål kan rätten besluta om processuell edition endast om part framställt yrkande därom.⁹² För det fall en editionsvarande⁹³ vägrar att utge handlingar som blivit föremål för ett beslut om processuell edition, kan domstolen på editionsökandens⁹⁴ begäran, förelägga editionsvaranden att fullgöra sin editionsplikt.⁹⁵ Ett editionsföreläggande kan även, för att tvinga fram fullgörelse, meddelas vid äventyr av vite.⁹⁶ Följs inte föreläggandet har rätten mandat att utsätta ett nytt, högre vite.⁹⁷ Rätten kan även i de fall editionsvaranden vägrar att uppfylla sin editionsplikt tillgripa handräckning genom Kronofogdemyndighetens försorg.⁹⁸ Processuella editionsförelägganden utgör alltså tvångs-ingrepp mot de enskilda som åläggs processuell editionsplikt. Tvångs-ingrepp

---

⁹¹ Fitger m.fl. (2022) kommentar till 38 kap. 2 § RB; Westberg (2020) s. 580. Ett undantag härtill utgör emellertid regleringen i 41 kap. RB som möjliggör för en part att få hjälp med bevisinsamling innan en rättegång påbörjats, något som inte är föremål för behandling i uppsatsen, se *avsnitt 1.3*.

⁹² 35 kap. 6 § RB.

⁹³ Med benämningen *editionssvarande* avses det rättssubjekt mot vilket ett yrkande om processuell edition riktas.

⁹⁴ Med benämningen *editionssökande* avses den part som framställer ett yrkande om processuell edition.

⁹⁵ 38 kap. 4 § RB; Ekelöf, Heuman, Edelstam (2009) s. 264.

⁹⁶ 38 kap. 5 § RB; Hjertstedt (2011) s. 465.

⁹⁷ NJA 2022 s. 249 p. 9.

⁹⁸ 38 kap. 5 § RB; Hjertstedt (2011) s. 465; Ekelöf, Heuman, Edelstam (2009) s. 264.

av sådant slag kräver som allmän princip stöd i lag.⁹⁹ Har ett editionsföreläggande meddelats, behöver dock inget tvångsmedel tillgripas för det fall att utifrån partens tredska slutsatsen kan dras att handlingen har det innehåll som motparten påstår.¹⁰⁰ Detta anses enligt Ekelöf också tillämpligt för det fall editionsvaranden förstört handlingen eller oaktsamt underlåtit att bevara den.¹⁰¹

Syftet med det svenska bevisupptagningsystemet är att enbart tillåta part att nyttja domstolens hjälp med insamling av *redan känd bevisning* som kan behövas för att utreda existensen av åberopade rättsfaktum i ett pågående dispositivt tvistemål.¹⁰² Domstolens biståndsmöjlighet vad gäller bevisanskaffning är därmed inskränkt genom olika begränsningar för en parts rätt att genom processuell edition framtvinga utlämnandet av olika handlingar.¹⁰³ Begränsningarna föranleds av att en part inte utan vidare ska få en mer eller mindre obegränsad insyn i motpartens verksamhet.¹⁰⁴ Vidare syftar begränsningarna till att editionsvaranden ska slippa ett oprecist åläggande som medför att denne själv måste ägna tid och arbete åt att genomleta pappersarkiv eller elektroniska arkiv för att leta reda på eller själv avgöra vilket eller vilka dokument som innehåller den genom editionsbegäran eftersökta informationen och som kan vara av relevans för tvisten. I syfte att intrånget ska bli så litet så möjligt för editionsvaranden, samt att det ska stå klart vad föreläggandets direktiv kräver från editionsvarandens sida, uppställs således dessa olika krav för att en begäran om processuell edition ska bifallas.¹⁰⁵ För att en begäran om processuell edition ska bifallas av rätten krävs att editionsökanden visar på att editionsvaranden innehar *en skriftlig handling som har betydelse som bevis i en pågående rättegång*.¹⁰⁶ Vidare krävs att editionsbegäran genomgår en *intresseavvägning* med ett för editionsbegäran lyckat utfall.¹⁰⁷ Dessa bifallsförutsättningar för processuell edition behandlas nedan i avsnitt 3.2.1 fram till och med avsnitt 3.2.5.

---

⁹⁹ 2 kap. 6 § RF; Westberg (2020) s. 582 f.

¹⁰⁰ 35 kap. 4 § RB.

¹⁰¹ Ekelöf, Boman (1992) s. 221.

¹⁰² Westberg (2021) s. 305; Westberg (2011) s. 504.

¹⁰³ 38 kap. 2 § RB; Ekelöf, Heuman, Edelstam (2009) s. 264; Westberg (2020) s. 583.

¹⁰⁴ Heuman (1989/90) s. 3.

¹⁰⁵ Westberg (2021) s. 306; Westberg (2011) s. 506 f.; Jfr 38 kap. 2 § RB; Heuman (1989/90) s. 6 ff. Se avsnitt 3.2.1 – 3.2.5.

¹⁰⁶ 38 kap. 2 § RB; Borgström (2022) kommentar till 38 kap. 2 § RB; Westberg (2011) s. 506 f.

¹⁰⁷ Se avsnitt 3.2.5.

3.2.1 Kravet på skriftlig handling

En editionsbegäran ska avse en *skriftlig handling*.¹⁰⁸ Det råder inga krav på att den skriftliga handlingen ska ha upprättats i bevis syfte och den kan i princip bestå av vilket skriftligt innehåll som helst.¹⁰⁹ Då en skriftlig handling åberopas som bevis i en rättegång betecknas den som ett skriftligt bevis. Det är det skriftliga innehållet, det vill säga handlingens skriftliga innebörd, som anses bära bevisvärdet.¹¹⁰ Skrift är inte enbart sådant som uttrycks i bokstäver utan även i siffror, liksom blindskrift och kilskrift, vilka också anses utgöra skriftliga bevis. Ett material förlorar inte sin egenskap av skrift för det fall det krävs viss teknisk behandling för att åstadkomma ett läsbart resultat av dess innehåll.¹¹¹ Det förhållandet att handlingen är elektroniskt lagrad utgör inte hinder mot att handlingen görs till föremål för processuell edition.¹¹² Exempel på vad som kan utgöra ett skriftligt bevis i bestämmelsens mening är avtal, protokoll, intyg, skuldebrev, legitimationskort, biljetter och dylikt.¹¹³ Emellertid anses inte samtliga skriftliga handlingar som har bevisvärde genom sitt innehåll utgöra skriftliga bevis. Särskilda skriftliga handlingar hänförs till andra bevismedel.¹¹⁴ Exempelvis fotografier, ritningar eller kartor i pappersform är inte att anse som skriftliga bevis, då dessa inte utgör bevis genom sitt intellektuella innehåll, utan istället har till syfte att belysa andra förhållanden som är av betydelse som bevis.¹¹⁵ Vittnesattester är en, i vissa fall, tillåten form av bevismedel som istället hör till bestämmelserna för vittnesbevisning.¹¹⁶

Vidare faller skriftliga sakkunnigutlåtanden som huvudregel under bestämmelserna i 40 kap. RB istället för under bestämmelserna om processuell edition. Det är som huvudregel inte möjligt att med hjälp av editionsinstitutet framtvunga företeende av sakkunnigutlåtanden som innehas av part eller tredje man, då detta skulle innebära ett kringgående av de regler i 40 kap. RB som gäller för sådana bevismedel.¹¹⁷ Huruvida ett skriftligt

---

¹⁰⁸ 38 kap. 2 § RB; Prop. 1942:5 s. 292; SOU 1938:44 s. 43; NJA 2020 s. 664 p. 1; Westberg (2020) s. 582.

¹⁰⁹ Fitger m.fl. (2022) kommentar till 38 kap. 2 § RB; Edelstam (1991) s. 211.

¹¹⁰ NJA 2020 s. 664 p. 7; NJA 2020 s. 373 p. 4, p. 9 och p. 24; Ekelöf, Boman (1992) s. 209; Edelstam (1991) s. 211; Hjertstedt (2011) s. 433.

¹¹¹ NJA 2020 s. 373 p. 4, p. 9 och p. 24; Ekelöf, Boman (1992) s. 209; Edelstam (1991) s. 211; Hjertstedt (2011) s. 433.

¹¹² NJA 1998 s. 829; NJA 2020 s. 664 p. 1.

¹¹³ Fitger m.fl. (2022) kommentar till 38 kap. 2 § RB.

¹¹⁴ Ekelöf, Boman (1992) s. 209; Hjertstedt (2011) s. 433.

¹¹⁵ Nordh (2019) s. 103.

¹¹⁶ 35 kap. 14 § RB; Hjertstedt (2011) s. 433.

¹¹⁷ 40 kap. RB; Se NJA 1963 s. 72 vari Högsta domstolen konstaterade att bevisning i form av sakkunnigutlåtanden som regel ska föras enligt reglerna i 40 kap. RB, men att undantag skulle kunna komma i fråga om regelrätt bevisning genom sakkunnig ”av någon anledning är omöjliggjord”.; Ekelöf, Boman (1992) s. 209; Edelstam (1991) s. 212 f.; Hjertstedt (2011) s. 433.

sakkunnigutlåtande ska vara att anse som ett skriftligt bevis eller som ett sakkunnigutlåtande kan dock i viss mån bero på tillämpningssituationen. Ett skriftligt utlåtande om en sakkunnigs observation är enligt NJA 2011 s. 241 att anse som ett skriftligt bevis i den mening som avses i 38 kap. 2 § RB och kan därmed vara editionspliktigt, om observationen på grund av särskilda förhållanden är eller blir unik i den mening att observationens bevisbetydelse inte kan uppnås på något annat sätt. Det krävs således att informationen inte är utbytbar.¹¹⁸ Det är alltså huruvida observationen är unik som bevis som ger vägledning i frågan om edition kan ske, vilket i flertalet fall skulle leda till att expertutlåtanden är fredade mot edition.¹¹⁹ Emellertid framstår det kunna uppkomma fall i vilket Högsta domstolens uttalande inte kan ge någon klar ledning, vilket kan ge upphov till bedömningssvårigheter. Sådana fall skulle kräva en mer ingående analys vilken enligt Högsta domstolen främst ska styras av syftet med den reglering som är aktuell.¹²⁰ Westberg påpekar att det inte är klarlagt huruvida de fall som aktualiserar tillämpningssvårigheter vad gäller denna gränsdragning är fler eller färre till antalet än de renodlade fallen. Detta, påtalar Westberg, gör det svårt att förenklat hävda att Högsta domstolen genom NJA 2011 s. 241 avsett att freda sakkunnigutlåtanden från att omfattas av editionsinstitutet eller huruvida de avsett att klargöra i vilka undantagsfall som sakkunnigutlåtanden kan åtkommas genom edition. För att ett expertutlåtande ska anses vara ett skriftligt bevis och således kunna bli föremål för edition krävs att den sakkunnige använt sin kunskap om särskilda erfarenhetssatser för att sedan dra slutsatser utifrån dennes observationer av ett i målet omtvistat sakförhållande. Det är vidare av betydelse för editionsmöjligheten huruvida expertens observationer som ligger bakom utlåtandet är utbytbara mot en annan experts observationer av samma sakförhållande. Att en observation är unik framstår som enkelt att konstatera då observationen har skett av ett sakförhållande som inte längre går att iaktta eller som inte är intakt, men är däremot svårare i andra fall. Det krävs emellertid även, för edition av ett expertutlåtande, att editionssökanden saknar möjlighet att på annat sätt föra bevisning om det aktuella bevistemat.¹²¹ Det spelar vidare ingen roll för frågan om utlåtandet kan komma att omfattas av ett beslut om processuell edition huruvida den sakkunnige engagerats just för den tvist där dennes utsaga eller skriftliga utlåtande åberopas.¹²²

I NJA 1998 s. 829 avsåg ett meddelat editionsföreläggande *information* som krävde såväl bearbetning som sortering av material från editions svarandens sida, trots att ordalydelsen i 38 kap. 2 § RB endast möjliggör att genom editionsföreläggande utverka *skriftliga handlingar*. Vidare slog Högsta

---

¹¹⁸ NJA 2011 s. 241 p. 5 och p. 7.

¹¹⁹ Westberg (2011/12) s. 360.

¹²⁰ Westberg (2011/12) s. 360; NJA 2011 s. 241 p. 5.

¹²¹ Westberg (2011/12) s. 360 och s. 362 f.

¹²² NJA 2011 s. 241 p. 8.

domstolen fast i NJA 2020 s. 373 att ett editionsföreläggande även kan avse företeende i *elektronisk form* av *elektroniskt lagrad information*, trots att lagen enbart ger uttryckligt stöd för att genom editionsförelägganden utverka *skriftliga handlingar*. Detta konstaterar Högsta domstolen mot bakgrund av den tekniska utvecklingens framfart samt den förhärskande uppfattningen i juridisk doktrin att det bör kunna föreskrivas att elektroniskt lagrade handlingar ska tillhandahållas i elektronisk form.¹²³

I doktrin lyfter Perhard fram behovet av nya ställningstaganden med anledning av att den processuella editionsplikten numera, utöver skriftliga handlingar, även omfattar elektroniskt lagrad information. Däribland belyses den tekniska möjligheten att rekonstruera filer som raderats en eller ett begränsat antal gånger utan alltför omständiga tekniska ingrepp och hur detta ska hanteras i förhållande till kravet på skriftlig handling. Det framstår som oklart huruvida det är möjligt för ett editionsyrkande att ta sikte på raderat material som en editionssvarande med enkla tekniska hjälpmedel kan rekonstruera.¹²⁴ Heuman och Edelstam har i detta avseende framfört att en editionssvarande torde kunna åläggas editionsplikt även avseende raderat material.¹²⁵

Vidare har Perhard belyst problematiken med metadata och huruvida sådan ska anses vara en del av en elektroniskt lagrad handling som kan bli föremål för editionsföreläggande.¹²⁶ Frågan om hur metadata ska förhålla sig till processuell edition av elektroniskt lagrade handlingar har sedermera berörts av Högsta domstolen i NJA 2020 s. 373. Metadata är en form av överskottsinformation som kan finnas i elektroniskt lagrad information som kan vara skyddsvärd samt ligga vid sidan av det som är av intresse för den editionsökande. Uppgifter om så kallad metadata kan exempelvis vara vem som upprättat eller reviderat ett visst dokument, således ”data om data”. I flera fall är det möjligt att med hjälp av tekniska hjälpmedel avlägsna sådan överskottsinformation. Det finns emellertid en risk att det i vissa fall inte är möjligt att avlägsna information av nämnt slag. För det fall det inte går att avlägsna överskottsinformation anses denna aspekt kunna tillmätas betydelse vid intresseavvägningen mellan bevisningens relevans och motpartens intresse av att uppgifterna inte kommer till någon utomståendes kännedom. En sådan editionsprövning kan leda till att efterfrågad information ska tillhandahållas i pappersform i stället.¹²⁷

---

¹²³ NJA 2020 s. 373 p. 10–11 och p. 13–14.

¹²⁴ Perhard (2007/08) s. 400.

¹²⁵ Ekelöf, Heuman, Edelstam (2009) s. 267 f.

¹²⁶ Perhard (2007/08) s. 402.

¹²⁷ NJA 2020 s. 373 p. 10 och p. 16.

3.2.2 Innehavskravet

Ett editionsyrkande kan endast riktas mot den som *innehar* en eftersökt handling.¹²⁸ Editionsplikt föreligger för innehavaren av en handling oavsett om denne är motpart i den pågående tvisten eller tredje man.¹²⁹ Att endast den som faktiskt innehar en handling kan bli editionspliktig grundar sig i att denne normalt antas ha möjlighet att faktiskt fullgöra en skyldighet att förete handlingen i fråga.¹³⁰ Enligt Hjertstedt innebär kravet på innehav att en viss person eller ett bolag har besittning i den mening att personen eller bolaget har råddighet över handlingen. I enlighet med detta skulle alltså den som på något sätt har kontroll över en handling omfattas av editionsplikt.¹³¹ Vad gäller handlingar som lagras i elektronisk form i en molntjänst, extern databas eller dylikt, krävs för att innehavskravet ska vara uppfyllt att editionssvaranden har en på lag eller avtal grundad ovillkorlig rätt till handlingen och kan få tillgång till informationen exempelvis via en inloggning eller dylikt.¹³²

Om handlingen finns hos det rättssubjekt som innehar äganderätten till handlingen torde enligt Heuman inga andra personer kunna anses vara handlingens innehavare.¹³³ I rättspraxis har dock ett editionsyrkande som riktats mot annan än handlingens ägare godtagits, trots att ägaren också hade handlingen i sin besittning.¹³⁴ Om ett bolag innehar äganderätten till vissa handlingar kan bolaget åläggas editionsplikt då bolaget i en sådan situation troligtvis också har kontroll över handlingen. Bolagets ställföreträdare kan emellertid inte åläggas editionsplikt, då denne endast har rätt att för bolagets räkning disponera över handlingarna. Likaså gäller anställda och besittningsbiträden vilka inte bör åläggas att utlämna handlingar för det fall de enbart har rätt att disponera över dem. Ett moderbolag som genom sin maktposition i förhållande till ett dotterbolag kan förmå detta att utge handlingar, torde inte kunna åläggas editionsplikt för dotterbolagets räkning. För det fall ett bolag i egenskap av editionssvarande invänder att handlingar inte finns i behåll då de splittrats mellan skilda avdelningar, anses handlingarna ändå innehas av editionssvaranden.¹³⁵ Om flera personer enbart gemensamt har tillgång till en viss handling, behöver editionsyrkandet riktas mot samtliga av dessa personer för att

---

¹²⁸ 38 kap. 2 § RB; NJA 2014 s. 651 p.7; NJA 2020 s. 664; Borgström (2021) kommentar till 38 kap. 2 § RB; Hjertstedt (2011) s. 439; Westberg (2010) s. 487; SOU 1938:44 s. 43; Ekelöf, Heuman, Edelstam (2009) s. 267.

¹²⁹ Jfr 38 kap. 2 § RB; Prop. 1942:5 s. 292; SOU 1938:44 s. 414; Fitger m.fl. (2022) kommentar till 38 kap. 2 § RB.

¹³⁰ NJA 2020 s. 664 p. 11.

¹³¹ Hjertstedt (2011) s. 439 f.

¹³² NJA 2022 s. 249 p. 13.

¹³³ Heuman (1989/90) s. 22 f.; Hjertstedt (2011) s. 440.

¹³⁴ NJA 2020 s. 664.

¹³⁵ Heuman (1989/90) s. 23; Svea hovrätt, mål T-291/96, beslut 1996-10-02; Ekelöf, Heuman, Edelstam (2009) s. 267 f.

vinna bifall.¹³⁶ För det fall handlingens ägare har överlämnat handlingen till någon annan måste editionsyrkandet riktas mot båda dessa rättssubjekt för att säkerställa att ett bifall till editionsyrkandet blir verkställbart. Ägaren ska givetvis inte kunna undandra sig editionsplikt genom att överlämna handlingar till annan vid påstående att editionsyrkandet inte kan bifallas då handlingarna inte innehas av ägaren utan istället innehas av annan som saknar full rätt att förfoga över dem.¹³⁷ Heuman och Edelstam anser att en editionssvarande som gjort sig av med handlingar genom att radera digitalt material, på grund av de tekniska möjligheterna att återskapa raderat material, fortfarande torde anses inneha materialet och därmed kunna åläggas editionsplikt avseende det samma.¹³⁸

Rättegångsbalkens allmänna utgångspunkt är att editionsplikten ska ha företräde framför eventuella andra tillämpliga regler som skulle kunna medföra ett hinder mot ett fullgörande av editionsplikten.¹³⁹ Regler om besittningsrätt, upphovsrätt eller äganderätt kan således inte utgöra hinder mot att lämna ut en handling enligt ett editionsföreläggande.¹⁴⁰ Av lagtexten framgår att den som faktiskt innehar eller har besittning till en handling ska anses inneha denna i bestämmelsens mening, vilket gäller såväl fysiska som elektroniska handlingar.¹⁴¹ I NJA 2020 s. 664 ansågs det faktum att en part, till följd av ett avtal, hade en begränsad rätt att bestämma över och yppa innehållet i en viss handling i sin besittning inte hindra parten från att prestera i enlighet med ett editionsföreläggande som tog sikte på handlingen. Den processuella editionsplikten kan således inte begränsas av andras rättigheter till handlingen eller av åtaganden beträffande handlingen som innehavaren gjort i förhållande till annan part. En invändning från en editionssvarande om att någon annan har äganderätt eller annan rätt till en handling som är föremål för edition tillmäts således ingen betydelse vid editionsprövningen så länge handlingen rent faktiskt innehas av editionssvaranden.¹⁴²

Generellt sett utgör inte heller bestämmelser om tystnadsplikt, avtalsklausuler om sekretess, banksekretess eller associationsinterna sekretessföreskrifter hinder mot att förelägga det rättssubjekt som innehar en handling att förete den. Den begärda informationen kan utgöra ett större eller mindre intrång i privatliv och ge insyn i affärsverksamheter, men detta i sig stoppar inte bifall till ett editionsyrkande.¹⁴³ Omständigheter såsom att informationen är av

---

¹³⁶ Hjertstedt (2011) s. 440.

¹³⁷ Heuman (1989/90) s. 23; Hjertstedt (2011) s. 440; Ekelöf, Heuman, Edelstam (2009) s. 268.

¹³⁸ Ekelöf, Heuman, Edelstam (2009) s. 268 f.

¹³⁹ Westberg (2021) s. 296; Jfr NJA 2020 s. 664.

¹⁴⁰ Fitger m.fl. (2022) kommentar till 38 kap. RB; Jfr NJA 2020 s. 664.

¹⁴¹ 38 kap. 2 § RB; NJA 2020 s. 664.

¹⁴² NJA 2020 s. 664 p. 12.

¹⁴³ Westberg (2021) s. 310.

konfidentiell eller privat natur kan istället få betydelse för huruvida något av de lagstadgade undantagen från processuell editionsplikt blir tillämpliga, alternativt huruvida en särskild intresseavvägning gör sig gällande vid editionsprövningen.¹⁴⁴ Det torde inte heller spela någon roll i sammanhanget att konventionsrättigheter kan komma att överträdas för att editionsplikten ska få avsett genomslag.¹⁴⁵

3.2.3 Identifikationskravet

Vid en begäran om edition ska den editionssökande *identifiera* de handlingar han eller hon vill ha tillgång till, genom att specifikt ange dessa eller vad som avses bli styrkt därmed.¹⁴⁶ Identifikationskravet kan sålunda uppfyllas på olika sätt, antingen genom att identifiera en viss handling, identifiera en viss kategori av handlingar eller genom att noggrant beskriva till vilket bevisstema en viss handling eller vissa handlingar ska hänföras.¹⁴⁷ För det fall ett editionsyrkande brister i dessa avseenden lämnas det utan bifall.¹⁴⁸

Det bakomliggande syftet med ett identifikationskrav är att domstolen ska kunna meddela ett preciserat åläggande gentemot editionssvaranden. Editionsvaranden ska få ett klart besked om vad som ska överlämnas och således slippa lägga ned betydande arbete, tid och kraft på att genomleta arkiv eller läsa igenom dokument för att själv ta ställning till vad editionssökanden kan tänkas uppfatta som tvisterelevant bevisning. Ett editionsbeslut ska innebära ett så litet intrång som möjligt för editionssvaranden och följaktligen måste det stå klart vilka specifika dokument editionssvaranden ska inhämta och tillhandahålla i rättegången.¹⁴⁹

Den närmare innebörden av identifikationskravet vid ett yrkande om processuell edition framstår som flytande.¹⁵⁰ Många gånger kan det vara en svår uppgift för den editionssökande att närmre precisera vilken handling denne efterfrågar, då denne ofta saknar den insyn i motpartens verksamhet och

---

¹⁴⁴ Westberg (2010) s. 681; NJA 2020 s. 664 p. 12; NJA 2012 s. 289 Jfr NJA 1992 s. 307; Se *avsnitt 3.4*.

¹⁴⁵ Westberg (2021) s. 310; Jfr Westberg (2010) s. 179.

¹⁴⁶ Identifikationskravet tycks enligt Heuman framgå av 38 kap. 5 § RB, se Heuman (1989/90) s. 6; NJA 1998 s. 590 I; NJA 2014 s. 651 p. 7 andra meningen; Fitger m.fl. (2022) kommentar till 38 kap. 2 § RB; Ekelöf, Boman (1992) s. 220; Hjertstedt (2011) s. 441; Heuman (2009) s. 220.

¹⁴⁷ Heuman (1989/90) s. 13; NJA 1959 s. 230; Hjertstedt (2011) s. 441; Jfr NJA 1998 s. 590 I; Ekelöf, Heuman, Edelstam (2009) s. 264 f.

¹⁴⁸ Jfr NJA 1959 s. 230 vari Högsta domstolen lämnade ett editionsyrkande utan bifall med hänvisning till att inte alla de handlingar som omfattades av yrkandet kunde vara av betydelse som bevis för saken. Den som framställde yrkandena hade inte närmre angett vare sig omständigheter hon ville styrka eller de handlingar hon därvid ansåg vara av betydelse.

¹⁴⁹ Westberg (2021) s. 293; Westberg (2011) s. 507.

¹⁵⁰ Borgström (2021) kommentar till 38 kap. 2 § RB.

dokumentation som krävs.¹⁵¹ Särskilt då det rör sig om identifiering och specificering av information eller uppgifter som editionssökande vill få ut ur en databas är svårigheterna på grund av den bakomliggande tekniken uppenbara.¹⁵² Därför uppställs inget explicit krav på en exakt identifikation i rättspraxis.¹⁵³ För det fall en editionssökande inte kan peka på vilka exakta handlingar som åsyftas bli föremål för edition, krävs enbart att ett editionsyrkande blir tillräckligt preciserat med hänsyn till identifikationskravet.¹⁵⁴ Det framstår som att den allmänna samstämmiga uppfattningen i doktrin är att kravet på identifikation åtminstone bör ställas så högt att ett beslut om edition utan svårigheter eller komplikationer kan läggas till grund för verkställighet genom Kronofogdemyndighetens försorg.¹⁵⁵ Heuman anser att det åtminstone är rimligt att kräva av editionssökanden att denne preciserar de efterfrågade handlingarna så långt det är möjligt och att det inte råder någon tveksamhet kring vad som avses med yrkandet.¹⁵⁶ Preciseringskravet av eftersökta handlingar bör åtminstone ligga på en nivå som möjliggör för editionssvaranden att slippa behöva ta ställning till avtalstolkningsfrågor eller på något sätt behöva utföra ett konstruktivt tolkningsarbete till sin egen nackdel.¹⁵⁷ Det är oklart hur långtgående preciseringskyldighet som åvilar en editionssökande, men en begäran skulle kunna lämnas utan bifall då editionssökanden utan godtagbara skäl har avstått från att noggrant ange de handlingar som efterfrågas.¹⁵⁸ Vidare saknas lagliga förutsättningar för ett editionsföreläggande om handlingarna är så pass allmänt hållna till beskrivningen att yrkandet framstår syfta till att komma åt handlingar som kan underlätta för editionssökande att utforma sin talan.¹⁵⁹

Trots kravet på identifikation har det i rättspraxis öppnats upp för idéer om att edition kan avse en obestämd mängd dokument som kan kopplas till någon slags gemensam nämnare.¹⁶⁰ Av NJA 1998 s. 590 I framgår att kravet på identifikation inte hindrar bifall till ett editionsyrkande som tar sikte på *en viss kategori av handlingar* eller *handlingar av betydelse för ett visst presenterat*

---

¹⁵¹ Nordh (2019) s. 108; Heuman (1989/90) s. 6; Heuman (1995/96) s. 449; Ekelöf, Heuman, Edelstam (2009) s. 264.

¹⁵² Perhard (2007/08) s. 404 f.

¹⁵³ Nordh (2019) s. 108.

¹⁵⁴ Borgström (2022) kommentar till 38 kap. 2 § RB.

¹⁵⁵ Nordh (2019) s. 108; Heuman (1989/90) s. 7 f.; Ekelöf, Boman (1992) s. 220; Hjertstedt (2011) s. 442.

¹⁵⁶ Heuman (1989/90) s. 12 f.; Heuman (1999/00) s. 153.

¹⁵⁷ Heuman (1989/90) s. 15; Ekelöf, Heuman, Edelstam (2009) s. 265.

¹⁵⁸ Heuman (1989/90) s. 12 f.; I vilka fall en editionssökande besparat sig arbete i detta hänseende torde emellertid i många fall vara en svår fråga för domstolen att bedöma.

¹⁵⁹ Jfr NJA 1985 C 34; Jfr Heuman (1989/90) s. 25 f.; Jfr Westberg (2010) s. 321; Westberg (2020) s. 580 f.; Jfr skiljaktig mening i NJA 2012 s. 289.

¹⁶⁰ Westberg (2011) s. 511 f., vari Westberg konstaterar att detta kanske utgör det tydligaste steget i riktning mot en mindre sträng syn på "fishing expeditions" då ett opreciserat editionsföreläggande av sådant slag ställer krav på editionssvarande att utföra en slags bevis efterforskning.

bevistema. I fallet förelade Högsta domstolen en bank att utlämna handlingarna i editionssökandes kreditakt. I samma mål var emellertid ett justitieråd av en annan uppfattning och den skiljaktiga meningen tog sikte på förhållandet att editionsföreläggandet var alltför allmänt hållet och att det vid allmänna editionsförelägganden av sådant slag bör krävas att det föreligger särskilda skäl, vilket enligt den skiljaktige inte ansågs föreligga i målet.¹⁶¹ I NJA 1998 s. 590 II ansågs ett editionsyrkande som tog sikte på all skriftlig dokumentation hänförlig till ett ingånget kreditavtal mellan parterna inte vara tillräckligt specificerat för att identifikationskravet skulle anses uppfyllt. Inte heller ansågs handlingarna tillräckligt specificerade mot bakgrund av angivna bevisteman.¹⁶² Det framstår således som att ett editionsföreläggande åtminstone kan komma att avse en viss kategori av handlingar eller handlingar av betydelse för ett visst presenterat bevistema, så länge dessa preciserats i erforderlig mån.¹⁶³

NJA 1986 s. 398 tyder på att editionssökanden inte behöver ange handlingarnas slag, för det fall att det *tydligt framgår vilket innehåll de har*. I målet räckte det för bifall till editionsyrkandet att det tog sikte på en av revisor styrkt sammanställning av fabriken redovisningshandlingar för viss tid avseende antalet försålda enheter av två namngivna produkter med angivelse av försäljningsdag samt försäljningspris.¹⁶⁴ Enligt Heuman uppfylldes identifikationskravet i målet troligen främst på grund av hänvisningen till produkttypen, som sannolikt kan vara ett tillräckligt identifieringskriterium. Heuman anför att mycket talar för att rätten skulle kunna godta editionsyrkanden som tar sikte på alla handlingar rörande en exakt beskriven produkttyp. Heuman är vidare av uppfattningen att en editionssökande under vissa omständigheter kan kräva att editionsvaranden utlämnar handlingar som efter en sammanställning ska utvisa ett visst angivet mål eller resultat. Huruvida ett sådant editionsyrkande kan bifallas torde emellertid bero på yrkandets natur. Rör det sig om ett mål där frågan handlar om just huruvida ett visst resultat uppkommit eller inte och det råder viss tveksamhet kring huruvida det beskrivna resultatet uppnåtts, framstår det som att yrkandet kan komma att behöva ogillas på grund av dess obestämdhet, för det fall att flera alternativa kvalitativt åtskilda resultat möjligen kan ha uppnåtts.¹⁶⁵

Det ansågs vidare i NJA 1953 s. 19 tillräckligt för bifall till ett editionsyrkande att editionssökanden begärde att utfå vissa *handlingar som till innehållet skulle utvisa* uppgifter om antalet tillverkade eller sålda alster under en viss tidsrymd, för att närmare kunna bestämma och motivera

---

¹⁶¹ NJA 1998 s. 590 I. Något lagstöd för att *särskilda skäl* vid allmänt hållna editionsförelägganden måste föreligga framstår emellertid inte finnas.

¹⁶² NJA 1998 s. 590 II.

¹⁶³ NJA 1998 s. 590 I och II.

¹⁶⁴ Jfr NJA 1986 s. 398.

¹⁶⁵ Heuman (1989/90) s. 15.

skadeståndsanspråkets omfattning vid en tvist som rörde en skadeståndsfråga till följd av ett patentintrång. Editionsbeslutet i målet kom att gälla bestyrkt utdrag ur bokföring och tillverkningsjournaler.¹⁶⁶ Det ankom sålunda på editionsrättens svaranden att avskilja de handlingar som avsåg försäljningen av de i editionsyrkandet angivna varorna.¹⁶⁷ Det framgår därmed att processuell edition kan innebära att den mot vilket beslutet riktas måste utföra en hel del arbete med att sortera fram begärda uppgifter ur skilda handlingar. Ett editionsyrkande behöver således inte längre nödvändigtvis gälla en viss existerande handling.¹⁶⁸ Edition kan emellertid inte tillgripas för att utfå handlingar som avslöjar motpartens framtida agerande i form av exempelvis handlingar som innehåller information om motpartens syn på rättstillämpningen, bevisvärderingen, motpartens strategiska planer, taktik eller råd som denne mottagit.¹⁶⁹

Oavsett identifikationskravets flytande gränser står det emellertid klart att svepande efterforskningar av handlingar med domstolens hjälp, så kallade fishing expeditions, är otillåtna.¹⁷⁰ I kravet på identifikation tycks enligt Borgström ligga att det som ska identifieras redan utgör *en existerande handling*.¹⁷¹ Motparten kan inte tvingas framställa ny information, exempelvis genom att en datatekniker utvecklar ett nytt program för att möjliggöra sökningar, sortering och bearbetning av befintligt material.¹⁷² I rättspraxis visar sig emellertid rättsutvecklingen ha rört sig mot att identifikationskravet anses uppfyllt redan då editionssökanden kunnat identifiera existerande *uppgifter*, och därmed framstår det kunna krävas alltmer krävande arbetsinsatser från editionssökanden för att sortera fram uppgifterna ur skilda *handlingar*.¹⁷³ Heuman anför mot utvecklingen i rättspraxis att Högsta domstolens bedömning skapar osäkerheter rörande under vilka förutsättningar editionsrättens intellektuella insats blir av sådan art och omfattning att editionsyrkandet inte längre avser befintlig information, utan snarare framställning av ny information som en sakkunnig kan ta fram. Ett editionsyrkande får inte innebära en framställning av ett sakkunnigutlåtande, men ett editionsyrkande anses

---

¹⁶⁶ NJA 1953 s. 19.

¹⁶⁷ Heuman (1989/90) s. 13.

¹⁶⁸ NJA 1953 s. 19; NJA 1998 s. 829; Fitger m.fl. (2022) kommentar till 38 kap. 2 § RB; Se Westberg (2010) s. 550 f., vari Westberg påtalar att en sådan ordning inte framstår som förenlig med den kontradiktoriska lärans syn på informationsanskaffning.; Westberg (2010) s. 432 ff.

¹⁶⁹ Westberg (2010) s. 420 och s. 616 f.; Heuman (1989/90) s. 41.

¹⁷⁰ Jfr Prop. 1974:95 s. 84 och s. 117; Jfr skiljaktig mening i NJA 2012 s. 289; Westberg (2013) s. 445; Westberg (2010) s. 335; Jfr NJA 1935 C 34; Westberg (2011) s. 503 f.

¹⁷¹ Borgström (2022) kommentar 38 kap. 2 § RB.

¹⁷² Heuman (1999/00) s. 153.

¹⁷³ NJA 1953 s. 19; NJA 1998 s. 829; Hovrätten för Övre Norrland, mål Ö 862–05, beslut 2006-02-03; Jfr emellertid tingsrättens bedömning i mål T 1629–04 vari Skellefteå tingsrätt lämnar editionsyrkandet utan bifall med hänvisning till att editionsplikten inte ger utrymme att förplikta editionssvarande att utge mer än befintliga handlingar.; Hovrätten över Skåne och Blekinge, mål Ö 2851–01, beslut 2002-09-10.

däremot inte kunna avslås på grund av att det fordras ett omfattande arbete med att ta fram den begärda existerande informationen.¹⁷⁴

Heuman framför kritik mot editionsförelägganden som meddelats vid vite vilka varit alltför opreciserade och inneburit svårigheter för den enskilde editionssvaranden att förstå vad som åligger honom eller henne i de fall då editionssökanden haft möjlighet att precisera sitt editionsyrkande. Om preciseringsmöjligheter inte finns, menar Heuman emellertid att domstolen inte enbart kan beakta adressatens intressen utan måste ta hänsyn till editionssökandens intresse av att komma i åtnjutande av sin rätt. I fall som dessa menar Heuman att något obestämda förelägganden bör kunna godtas om adressaten och domstolen rimligen bör förstå vilken prestation som åläggs editionssvaranden.¹⁷⁵ Heuman framhåller att ett högt identifikationskrav skulle resultera i ett ”moment 22” för editionssökanden. För att få tillgång till en viss handling skulle det då krävas att editionssökande redan kände till dess innehåll.¹⁷⁶ Därutöver framhåller Heuman dock de verkställighetsproblem och risker för omfattande kostnader och arbete som ett lågt identifikationskrav och därmed ett oklart editionsföreläggande kan innebära för såväl Kronofogdemyndigheten som editionssvaranden.¹⁷⁷

3.2.4 Kravet på bevisbetydelse och rättslig relevans

Vid framställning av ett yrkande om processuell edition ska den editionssökande ange vilka omständigheter handlingen syftar till att bevisa i den föreliggande tvisten. För att en begäran om processuell edition ska bifallas krävs att handlingen kan antas ha *betydelse som bevis*. Handlingen måste således kunna kopplas till ett bevisstema i tvisten,¹⁷⁸ med andra ord en omständighet som är av betydelse som rättsfaktum alternativt som bevisfaktum i en beviskedja som resulterar i ett rättsfaktum.¹⁷⁹ Vidare ska påståendet som avses att med handlingen bli styrkt, *materiellt sett kunna resultera i framgång* för den editionssökande.¹⁸⁰ Detta krav på *rättslig relevans* framgår inte av ordalydelsen i 38 kap. 2 § RB, men formuleringen i bestämmelsen ”antagas äga

---

¹⁷⁴ NJA 2020 s. 373 p. 17; NJA 1998 s. 829; Heuman (1999/00) s. 153; Heuman (1989/90) s. 8 f.; För mer information om gränsdragningen mellan processuell editionsplikt och sakkunniguppdrag, se *avsnitt 3.5.2*.

¹⁷⁵ Heuman (1989/90) s. 7.

¹⁷⁶ Heuman (1995/96) s. 449.

¹⁷⁷ Heuman (1989/90) s. 8; 38 kap. 7 § RB.

¹⁷⁸ NJA 1959 s. 230; Fitger m.fl. (2022) kommentar till 38 kap. 2 § RB; Westberg (2010) s. 613 f.; Ekelöf, Heuman, Edelstam (2009) s. 265.

¹⁷⁹ Jfr NJA 1959 s. 230; NJA 1958 s. 501; NJA 2001 s. 404; NJA 2002 s. 41; NJA 2011 s. 241; NJA 2020 s. 664 p. 6; NJA 2014 s. 651.

¹⁸⁰ NJA 1977 s. 254; NJA 2014 s. 651; Welamson (1982) s. 150; NJA 2020 s. 664 p. 6; Hjertstedt (2011) s. 8 f. Detta benämns genomgående i uppsatsen *rättslig relevans*.

betydelse som bevis” uppfattas emellertid i doktrin som ett krav på relevans. Westberg anger att det enligt doktrinen tycks röra sig om ett tyst villkor som ligger implicit i bestämmelsen.¹⁸¹ Welamson anser att kravet på rättslig relevans indirekt framgår av 38 kap. 2 § RB på så vis att skrivningen ”kan antas äga betydelse som bevis” fordrar en bedömning av om en parts talan är materiellt befogad och därmed huruvida det bakomliggande påståendet som en viss handling avser styrka rättsligt sett kan leda till framgång.¹⁸² Westberg belyser att bedömningen av relevans hos bevisningen förefaller medföra en risk för att domaren på förhand bildar sig en skev uppfattning om målets utgång. Det kontradiktoriska tvistemålsförfarandet innebär att domaren först vid huvudförhandlingen ska ta ställning till frågor om relevansen hos förekommande bevisning i målet.¹⁸³

Eftersom en part ofta inte har någon insyn i motpartens affärsförhållanden och heller inte känner till vilka förhållanden som brukar dokumenteras, kan denne möta svårigheter vad gäller att övertyga domstolen att identifierade handlingar kan antas ha bevisbetydelse i tvisten.¹⁸⁴ Vissa handlingar kanske inte i sig har bevisbetydelse, men kan lämna upplysningar om att det finns andra handlingar som har sådan betydelse. Editions förelägganden medges inte avseende sådana handlingar, då detta hade gett en nästintill obegränsad rätt till insyn som närmast är att likna vid en ”fishing expedition”. Samma gäller sådana handlingar som part vill avtvinga motparten för att få bättre utgångspunkter att kunna utforma sin talan utifrån.¹⁸⁵ Rättspraxis tyder även på att editions förelägganden inte kan utverkas i syfte att part ska erhålla ett bättre underlag för att kunna bedöma behovet av ändring av sin talan.¹⁸⁶

I fråga om relevanta omständigheter som förts in i målet i behörig ordning är processuell edition ett medel som båda parter kan tillgripa. Edition kan således användas för att motbevisa ett påstående som motparten har bevisbördan för.¹⁸⁷ Handlingar kan emellertid anses *sakna betydelse som bevis om inte det rättsfaktum som ska bevisas med begärd handling har påståtts och konkretiserats av den part som för påståendet bär åberopsbördan*.¹⁸⁸ I NJA 2002 s. 41 tog editionsyrkandet sikte på flera handlingar, varav en innehöll en överenskommelse mellan parterna. Majoriteten av de i editionsyrkandet efterfrågade handlingarna ogillades då de inte kunde anses ha bevisbetydelse i tvisten

---

¹⁸¹ Westberg (2010) s. 615.

¹⁸² Welamson (1982) s. 150.

¹⁸³ Westberg (2010) s. 607 ff., Westberg benämner kraven på bevisbetydelse och relevans som *bevisrelevans* (informationens betydelse för visst tema) och *temarelevans* (temats betydelse för prövning av huvudsaken).

¹⁸⁴ Heuman (1995/96) s. 449; Ekelöf, Heuman, Edelstam (2009) s. 266.

¹⁸⁵ Heuman (1989/90) s. 25 f.; Jfr Westberg (2010) s. 321; Ekelöf, Heuman, Edelstam (2009) s. 265 f.

¹⁸⁶ NJA 1985 C 34.

¹⁸⁷ NJA 2014 s. 651 p. 10.

¹⁸⁸ NJA 2012 s. 289; NJA 2002 s. 41; Jfr 17 kap. 3 § RB.

till följd av att de till sitt innehåll enbart skulle kunna stödja ett påstående som editionssvaranden, inte editionssökanden, hade såväl åberopsbörda som bevisbörda för, samt som inte hade åberopats av denne. I målet fanns en skiljaktig mening som valde en partsvänlig tolkning. Den skiljaktiga meningen tog sikte på att de handlingar som inte blivit föremål för edition visst kunde antas ha bevisbetydelse, då bland annat en av handlingarna i form av en överenskommelse mellan parterna, innehöll information om kostnader som kunde ge motparten rätt till räntehöjning. De skiljaktiga ansåg att partens talan i sådana fall skulle få anses innefatta att motparten inte hade haft sådana kostnader som enligt avtalet gav rätt till de av motparten vidtagna räntehöjningarna.¹⁸⁹

Det krävs ingen särskild nivå på *bevisvärdet* hos en handling för att den ska kunna omfattas av ett beslut om processuell edition. Frågan om äktheten och bevisvärdet hos den skriftliga handlingen överläts till domstolen i enlighet med principen om fri bevisvärdering.¹⁹⁰ Av 35 kap. 7 § RB framgår att en domstol endast i särskilda undantagsfall kan avvisa av part erbjuden bevisning, för det fall den skulle få ett så pass lågt bevisvärde att den skulle bli utan verkan. Så snart handlingen kan antas ha en viss bevisbetydelse kan domstolen därmed inte utesluta att den kan få viss verkan vid en sammanvägning av andra åberopade bevis i målet.¹⁹¹ Domstolen ska alltså kunna anta att handlingen i fråga får bevisbetydelse i målet. I detta hänseende har det i rättspraxis ansetts tillräckligt att omständigheterna talar för att handlingen åtminstone får ett visst mindre bevisvärde vid prövningen av den materiella frågan i tvisten.¹⁹² Det krävs således att det finns viss svag bevisning som talar för att handlingens innehåll får ett visst mindre bevisvärde vid prövningen av den materiella frågan i den kommande huvudförhandlingen. Det låga beviskravet motiveras av att rätten vid denna tidpunkt inte har någon närmre kännedom om handlingens innehåll och därmed inte kan ta slutlig ställning till huruvida handlingen de facto besitter ett lägre eller ett högre bevisvärde.¹⁹³ Det har i underrättspraxis uttryckts en skepsis gentemot att domstolen inom ramen för en prövning om processuell edition har att ta ställning till efterfrågade handlingars bevisvärde vid denna tidpunkt, varpå domstolen nöjt sig med att konstatera att handlingarna kan antas ha betydelse för angivna grunder och bevissteman.¹⁹⁴

---

¹⁸⁹ NJA 2002 s. 41.

¹⁹⁰ 35 kap. 1 § RB; Prop. 1942:5 s. 425; SOU 1938:44 s. 42; NJA 1998 s. 590 I; Ekelöf, Boman (1992) s. 214.

¹⁹¹ Heuman (1989/90) s. 24.

¹⁹² NJA 1998 s. 590 I; NJA 2014 s. 651 p. 8; Jfr 38 kap. 2 § RB.

¹⁹³ Heuman (1989/90) s. 24.

¹⁹⁴ Jfr Hovrätten över Skåne och Blekinge, mål Ö 1167–99, beslut 2000-11-13, vari domstolen framhåller att ”det ej rimligen kan komma i fråga att i sammanhanget bedöma efterfrågade handlingars värde som bevis”.

En handling som part upprättat efter att tvisten uppstått saknar förmodligen i allmänhet sådant bevisvärde att den kan omfattas av editionsplikt.¹⁹⁵ Det kan dock förekomma undantagsfall.¹⁹⁶ I NJA 1985 C 34 ansåg sig ett konkursbolag inte bundet av ett avtal med ett handelsbolag som motpart. Avtalet innehöll en överenskommelse om försäljning av en rörelse från konkursbolaget till handelsbolaget. I strid med det av handelsbolaget påstådda bindande avtalet hade konkursbolaget i stället sålt rörelsen till tredje man. Handelsbolaget begärde ett editionsföreläggande avseende avtalet mellan konkursbolaget och tredje man, under påståendet att det skulle innehålla uppgifter av vikt för att utreda riktigheten av påståendet att bindande avtal hade kommit till stånd mellan konkursbolaget och handelsbolaget. Högsta domstolen uttalade att *handlingen inte kunde ha bevisbetydelse, då efterfrågat avtal ingåtts först sedan tvisten uppstått*.¹⁹⁷ Heuman förhåller sig kritisk till bedömningen som gjorts i målet och menar att oavsett om efterfrågad handling upprättats först efter uppkomsten av tvisten i fråga, bör det inte förutsättas att handlingen på grund härav inte kan komma att stödja sökandens påståenden vid en framtida tvist. Detta visar på att en editionssökande närmre måste ange på vilket sätt ett meddelande eller avtal med en utomstående tredje part kan ha bevisbetydelse i en tvist med motparten.¹⁹⁸

I NJA 2014 s. 651 hade edition begärts avseende handlingar som skulle utvisa erlagda betalningar för reparationer i en nyligen köpt bostadsrättslägenhet, i syfte att bevisa att ett av motparten yrkat prisavdrag var oskäligt. Parterna var oense om vilken metod som skulle användas för att beräkna prisavdraget. Högsta domstolen konstaterade härvid att oavsett metod för att beräkna prisavdraget kunde handlingar som utvisade reparationskostnader antas vara av betydelse som bevis i målet.¹⁹⁹ I NJA 1959 s. 230 hade ett editionsyrkande framställts rörande handlingar som skulle innehålla en fullständig, specificerad uppställning över samtliga kostnader som två förmyndare haft under sitt förmyndarskap för en viss omyndigförklarad person. Utöver detta innebar editionsyrkandet att förmyndarna utförligt skulle, med datumangivelser samt kassabok, specificera sina arbetsinsatser som förmyndare samt förete memorialanteckningar rörande detta. Syftet var att, med hjälp av handlingarna, fastställa förmyndarnas arvoden. Högsta domstolen lämnade editionsyrkandet utan bifall då det tog sikte på ett stort antal handlingar som uppenbart inte alla kunde antas ha betydelse som bevis i målet.²⁰⁰ Möjligtvis kan enligt Heuman det faktum att editionssökanden enligt utredningen i målet redan visades ha god inblick i förmyndarförvaltningen ha inverkat på bedömningen.²⁰¹ Vidare

---

¹⁹⁵ NJA 1985 C 34.

¹⁹⁶ Fitger m.fl. (2022) kommentar till 38 kap. 2 § RB.

¹⁹⁷ NJA 1985 C 34.

¹⁹⁸ Heuman (1989/90) s. 27 f.

¹⁹⁹ NJA 2014 s. 651 p. 13.

²⁰⁰ NJA 1959 s. 230.

²⁰¹ Heuman (1989/90) s. 12.

hade editionssökandena i målet inte närmre angivit de omständigheter som denne ville styrka och vilka handlingar som för styrkande av omständigheterna skulle vara av betydelse.²⁰²

I NJA 1958 s. 501 tog editionsyrkandet sikte på att utfå fakturor i syfte att motbevisa omfattningen hos ett av käranden yrkat skadestånd. Parterna i målet hade avtalat om omfattningen av utgående skadestånd i den situation som var för handen i målet och frågan var huruvida nedsättning av skadeståndet skulle ske, under påståendet att säljaren lidit ingen eller ringa skada. Högsta domstolen ansåg att *det genom handlingarnas företeende inte skulle vinnas något närmare klarläggande* och konstaterade därför att materialet inte kunde antas vara av betydelse som bevis i målet.²⁰³ Liknande resonemang återfinns på andra håll i Högsta domstolens rättspraxis. Högsta domstolen konstaterade vidare i NJA 1977 s. 254 att de av käranden *åberopade grunderna kunde prövas utan tillgång till de begärda handlingarna*. Editionsyrkandet lämnades utan bifall då handlingarna under sådana förutsättningar inte kunde antas ha betydelse som bevis. Högsta domstolen uttalade emellertid att för det fall att någon av kärandens grunder skulle bifallas, kunde det bli aktuellt att utreda en fråga i vilken handlingarna kunde vara av betydelse som bevis. Däremot kunde inte handlingarna uppfylla kravet på bevisbetydelse i den del av processen som rättegången befann sig i vid tidpunkten för editionsprövningen.²⁰⁴ Kravet på bevisbetydelse kan alltså tolkas på så vis att de begärda handlingarna måste ha bevisvärde för prövningen av en *aktuell fråga i målet*. Heuman menar att ett sådant strängt krav som uppställdes i NJA 1977 s. 254 på att käranden omgående ska behöva utnyttja begärda handlingar för att styrka sin talan inte bör uppställas. En part bör beredas möjlighet att på tidigt stadium i tvisten ange sin skriftliga bevisning, inte minst med hänsyn till intresset av en effektiv förberedelsefas och koncentrationsprincipen.²⁰⁵ Även ett hovrättsfall understödjer att ogillande av ett editionsyrkande kan ske för det fall det inte finns tillräckligt med underlag att ta ställning till frågan om handlingarna kan antas ha bevisbetydelse i målet.²⁰⁶ Domstolen kan emellertid inte tills vidare vägra att bifalla ett editionsyrkande i avvaktan på att det går att bedöma huruvida annan bevisning i målet för det aktuella bevistemålet är tillräcklig.²⁰⁷ Av NJA 1985 C 34 framgår även att *en handling kan anses sakna bevisbetydelse om det i målet redan lämnats erforderliga uppgifter* rörande ett visst omstritt rättsfaktum och handlingen till följd därav inte erfordras enligt 35 kap. 7 § RB. Ett ogillande till ett editionsyrkande av detta skäl medför emellertid att domstolen måste pröva huruvida redan lämnade uppgifter avseende

---

²⁰² NJA 1959 s. 230.

²⁰³ NJA 1958 s. 501.

²⁰⁴ NJA 1977 s. 254.

²⁰⁵ Heuman (1989/90) s. 33 f.; Prop. 1986/87:89 s. 190 f.

²⁰⁶ Hovrätten för Västra Sverige, mål nr Ö 170/88, beslut 1988-11-11; Fitger m.fl. (2022) kommentar till 38 kap. 2 § RB; Heuman (1989/90) s. 34.

²⁰⁷ Fitger m.fl. (2022) kommentar till 38 kap. 2 § RB; Heuman (1989/90) s. 34.

omstridda rättsfakta utgör ett tillräckligt gott surrogat för den efterfrågade skriftliga bevisningen i så måtto att lämnade uppgifter uppnår tillräcklig nivå av precision och omfattning. Detta kräver även att bevisvärdet av lämnade muntliga uppgifter ställs emot bevisvärdet av de förhållanden som berörs i en skriftlig handling. Editionssökanden kan härmed behöva utveckla varför de i målet redan lämnade uppgifterna inte utgör ett fullgott bevissurrogat och att det därför inte bör utesluta ett editionsföreläggande.²⁰⁸

Vidare kan en skriftlig handling anses sakna betydelse som bevis i en tvist för det fall den skulle komma att omfattas av *preklusionsregler* rörande framläggning av bevisning i högre rätt.²⁰⁹ NJA 2001 s. 404 rörde en begäran om processuell edition i högre rätt, varpå vissa preklusionsregler för åberopande av ny bevisning aktualiserades. Högsta domstolen uttalade att då editionsökanden inte hade åberopat giltig ursäkt för sin underlåtenhet att redan i första instans åberopa de ifrågavarande handlingarna var det tydligt att handlingarna inte kunde få betydelse som bevis i målet.²¹⁰ Även i övrig rättspraxis görs bedömningen av *huruvida kravet på bevisbetydelse är uppfyllt beroende av andra rättsregler* rörande åberopande av bevisning i dispositiva tvistemål.²¹¹ I NJA 2014 s. 651 konstaterar Högsta domstolen att ett editionsyrkande kan avslås för det fall rätten gör bedömningen att de handlingar som omfattas av editionsyrkandet utgör irrelevant bevisning som skulle komma att avvisas med stöd av 35 kap. 7 § RB. Det poängteras i rättsfallet att det i ett sådant fall inte spelar någon roll om handlingarna kan styrka ett påstående i rättegången, om påståendet materiellt sett ändå inte kan leda till framgång för den som framställt editionsyrkandet.²¹² Vidare kan den mot vilket ett editionsyrkande riktas inte med framgång göra gällande att efterfrågad bevisning inte behövs på grund av innehållet i 35 kap. 5 § RB.²¹³ En tillämpning av bestämmelsen i editions-sammanhang torde kräva att käranden först förebringat den utredning som skäligen kan åstadkommas.²¹⁴

För att domstolen ska kunna avvisa bevisning med tillämpning av 35 kap. 7 § RB krävs att beviset utan tvivel saknar betydelse i målet, medan det för processuell edition ska kunna antas att beviset har en betydelse för

---

²⁰⁸ Heuman (1989/90) s. 26 f.

²⁰⁹ 50 kap. 25 § tredje stycket RB; NJA 2001 s. 404.

²¹⁰ NJA 2001 s. 404.

²¹¹ Jfr NJA 2014 s. 651.

²¹² NJA 2014 s. 651 p. 9; Jfr NJA 2002 s. 41.

²¹³ NJA 1986 s. 398; 35 kap. 5 § RB; Fitger m.fl. (2022) kommentar till 38 kap. 2 § RB; 35 kap. 5 § RB stadgar att rätten i vissa fall får uppskatta skador till skäligt belopp, för det fall för det fall att bevisning om skadan inte alls eller endast med svårighet kan föras alternativt om bevisningen kan antas medföra kostnader eller olägenheter som inte står i rimligt förhållande till skadans storlek och det yrkade skadeståndet avser ett mindre belopp.

²¹⁴ Heuman (1989/90) s. 35; NJA 2005 s. 180; Jfr Prop. 1987/88:1 s. 12 ff.; Ekelöf, Heuman, Edelstam (2009) s. 266 f.

bevistemat. Skillnaden kan motiveras med hänsyn till behovet av att skydda editionssvaranden från att belastas med att tillhandahålla bevis, medan avvisning snarare syftar till att en process inte ska belastas med ett bevis som redan är framtaget.²¹⁵ Den bakomliggande tanken torde vara att det är meningslöst att låta en part få begära in bevisning som, när parten åberopar det som bevis i tvisten, ändå skulle komma att avvisas som betydelselöst, då det är att hänföra till ett rättsfaktum som inte är av rättslig relevans i tvisten.²¹⁶ Av 35 kap. 7 § RB framgår att edition inte heller kan beviljas i fall då bevisningen kan föras på annat vis med avsevärt ringare besvär eller kostnad.²¹⁷

3.2.5 Intresseavvägningen

I lagmotiven till RB anförs upprepade gånger att en editionssvarande kan ha berättigade intressen att inte lämna ut en handling samt att dessa berättigade intressen bör tas i beaktande vid editionsprövningen.²¹⁸ Det poängteras visserligen att editionsplikten är av stor vikt för sanningens utforskande i domstolvister, men samtidigt framhävs att editionssvarandens berättigade intressen därigenom inte får kränkas. Utfallet av detta konstateras vara beroende av en avvägning mellan de intressen som står emot varandra vid editionsprövningen.²¹⁹ Trots dessa överväganden i förarbetena saknas såväl uttryckligt lagstöd för en sådan intresseavvägning som exempel i motiven på vad som avses med ”berättigade intressen”.²²⁰ Det har emellertid framförts att avsaknaden av en uttrycklig lagstadgad proportionalitetsregel för tvistemålsprocessens del inte medför någon förändring vad gäller proportionalitetsprincipens tillämpning i fråga om tvångsmedel i tvistemålsprocessen.²²¹

Till följd av utvecklingen i rättspraxis står det numera klart att domstolen, vid prövning av en begäran om processuell edition, ska företa en intresseavvägning mellan utsikterna till att vad editionssökanden önskar bevisa ska komma att tillmätas relevans i tvisten och motpartens intresse av att inte tvingas lämna ut efterfrågad handling.²²²

---

²¹⁵ Fitger m.fl. (2022) kommentar till 38 kap. 2 § RB.

²¹⁶ Westberg (2010) s. 615; Ekelöf, Heuman, Edelstam (2009) s. 267.

²¹⁷ 35 kap. 7 § fjärde punkten RB.

²¹⁸ Jfr Prop. 1942:5 s. 372 och s. 292.

²¹⁹ Prop. 1942:5 s. 333.

²²⁰ Jfr 38 kap. 2 § RB; Jfr Prop. 1942:5 s. 372 och s. 292.

²²¹ Prop. 1988/89:124 s. 28.

²²² Jfr NJA 1998 s. 829, vari Högsta domstolen konstaterar att en sådan intresseavvägning tidigare synes ha förekommit i rättspraxis och hänvisar till rättsfallet NJA 1977 s. 254; Fitger m.fl. (2022) kommentar till 38 kap. 2 § RB; Hjertstedt (2011) s. 444; Hovrätten över Skåne och Blekinge, mål Ö 1167/99, beslut 2000-11-13; Ekelöf, Heuman, Edelstam (2009) s. 270.

Utrymmet att på grund av utfallet hos intresseavvägningen göra undantag till den processuella editionsplikten är omdiskuterad i juridisk doktrin. Nordh anför att ett undantag från editionsplikten på grund av en intresseavvägning vid editionsprövningen bör anses begränsad mot bakgrund av att någon motsvarande generell möjlighet att utifrån sådana intresseöverväganden undkomma skyldighet för ett vittne att utge muntlig utsaga inte finns.²²³ Heuman delar Nordhs uppfattning och anför att rättskipningsintresset gör sig gällande med avsevärd styrka och att editionsplikten, vid en jämförelse med vittnesplikten,²²⁴ inte bör gröpas ur och göras relativ genom utveckling i rättspraxis av begränsningar som saknar lagstöd. Heuman anser att det inte finns någon anledning att låta rättskipningsintresset träda tillbaka för andra intressen i större utsträckning än vad som gäller då vittnen och parter lämnar uppgifter inför rätten.²²⁵

Lagmotiven ger varken några närmare riktlinjer för hur domstolen ska genomföra en intresseavvägning av nämnt slag eller anger vad som ska avses med ”berättigade intressen”.²²⁶ Därför ska nedan, i avsnitt 3.2.5.1 fram till och med avsnitt 3.2.5.3, ske en genomgång av ett urval av rättsfall från Högsta domstolen i syfte att exemplifiera hur intresseavvägningen genomförs i praktiken.²²⁷

3.2.5.1 NJA 1977 s. 254

I ett hyresavtal föreskrevs att hyran skulle bestämmas på grundval av en beräknad produktionskostnad angiven i en intill avtalet fogad kalkyl. Hyresgästen gjorde gällande att hyran inte skulle beräknas enligt kalkylen då de verkliga kostnaderna understeg de kalkylerade kostnaderna i avsevärd mån. Hyresgästen framställde ett editionsyrkande avseende de handlingar som skulle utvisa hyresvärdens verkliga kostnader och anförde att avtalet skulle tolkas så att de verkliga kostnaderna skulle läggas till grund för hyran om dessa skulle visa sig understiga de kalkylerade.²²⁸

Högsta domstolen konstaterade att vad editionssökanden anförde kunde prövas utan tillgång till de begärda handlingarna. Det skulle krävas starka skäl att ålägga fastighetsägaren editionsplikt avseende räkenskaperna, med tanke på att hyresavtalet gav fastighetsägaren anledning att utgå från att han varken vid bestämmande av hyran eller vid framtida tvist angående hyran skulle behöva framlägga fullständiga räkenskapshandlingar för att styrka de verkliga

---

²²³ Nordh (2019) s. 107.

²²⁴ Se avsnitt 3.5.1.

²²⁵ Heuman (1999/00) s. 155.

²²⁶ Jfr Prop. 1942:5 s. 372 och s. 333.

²²⁷ Märk väl att avsikten med urvalet av rättsfall är att *exemplifiera* hur intresseavvägningen genomförts och är således inte uttömmande.

²²⁸ NJA 1977 s. 254.

kostnaderna. Högsta domstolen konstaterade härvid att det måste föreligga starka skäl för att trots avtalets utformning ålägga fastighetsägaren editionsplikt avseende räkenskaperna. Det editionssökanden anförde ansågs inte tillräckligt för att motivera ett föreläggande för editionssvarandena att tillhandahålla de åberopade handlingarna.²²⁹

I senare rättspraxis hänvisar Högsta domstolen till detta rättsfall som belägg för att det tidigare synes ha förekommit en intresseavvägning i rättspraxis vid editionsprövningar.²³⁰ Rättsfallet har på vissa håll i doktrin inte ansetts innefatta en intresseavvägning av det slag som Högsta domstolen verkar påstå att det innehåller.²³¹ Lindell framhåller att anledningen till att en intresseavvägning företogs i målet förefaller bero på att det materiella rättsförhållandet mellan parterna innehöll en sådan och menar att rättsfallet således inte kan tas till intäkt för att en sådan intresseavvägning generellt ska tillämpas i editionsituationer.²³² På andra håll har rättsfallet ansetts vara av principiellt intresse i så måtto att Högsta domstolen förefaller i målet ha, mot utsikterna till vad den editionssökande önskade bevisa skulle komma att tillmätas relevans vid den materiella bedömningen, ställt motpartens intresse av att inte nödgas lämna ut räkenskaperna.²³³

3.2.5.2 NJA 1998 s. 829

Målet rörde frågan huruvida editionssvaranden skulle föreläggas att tillhandahålla datautskrifter innehållande utdrag av en statuslogg för en larmanläggning på vissa angivna tidpunkter. Editionssökanden ville med dessa utdrag bevisa att editionssvaranden förfarit vårdslöst och ådragit sig skadeståndsskyldighet gentemot editionssökanden.²³⁴

Editionssvaranden invände att ett fullgörande av editionsföreläggandet skulle innebära att bolaget skulle tvingas utföra en sådan kvalificerad bearbetning och sortering av material som innefattade efterfrågad information att det skulle gå utöver vad som avses med ett editionsföreläggande samt att arbetet skulle medföra en betydande tidsåtgång. Den omfattande arbetsinsatsen med att ta fram materialet berodde på att informationen fanns i form av obehandlade rådata lagrade på olika datamedier och att den datautrustning som krävdes för att göra informationen läsbar inte längre användes eller innehades av editionssvaranden. Editionssvaranden uppskattade erforderlig arbetsinsats för att fullgöra editionsyrkandet till cirka en månads sortering och bearbetning av uppgifterna av en kvalificerad medarbetare. En sådan arbetsinsats ansåg inte

---

²²⁹ NJA 1977 s. 254.

²³⁰ Jfr NJA 1998 s. 829 med vidare hänvisning till NJA 1977 s. 254.

²³¹ Jfr Heuman (1999/00) s. 156; Jfr NJA 1977 s. 254.

²³² Lindell (2003) s. 450.

²³³ Welamson (1982) s. 150.

²³⁴ NJA 1998 s. 829.

domstolen vara av sådant slag att det förelåg hinder mot att meddela ett editionsföreläggande.²³⁵

Vid intresseavvägningen stannade Högsta domstolen vid att konstatera att efterfrågad information ansågs vara av en sådan relevans i bevishänseende att editions svarandens invändningar rörande den omfattande arbetsinsatsen inte skulle föranleda en annan bedömning.²³⁶

Westberg anför att det inte av skälen för Högsta domstolens beslut i aktuellt rättsfall framgår vilket slags intresseavvägning som praktiserades, om det över huvud taget var tal om någon sådan intresseavvägning. Möjligen ställdes enligt Westberg den begärda informationens relevans som bevis mot editions svarandes invändning om att ett efterföljande av yrkandet innefattade ett kostsamt och tidskrävande arbete.²³⁷ Lindell menar att det genom rättsfallet står klart att det generellt vid editionsprövningar ska företas en intresseavvägning och att en sådan avvägning därmed inte förefaller vara begränsad till särskilda situationer.²³⁸

3.2.5.3 NJA 2014 s. 651

Målet rörde huruvida editions svaranden skulle föreläggas att utge fakturor och fakturaspecifikationer för betalda reparationskostnader i syfte att editions sökanden skulle kunna bevisa att ett av editions svaranden begärt prisavdrag avseende påstådda fel i en nyligen förvärvad bostadsrättslägenhet var oskäligt.²³⁹

Editions svaranden invände att arbetet med att ta fram det efterfrågade underlaget skulle vara mycket kostsamt, ta mycket tid i anspråk samt att underlaget torde vara att betrakta som integritetskränkande uppgifter. Vidare hade editions svaranden redan låtit en sakkunnig beräkna prisavdragets storlek och grundat sitt yrkande på denna värdering.²⁴⁰

Högsta domstolen konstaterade i korta ordalag att vad editions svaranden anförde inte utgjorde skäl att avslå editions begäran.²⁴¹

---

²³⁵ NJA 1998 s. 829 vari Högsta domstolen hänvisar till Heuman (1989/90) s. 8 f. och Heumans resonemang kring att det finns en yttersta gräns för vilken arbetsinsats som kan tvingas fram inom ramen för den processuella editionsplikten.

²³⁶ NJA 1998 s. 829.

²³⁷ Westberg (2010) s. 639 f. och s. 661.

²³⁸ Lindell (2003) s. 450.

²³⁹ NJA 2014 s. 651 p. 1–4.

²⁴⁰ NJA 2014 s. 651 p. 5.

²⁴¹ NJA 2014 s. 651 p. 12–15.

3.3 Fullgörande av editionsplikten

Det ligger inom ramen för rättens ställningstagande att avgöra *tidpunkt* och *plats* för editionsplikten fullgörande.²⁴² I lagförarbetena anförs att det mot bakgrund av principerna om koncentration och omedelbarhet, är angeläget att frågan om huruvida editionsplikt föreligger avgörs under rättegångens förberedelsefas, så att en handling som blir föremål för edition kan tillhandahållas vid den efterföljande huvudförhandlingen.²⁴³ Den som ålagts att utlämna handlingar behöver få viss tid att leta reda på dem. Rätten brukar härvid sätta ut en viss tidsfrist för den editionspliktige att fullgöra sin editionsplikt, exempelvis några veckor eller betydligt längre tid än så, om editionsplikten avser omfattande elektroniskt lagrat material.²⁴⁴

Det är även upp till rätten att avgöra *hur* editionsplikten ska fullgöras. Ett föreläggande om processuell editionsplikt ska innehålla uppgift om hur handlingen ska tillhandahållas, i så måtto på vilket medium och i vilket format handlingen ska tillhandahållas.²⁴⁵ Det bör som utgångspunkt gälla att tillhandahållande ska ske i det format som innehavaren själv lagrar informationen i,²⁴⁶ men tillhandahållande kan även ske i vedertaget format för användning, överföring och lagring av det slag av information det är fråga om. Att det på grund härav kan följa visst arbete från editionssvarandens sida med att överföra informationen till efterfrågat vedertaget medium, utgör inte hinder mot edition.²⁴⁷ I 38 kap. 1 § RB samt i lagförarbetena till bestämmelsen om processuell edition stipuleras att en skriftlig handling i allmänhet ska tillhandahållas i *huvudskrift*, för det fall sådan finns att tillgå.²⁴⁸ Om handlingen däremot utöver efterfrågad information innehåller sådan information som innehavaren inte äger eller är skyldig att yppa eller av annat skäl inte bör avslöjas, är det tillräckligt att ett styrkt utdrag av handlingen företes i handlingens ställe.²⁴⁹ I NJA 2020 s. 664 bifölls emellertid ett editionsyrkande riktat mot ett rättssubjekt som enbart innehade en kopia av efterfrågad handling, trots att huvudskriften fanns i behåll hos handlingens ägare.

---

²⁴² 38 kap. 5 § RB; NJA 2020 s. 373 p. 17.

²⁴³ Jfr Prop. 1942:5 s. 288 och s. 333; SOU 1938:44 s. 43.

²⁴⁴ Ekelöf, Heuman, Edelstam (2009) s. 264.

²⁴⁵ 38 kap. 5 § RB.

²⁴⁶ NJA 2020 s. 373 p. 17; Jfr Westberg (2010) s. 451 f.

²⁴⁷ NJA 2020 s. 373 p. 17.

²⁴⁸ Prop. 1942:5 s. 426; SOU 1938:44 s. 43.

²⁴⁹ Prop. 1942:5 s. 426; NJA 2020 s. 373; 38 kap. 1 § RB.

Mot bakgrund av den digitala miljöns möjligheter att lagra stora mängder information²⁵⁰ har i doktrin förts en diskussion kring huruvida ett editionsföreläggande även kan omfatta en skyldighet att inte endast tillhandahålla efterfrågat material, utan även att presentera materialet i *sökbar* form.²⁵¹ Detta skulle möjliggöra för en editionssökande att, då denne erhåller material av stor omfattning, söka i materialet med hjälp av ett sökverktyg. I de fall då det rör sig om ett mycket omfattande digitalt lagrat material som inte kan erhållas i sökbart format, kan det krävas så stora personella resurser att det i många fall kan vara praktiskt omöjligt för en editionssökande att genomsöka erhållet material. Detta talar enligt Perhard för att en begäran om processuell edition redan i editionsyrkandets utformning ska vara tydligt avgränsad genom att editionssökanden specificerar och identifierar de handlingar som denne önskar åtkomma.²⁵²

3.4 Lagstadgade undantag från den processuella editionsplikten

Från regeln om processuell editionsplikt finns flera mer eller mindre långtgående undantag.²⁵³ Skyddet mot bevisåtkomst genom editionsinstitutet har begränsats till att gälla några särskilda kategorier av skyddsobjekt och särskilda situationer, såsom yrkeshemligheter, minnesanteckningar eller andra personliga anteckningar, meddelanden som sänts mellan part och dess närstående och information som lämnats från part till särskilda yrkeskategorier som lyder under tystnadsplikt.²⁵⁴

En part eller närstående till denne är inte skyldig att förete ett skriftligt meddelande mellan varandra och inte heller mellan partens närstående. Parten och dess närstående befrias emellertid endast från processuell editionsplikt så länge ett sådant meddelande finns i partens eller närståendes besittning.²⁵⁵ I fråga om minnesanteckning eller annan liknande uppteckning som är avsedd uteslutande för personligt bruk gäller skyldigheten att förete den enbart om

---

²⁵⁰ En CD-skiva lagrar ungefär 600MB, vilket motsvarar ungefär 55 000 sidor utskrivna text, en hårddisk på 16GB ungefär 1,25 miljoner sidor och en back-up tape på 40GB ungefär 3,5 miljoner sidor, se Perhard (2007/08) s. 403.

²⁵¹ Olika sökmetoder som kan användas i detta sammanhang är tids- och datumrelaterad sökning, nyckelordssökning och stickprovsvisa eller stegvisa sökningar, se Perhard (2007/08) s. 404.

²⁵² Perhard (2007/08) s. 403.

²⁵³ Jfr SOU 1938:44 s. 42 f.; Nordh (2019) s. 106; Ekelöf, Heuman, Edelstam (2009) s. 271.

²⁵⁴ 38 kap. 2 § andra stycket RB; 36 kap. 5 § RB; Heuman (1989/90) s. 36; SOU 1938:44 s. 42 f.; Ekelöf, Heuman, Edelstam (2009) s. 271.

²⁵⁵ Nordh (2019) s. 106; Fitger m.fl. (2022) kommentar till 38 kap. 2 § RB; Med *närstående* avses den krets som anges i 36 kap. 3 § RB.

det finns synnerlig anledning till det.²⁵⁶ Rätten har därvid att väga emot varandra rättskipningens krav på en fullständig utredning och den enskildes anspråk på skydd för sina personliga angelägenheter.²⁵⁷ Skyddet gäller oavsett i vems hand anteckningarna eller uppteckningarna befinner sig.²⁵⁸ Skyddet för minnesanteckningar torde även omfatta sådana minnesanteckningar upprättade av en person anställd på ett företag och som innehåller företagets inre angelägenheter eller förhållanden, oberoende av om den som upprättat anteckningarna är ställföreträdare för företaget.²⁵⁹ Om en part däremot grundar sina uppgifter om ett visst rättsfaktum på av honom eller henne gjorda anteckningar, bör han eller hon vara skyldig att vid begäran om edition förete dessa anteckningar.²⁶⁰ Vidare får befattningshavare eller annan som anges i 36 kap. 5 § RB inte tvingas att förete skriftlig handling för det fall dess innehåll kan antas vara sådant att ett vittnesförbud skulle gälla avseende det samma.²⁶¹ En advokat får därmed inte inför domstol tvingas röja vad hennes klient har sagt till honom eller henne i förtroende vid samtal dem sinsemellan. Handlingar som rör förhållanden som en advokat fått reda på i sin yrkesutövning i samband med uppdrag från klient får således inte bli föremål för edition.²⁶² I de fall då det råder svårigheter att avgöra huruvida advokaten fått del av handlingar på grund av sin yrkesutövning eller i egenskap av privatperson, bör domstolen enligt Heuman och Edelstam ta hänsyn till att advokatsekretessen inte får urholkas. Undantaget från edition bör således enligt Heuman och Edelstam, för det fall det uppkommer rättsliga bedömningsfrågor, tolkas extensivt.²⁶³ 36 kap. 5 § RB konstituerar ett skydd för parten och därmed torde hon eller han emellertid kunna lämna sitt samtycke till att sådana uppgifter blir föremål för edition, likt möjligheten för parten att lämna samtycke till att yrkesutövaren hörs som vittne.²⁶⁴ Innehas handlingen av en part till vars förman tystnadsplikten gäller kan inte heller parten vara editionspliktig avseende handlingen. Detta undantag från editionsplikt är således inte gällande för det fall en sådan handling istället innehas av en tredje man.²⁶⁵ Även ett vittnes

---

²⁵⁶ 38 kap. 2 § tredje stycket RB; Enligt Processlagberedningen skulle en annan ordning innebära ett alltför starkt intrång i den enskildes rättsfär, se SOU 1938:44 s. 414; Hjertstedt (2011) s. 457; Ekelöf, Heuman, Edelstam (2009) s. 271.

²⁵⁷ SOU 1938:44 s. 414.

²⁵⁸ Fitger m.fl. (2022) kommentar till 38 kap. 2 § RB.

²⁵⁹ Det uppställs nämligen inget krav på att innehållet i handlingarna ska bestå av ett personligt innehåll, se Fitger m.fl. (2022) kommentar till 38 kap. 2 § RB; Heuman (1989/90) s. 41 ff.; Ekelöf, Heuman, Edelstam (2009) s. 271.

²⁶⁰ Märk likväl att avvägningen fortfarande måste göras; Jfr NJA 1975 s. 693, i målet framställdes ett editionsyrkande som tog sikte på en upprättad dagbok. Högsta domstolen ansåg inte att *synnerlig anledning* förelåg och lämnade editionsyrkandet utan bifall.; SOU 1938:44 s. 414.

²⁶¹ Fitger m.fl. (2022) kommentar till 38 kap. 2 § RB; Westberg (2021) s. 311.

²⁶² 36 kap. 5 § RB; Ekelöf, Heuman, Edelstam (2009) s. 272.

²⁶³ Ekelöf, Heuman, Edelstam (2009) s. 272.

²⁶⁴ Westberg (2021) s. 311.

²⁶⁵ Att editionsplikten på detta vis kan vara mer begränsad än möjligheterna att höra honom eller henne i en rättegång beror på att denna ordning är nödvändig för att skydda

rätt att vägra yttra sig rörande vissa förhållanden äger motsvarande tillämpning vad gäller skyldigheten för en editionspliktig part eller tredje man att presentera handling, om handlingen innehåller information som skulle röja att personen i fråga eller närstående till denne förövat brottslig eller vanärande handling, yrkeshemligheter eller sekretessbelagda uppgifter med stöd av 35 kap. 11 § OSL.²⁶⁶ I sådana fall tas uppgifternas särskilda natur i beaktande inom ramen för en särskild intresseavvägning vid editionsprövningen.²⁶⁷

3.5 Andra regleringar relevanta för den processuella editionspliktens omfattning

3.5.1 Editionsplikten i förhållande till vittnesplikten

En grundtanke vid införandet av RB var att skyldigheten att under editionsplikt förete skriftlig handling till omfattningen skulle sammanfalla med skyldigheten att i egenskap av vittne eller part avge en muntlig utsaga i tvistemål.²⁶⁸ För det fall editionsplikten hade blivit föremål för fler begränsningar än vittnesplikten, hade editionsplikten blivit betydelslös såtillvida att innehavaren av en viss skriftlig handling ändå hade haft en skyldighet att uttala sig om handlingens innehåll i egenskap av vittne.²⁶⁹ På samma vis hade en editionsplikt av större omfattning än vittnesplikten inneburit att uppgifter som inte hade behövt uppenbaras till följd av begränsningar i vittnesplikten istället skulle kunna framgå av en handling som blir föremål för edition.²⁷⁰ Grundtanken att editionsplikten skulle vara av samma omfattning som vittnesplikten genomfördes emellertid inte fullt ut i lagstiftningen. Exempelvis kan ett

---

tystnadspliktens bakomliggande intresse, se Fitger m.fl. (2022) kommentar till 38 kap. 2 § RB.

²⁶⁶ 36 kap. 6 § RB; Nordh (2019) s. 106; Fitger m.fl. (2022) kommentar till 38 kap. 2 § RB; SOU 1938:44 s. 412 f.; Hjertstedt (2011) s. 453 ff.; Ekelöf, Heuman, Edelstam (2009) s. 271; Med *närstående* avses den krets som anges i 36 kap. 3 § RB.

²⁶⁷ Se exempelvis NJA 2012 s. 289 angående den intresseavvägning som måste företas för det fall en handling kan antas innehålla skyddad information; Jfr SOU 1938:44 s. 413; Ekelöf, Heuman, Edelstam (2009) s. 271.

²⁶⁸ Prop. 1942:5 s. 425; NJA 2020 s. 664 p. 8; NJA 2014 s. 651 p. 6; NJA II 1943 s. 498; SOU 1938:44 s. 42 och 412 f.; Ekelöf, Heuman, Edelstam (2009) s. 263.

²⁶⁹ SOU 1938:44 s. 412; NJA 2020 s. 664 p. 8; NJA II 1943 s. 498; Mot motiveringen har invänts att en part skulle kunna vinna en hel del på om denne inte behövde lämna ifrån sig en handling, men ändå var skyldig att berätta om den i egenskap av vittne eftersom partens muntliga utsaga många gånger inte skulle få samma bevisvärde som den skriftliga handlingen, se Ekelöf, Heuman, Edelstam (2009) s. 263.

²⁷⁰ Jfr SOU 1938:44 s. 412; NJA II 1943 s. 498.

editionsföreläggande riktas mot en parts närstående, vilka är undantagna från vittnesplikt.²⁷¹ Skillnaden motiveras av att en part annars enkelt hade kunnat undandra sig editionsplikt genom att överlämna en skriftlig handling till en närstående.²⁷² De begränsningar som i övrigt gäller i fråga om vittnespliktens omfattning gäller även avseende den processuella editionspliktens omfattning,²⁷³ med undantag för att den processuella editionsplikten till följd av utvecklingen i rättspraxis kan sägas ha blivit villkorad och beroende av utfallet av en intresseavvägning.²⁷⁴ En skillnad mellan vittnesplikten och editionsplikten av vikt att poängtera är att det av ett vittne inte fordras att genomgå stora dokumentmängder inför ett vittnesförhör, då ett vittne inför ett stundande vittnesförhör inte får föreläggas att utföra förstudier som innebär avsevärd olägenhet för vederbörande.²⁷⁵

3.5.2 Gränsdragningen mellan processuell editionsplikt och sakkunniguppdrag

Som utgångspunkt omfattar den processuella editionsplikten enbart redan existerande handlingar vid tidpunkten för framställande av ett editionsyrkande. En editionssvarande ska inte åläggas att producera ny bevisning.²⁷⁶ Det förekommer emellertid tillfällen i rättspraxis då part ålagts att producera en ny handling genom att sammanställa information.²⁷⁷ Härtill har uttalats att det faktum att fullgörande av ett editionsföreläggande fordrar arbetsinsatser för editionssvarande, i sig inte hindrar bifall till editionsyrkandet.²⁷⁸ Om ett editionsföreläggande emellertid skulle medföra en arbetsinsats för editionssvaranden som innebär en kvalificerad sortering och bearbetning av material, kan skyldigheten komma att liknas vid ett sakkunniguppdrag.²⁷⁹ Härigenom skulle grundsatsen sättas ur kraft att en sakkunnig i regel inte utan eget frivilligt åtagande är pliktig att utföra ett sakkunniguppdrag.²⁸⁰ En part eller tredje

---

²⁷¹ 36 kap. 3 § RB; SOU 1938:44 s. 413; Fitger m.fl. (2022) kommentar till 38 kap. 2 § RB; NJA II 1943 s. 498.

²⁷² SOU 1938:44 s. 413; NJA II 1943 s. 498; Fitger m.fl. (2022) kommentar till 38 kap. 2 § RB.

²⁷³ Prop. 1942:5 s. 426; NJA 2020 s. 664 p. 8–9.

²⁷⁴ NJA 1998 s. 829; Se *avsnitt 3.2.5*.

²⁷⁵ 36 kap. 8 § RB; Fitger m.fl. (2022) kommentar till 36 kap. 8 § RB.

²⁷⁶ Detta följer indirekt av innehavskravet och identifikationskravet, se *avsnitt 2.2.2* och *avsnitt 2.2.3*; Jfr 38 kap. 2 § RB; Ekelöf, Heuman, Edelstam (2009) s. 269.

²⁷⁷ NJA 1953 s. 19; NJA 1998 s. 829; Hovrätten över Skåne och Blekinge mål Ö 2851–01, beslut 2002-09-10; Hovrätten för Övre Norrland, mål Ö 862–05, beslut 2006-02-03, vari hovrätten uttalade att editionssvaranden ålades ”att sammanställa redan befintlig information”. Gränsdragningen mellan att ”sammanställa redan befintlig information” och att ”skapa en ny handling” kan däremot tyckas hårfin.

²⁷⁸ NJA 1998 s. 829; NJA 2020 s. 373.

²⁷⁹ Heuman (1989/90) s. 9; Se Edelstam (1991) s. 211 ff. för en detaljerad framställning om sakkunniguppdrag och sakkunnigbevisning och gränsdragningen gentemot skriftligt bevis.

²⁸⁰ Jfr 40 kap. RB; NJA 1963 s. 72; Edelstam (1991) s. 214; Hjertstedt (2011) s. 431 f.

man är således aldrig skyldig att mot sin vilja utföra ett sådant kvalificerat arbete till följd av ett editionsföreläggande.²⁸¹ Enligt Heuman måste editionsföreläggandet i dessa fall begränsas på så vis att det endast omfattar arbete med att ta fram redan befintligt material.²⁸² Härvid uppdragar Heuman att det finns ett behov av att uppdra gränserna för sådant sorteringsarbete som kan framtvingas inom ramen för editionsplikten och sådant annat kvalificerat sorterings- och bearbetningsarbete som faller inom ramen för ett sakkunniguppdrag, vilket förutsätter ett frivilligt åtagande.²⁸³ Även Perhard uppmärksammar var gränsen går för arbetsinsatser vid fullgörande av ett föreläggande om processuell edition och när arbetsinsatsen kan innebära en sådan kvalificerad hantering av material att det utgör hinder för att meddela ett editionsföreläggande.²⁸⁴ Hjertstedt har mot synsättet anfört att sakkunniga är personer som *tillämpar* eller *tillför särskilda erfarenhetssatser*. Om ett editionsyrkande ställer krav på sammanställning av uppgifter ur handlingar så att ny information skapas, anser emellertid även Hjertstedt att det är tveksamt huruvida det är möjligt att begära ut informationen med hjälp av processuell edition, i vart fall då sammanställningarna inte låter sig göras med rutinbetonade åtgärder.²⁸⁵ Westberg poängterar att fullgörande av editionsplikten visserligen kan tyckas innefatta *en slags intellektuell insats* och att svåra gränsdragningar kan uppkomma mellan de olika slags intellektuella tankeoperationer som kan aktualiseras vid processuell edition och inom ramen för ett sakkunniguppdrag. Däremot poängterar Westberg i sammanhanget att ett sakkunniguppdrag, till skillnad från processuell editionsplikt, innefattar en särskild intellektuell tankeoperation av analytisk karaktär där den sakkunnige inte bara sammanställer information utan även presenterar reflektioner, slutsatser och tillämpar särskilda erfarenhetssatser.²⁸⁶

---

²⁸¹ Ekelöf, Heuman, Edelstam (2009) s. 269; Heuman (1989/90) s. 9; Jfr NJA 1963 s. 72.

²⁸² Heuman (1989/90) s. 9; Se NJA 1998 s. 829 vari Heumans resonemang och påståenden skulle kunna sägas ha blivit bekräftade. Högsta domstolen hänvisar till Heumans artikel och konstaterade att det i målet inte rörde sig om en sådan kvalificerad hantering av material att det utgjorde hinder mot att meddela editionsföreläggande. Detta skulle kunna tolkas som att Heumans påståenden äger riktighet och att de fordrade arbetsinsatserna i målet inte var så kvalificerade att arbetsinsatserna fick karaktären av ett *sakkunniguppdrag*. Emellertid uttalar sig inte Högsta domstolen närmre om sakkunniguppdrag i rättsfallet. Hjertstedt har anfört att Högsta domstolen likväl med uttalandet i NJA 1998 s. 829 kan ha menat att arbetsinsatserna inte var så pass omfattande i fallet att det var fråga om framställning av en ny handling, varpå editionsföreläggande ansågs kunna meddelas, se Hjertstedt (2011) s. 432.

²⁸³ Jfr 40 kap. 4 § RB; Heuman (1989/90) s. 9 f.; Ekelöf, Heuman, Edelstam (2009) s. 269.

²⁸⁴ Perhard (2007/08) s. 399 f.

²⁸⁵ Hjertstedt (2011) s. 431 f.

²⁸⁶ Westberg (2010) s. 411 ff.; Jfr 40 kap. 1 § RB.

4 Analys

Den kontradiktoriska läran och den däri bärande idén om att en part vid bevisanskaffning som huvudregel enbart ska vara skyldig att samla in sådan bevisning som är fördelaktig ur egen synvinkel, medför ett restriktivt synsätt på användningen av ett tvångsmedel såsom processuell edition inom tvistemålsprocessen. Den processuella editionsplikten kan innebära tvång för en part att tillhandahålla bevisning som rentav kan vara till egen nackdel och istället gagna dess motpart i målet. Utöver detta framgår det av rättspraxis att det även kan krävas omfattande arbetsinsatser av en editionssvarande vad gäller bearbetning och sortering av information inför att sedan tillhandahålla, av fördel för motparten, efterfrågad bevisning. Det kontradiktoriska synsättet förespråkar att varje part bör tjäna sina egna intressen inom ramen för tvistemålsprocessen, vilket torde medföra krav på att editionsinstitutet ska bestå av en tydlig och detaljerad reglering som innefattar *strängt begränsade legala möjligheter* för domstolen att kunna ålägga en part en, ur ett kontradiktoriskt synsätt, förhållandevis kontroversiell förpliktelse av angivet slag. Därmed torde den kontradiktoriska läran förespråka tydliga gränser för vad den processuella editionsplikten omfattar. Enligt det kontradiktoriska synsättet ska ett editionsföreläggande enbart kunna ta sikte på *specifika bevis*, vilka *innehas* av part eller tredje man samt har *bevisbetydelse* i målet.

Det svenska rättssystemets restriktiva inställning till att medge en part hjälp med sin bevisanskaffning framgår indirekt av 38 kap. 2 § RB och de diverse olika krav som omgärdar möjligheten att ålägga en part eller en tredje man processuell editionsplikt. Bestämmelsen om processuell edition förefaller emellertid ha utvidgats i rättspraxis i flera avseenden på så vis att kraven för bifall till ett yrkande om processuell edition kommit att omfatta mer än tidigare. Detta får följd effekter för vilka slutsatser som kan dras kring den processuella editionspliktens omfattning. De presenterade legala undantagen från processuell editionsplikt ringar delvis in dess omfattning. Vidare är tolkningen av omfattningen av kraven för bifall till ett yrkande om processuell edition avgörande för vilka bevis och arbetsinsatser den processuella editionsplikten kan anses omfatta. Detta kommer att analyseras nedan.

Den processuella editionsplikten har till följd av den tekniska utvecklingen kommit att omfatta, utöver *skriftliga handlingar*, även *elektroniskt lagrade dokument*. Detta har i doktrin gett upphov till en diskussion rörande behov av nya ställningstaganden i lagstiftningen. Bland annat berörs den tekniska möjligheten att numera, utan alltför omständliga tekniska hjälpmedel, rekonstruera raderade handlingar och hur denna möjlighet ska förhålla sig till kravet på att ett editionsyrkande ska avse *en skriftlig handling*. Att ålägga part att rekonstruera en raderad handling framstår visserligen inte som förenat med någon märkbar arbetsinsats i jämförelse med de omfattande arbetsinsatser som

aktualiserats i rättspraxis vid editionsförelägganden, vilka i sig inte har ansetts kunna hindra ett beslut om processuell edition. Det skulle emellertid innebära en stor utvidgning av editionsplikten att låta den omfatta även raderade handlingar. En editionssvarande skulle då inte enbart tvingas genomleta sina arkiv efter önskad information, utan på ett förstadium till detta även tvingas rekonstruera handlingar i syfte att se om de innehåller av editionssökanden önskad information. De arbetsinsatser som editionsförelägganden i regel är förenade med skulle då kunna riskera att bli orimligt betungande, då dessa inte enbart skulle kunna innebära krav på bearbetning och sortering av material för att utge det i form av en handling, utan även *återskapande av material*. Enligt det förefallande dominerande synsättet i doktrin får den processuella editionsplikten inte omfatta framställning av ny information. Ett sådant editionsföreläggande måste begränsas på så vis att det endast omfattar arbetsinsatser med att ta fram *redan befintligt material*. Även det kontradiktoriska synsättet talar emot att raderat material som enkelt går att återskapa med tekniska hjälpmedel bör omfattas av den processuella editionsplikten. Enligt den kontradiktoriska lärans syn på informationsanskaffning ska en editionsplikt stanna vid att en motpart eller tredje man kan åläggas utge *specifika bevis*, vari torde ligga att det ska röra sig om existerande handlingar. Även identifikationskravet torde kunna tas till intäkt för att editionsförelägganden bara ska kunna avse existerande handlingar. Vidare hade innehavskravet behövt utvidgas för att ett editionsyrkande ska kunna ta sikte på raderade handlingar, då det i sådana fall hade rört sig om handlingar som en editionssvarande *innehaft* snarare än *innehar* vid tidpunkten för editionsbegäran. Huruvida den processuella editionsplikten, till följd av den tekniska utvecklingens möjligheter att enkelt rekonstruera handlingar, kan komma att omfatta även raderade handlingar återstår emellertid att se.

En annan viktig aspekt vid edition av elektroniskt lagrade handlingar som lyfts i doktrin samt berörts i rättspraxis är sådan *överskottsinformation* som inte går att avlägsna och hur sådan information påverkar utlämnandet av handlingar enligt ett editionsföreläggande. Högsta domstolen har i detta avseende uttalat att denna aspekt kan tillmätas betydelse vid intresseavvägningen. För det fall att intresseavvägningen resulterar i att överskottsinformationen inte ska lämnas ut, kan dock editionssvarande åläggas att tillhandahålla efterfrågad information i pappersform i stället. Även detta kan tyckas innebära en utvidgning av den processuella editionsplikten då ordningen, med hänsyn till dagens digitala miljö, torde vara förenat med betydande arbetsinsatser av en editionssvarande i form av att, vid fall av metadata som är omöjlig att avlägsna, tillhandahålla informationen *i annat format än vad denne själv lagrar informationen i*.

I rättspraxis har Högsta domstolen, i fall av digitalt lagrade handlingar, kommit att benämna föremålet för edition *efterfrågad information*, istället för *handlingar* såsom stadgas i 38 kap. 2 § RB. Detta torde enligt min uppfattning innebära ytterligare en utvidgning av den processuella editionsplikens omfattning. Att tvingas tillhandahålla information inom ramen för den processuella editionsplikten torde medföra stora krav på arbetsinsatser såsom sammanställning av informationen för att sedan kunna utge den i form av en handling. Det kontradiktoriska tvistemålsförfarandet bygger på att en editionsvarande endast ska kunna åläggas att tillhandahålla *redan existerande handlingar*, något som även påpekas i doktrin. Att ålägga en editionsvarande att utge redan existerande handlingar torde inte medföra någon märkvärd arbetsinsats i förhållande till de tunga rättskipningsintressen som uppbär editionsplikten. Att däremot ålägga en editionsvarande att bearbeta, sammanställa och sortera *information* aktualiserar arbetsinsatser av större slag. I rättspraxis har omfattande arbetsinsatser aktualiserats, vilket enligt min mening gör det angeläget att uppdra gränserna för hur långt den processuella editionsplikten får lov att sträcka sig i form av vilka åtgärder som tvångsvis får lov att krävas av en editionsvarande genom editionsinstitutet. Behovet av en sådan gränsdragning har även uppdragats i doktrin. Heuman framhåller att det är angeläget att uppdra gränserna med tanke på att ett sorteringsarbete vid fullgörande av editionsplikten kan komma att liknas vid ett sakkunniguppdrag, vilket inte får tvingas fram med hjälp av civilprocessrättsliga tvångsmedel såsom editionsinstitutet. Trots meningsskiljaktigheter i doktrin vad gäller gränsdragningen mellan sakkunniguppdrag och processuell editionsplikt, verkar det råda konsensus om att det kan uppkomma svåra gränsdragningsfall mellan de intellektuella tankeoperationer som kan uppkomma vid fullgörande av editionsförelägganden samt vid fullgörande av ett sakkunniguppdrag. Gränsdragningen mellan ett sakkunniguppdrag och ett editionsföreläggande bör enligt min mening bedömas med utgångspunkt i vilken utsträckning det krävs att *ny information tas fram genom arbete av analytisk karaktär*. Likväl kan det trots en sådan ordning uppstå svåra gränsdragningsfall och ett klagörande i detta avseende vore önskvärt. Oberoende av gränsdragningen i förhållande till sakkunniguppdraget dock, talar den kontradiktoriska lärans syn på informationsanskaffning för ett klagörande vad gäller *vilka slags arbetsinsatser* den processuella editionsplikten i egenskap av tvångsmedel får lov att omfatta.

I flera rättsfall påpekas att ett omfattande arbete med att ta fram begärd information inte utgör hinder för edition. Härvid har Högsta domstolen i sina resonemang om de fordrade arbetsinsatserna som editionsyrkandena varit förenade med, hänvisat till Heumans resonemang om behovet av att uppdra gränserna för sådana arbetsinsatser. Enligt min uppfattning torde detta kunna tolkas som att Högsta domstolen därigenom implicit konstaterar att det faktiskt finns *en yttersta gräns för hur omfattande arbetsinsatser som kan forceras*

fram inom ramen för den processuella editionsplikten. Högsta domstolen lämnar dock detta därhän. Mot bakgrund av det kontradiktoriska tvistemålsförfarandets syn på informationsanskaffning och med hänsyn till de utvidgningar av kraven för processuell editionsplikt som förefaller ha ägt rum i rättspraxis på senare år, framstår det som problematiskt att det inte dras en yttersta gräns för hur *omfattande arbetsinsatser* den processuella editionsplikten får lov att omfatta. Avsikten vid införandet av editionsplikten var att den till omfattningen skulle överensstämma med vittnesplikten till dess omfattning. De angivna motivuttalandena är dock inte klagörande vad avser skyldigheten att utföra visst arbete inom ramen för den processuella editionsplikten. Även om den stipulerade överensstämmelsen med vittnespliktens omfattning inte genomfördes fullt ut vid utformningen av editionsplikten, torde det kunna tas till intäkt för att en editionssvarande, likt ett vittne, inte ska vara skyldig att utföra något *omfattande förarbete innan fullgörandet av sin processuella skyldighet* att utlämna handlingar till följd av ett editionsföreläggande. Vid fall av editionsplikt rör det sig visserligen om flera intressen och aspekter som ska vägas emot varandra och därmed kan ett behov anses föreligga av en reglering utan en faktisk yttersta gräns, då det erbjuder möjligheter till en dynamisk bedömning i varje enskilt fall. Med tanke på det intrång ett editionsföreläggande kan innebära, i form av att edition utgör ett tvångsmedel samt med hänsyn till den kontradiktoriska lärans syn på informationsanskaffning, framstår det dock som angeläget att ett uttalande görs i detta avseende. En sådan gräns hade exempelvis kunnat ta sikte på en viss yttersta tidsgräns för de arbetsinsatser som får lov att följa av ett editionsföreläggande.

Det visar sig genom undersökningen att ett yrkande om processuell edition endast kan riktas mot den som *innehar* en eftersökt handling. Begreppet innehav tycks inte överensstämma med omedelbar besittning eller äganderätt till eftersökt handling, utan torde numera till följd av rättsutvecklingen omfatta nästintill samtliga situationer då ett rättssubjekt har *tillgång* till en handling, oberoende av om det rör sig om en kopia eller huvudskrift av handlingen. För det fall att handlingar lagras elektroniskt framgår att detta anses uppfyllt redan genom att en editionssvarande har en inloggning eller dylikt som kan ge denne *tillgång* till informationen. Denna ordning kan tolkas att den processuella editionsplikten numera kan komma att omfatta flera rättssubjekt (editionssvarande) som samtliga anses ha *tillgång* till en och samma efterfrågade handling. Frågan är då *om ett yrkande om processuell edition med framgång kan riktas mot samtliga av dem*, det vill säga huruvida editionssökanden har en frihet att välja vilket rättssubjekt denne vill belasta med en editionsåtgärd. Högsta domstolen har i sin rättspraxis i detta avseende godtagit ett editionsyrkande som var riktat mot ett rättssubjekt som innehade en *kopia* till eftersökt handling, trots att editionsökande i samma mål likväl hade möjlighet att rikta editionsyrkandet mot ett annat rättssubjekt som innehade den faktiska *huvudskriften*. Mot bakgrund av att en handling både enligt lagtexten

och enligt förarbetena till RB bör företes i sin huvudskrift om sådan finns i behåll, borde enligt min mening, ett editionsyrkande i ovan angivet fall istället behöva riktas mot det rättssubjekt som innehar själva huvudskriften. Endast då en huvudskrift inte finns att tillgå, bör ett editionsyrkande vara möjligt att med framgång rikta mot ett rättssubjekt som enbart har tillgång till en kopia av den handling som i sin huvudskrift förkommit. Denna ordning borde gälla då en enskild editionssökande annars skulle få friheten att bestämma vem denne vill rikta en tvångsåtgärd mot och belasta med sådana arbetsinsatser och kostnader som det framgår av undersökningen att en beviljad editionsåtgärd kan vara förenad med. Ett sådant utrymme av frihet för en editionssökande bör begränsas i möjligaste mån inte minst med hänsyn till att den processuella editionsplikten utgör ett tvångsmedel. Visserligen kan Högsta domstolen hämta stöd för sin bedömning hos den överensstämmelse mellan editionsplikt och vittnesplikt som var grundtanken vid införandet av den processuella editionsplikten. Detta kan anses tala för att editionsplikten inte ska bli föremål för fler begränsningar än vittnesplikten, då editionsplikten hade kunnat bli betydelslös såtillvida att innehavaren av den skriftliga handlingen ändå hade haft en skyldighet att uttala sig om handlingens innehåll i egenskap av vittne. En viktig aspekt i sammanhanget är emellertid att ett editionsföreläggande i Högsta domstolens rättspraxis inte ansetts hindras av det faktum att det är förenat med omfattande arbetsinsatser i form av bearbetning, sortering och överföring av information, något som ett vittne enligt lag aldrig är skyldig att utföra innan ett vittnesförhör äger rum. Med hänsyn till denna viktiga distinktion, påkallar den processuella editionsplikten enligt min mening begränsningar av angivet slag, vilka inte gör sig gällande på samma vis vid fullgörande av vittnesplikten. Avsevärt omfattande arbetsinsatser kan aktualiseras för en editionssvarande inom ramen för den processuella editionsplikten, vilket inte aktualiseras för ett vittne inom ramen för vittnesplikten. En begränsning av föreslagen sort skulle enligt min mening inte riskera att göra editionsplikten betydelslös. Att inom ramen för editionsinstitutet kunna utföra handlingar skulle inte begränsas. Det som skulle begränsas är snarare utrymmet av frihet som en editionssökande annars innehar att med framgång kunna belasta vem som helst bland flera rättssubjekt som har *tillgång* till en och samma eftersökta handling med en *tvångsåtgärd*.

Vidare har den processuella editionsplikten kommit att kunna förenas med krav på att tillhandahålla efterfrågad handling i *vedertaget filformat*, vilket enligt min uppfattning, med dagens digitala informationsbanker som kan innehålla mycket större mängder information än fysiska skriftliga handlingar, torde kunna ta såväl mer tid som arbetsinsatser i anspråk vad gäller överföring av information till ett vedertaget filformat för det fall editionssvaranden innehar eftersökt information i ett annat format. Den kontradiktoriska lärans syn på informationsanskaffning torde härvid förespråka att det i samtliga fall bör vara godtagbart att tillhandahålla bevisning i *det format innehavaren själv*

lagrar bevisningen i, då detta skulle medföra minsta möjliga intrång för editionsvaranden. I detta avseende har det i rättspraxis framförts att det faktum att det krävs visst arbete av innehavaren av informationen att ta fram denna samt *överföra* den på ett lämpligt medium inte utgör hinder mot edition. Denna utvidgning innebär att editionsförelägganden numera inte enbart kan förenas med arbetsinsatser i form av att ta fram och sammanställa eftersökt information, utan även arbetsinsatser av annat kvalitativt slag i form av *överföring* av eftersökt information.

Det förefaller ställas förhållandevis låga krav på *identifikation* av eftersökta handlingar för att en editionssökande ska nå framgång med ett editionsyrkande. Mot bakgrund av att en editionssökande kan möta svårigheter, inte minst med hänsyn till dagens digitala miljö, med att specificera och identifiera handlingar hos editionsvaranden då detta kräver en viss insyn i editionsvarandens verksamhet, kan ett lågt identifikationskrav visserligen vara nödvändigt för att editionssökande ska kunna komma till sin rätt. I takt med teknikens utveckling, framgår att editionssökanden möter ytterligare svårigheter med att precisera och identifiera den information som denne efterfrågar inom ramen för ett editionsyrkande. Å ena sidan riskerar ett högt identifikationskrav att kunna leda till ett moment 22 för editionssökande, då den editionssökande måste känna till handlingens innehåll på förhand för att få tillgång till innehållet. Ett lågt identifikationskrav i form av oklara och oprecisa editionsförelägganden skulle emellertid å andra sidan få konsekvenser i form av omfattande arbete och kostnader vid fullgörandet av editionsplikten.

I det ursprungliga kravet på *identifikation* tycks ligga att det som ska identifieras utgör en existerande handling, vilket stämmer väl överens med det kontradiktoriska tvistemålsförfarandets syn på informationsanskaffning. Att tillåta alltför opreciserade editionsyrkanden framstår därmed inte som förenligt med den kontradiktoriska läran. Trots detta framstår det som att identifikationskravet luckrats upp i viss mån genom att det i rättspraxis numera godtas att editionsyrkanden tar sikte på vissa kategorier av handlingar, handlingar av betydelse för visst bevisstema samt handlingar eller information med visst innehåll. I vissa fall har det varit tillräckligt att editionssökanden kunnat identifiera existerande uppgifter eller information, vilket torde kräva betungande arbetsinsatser från editionsvaranden att sortera fram ur skilda handlingar. Omfattningen av den processuella editionsplikten framstår mot bakgrund av detta ha utvidgats även i detta avseende. Rättspraxis tyder på att det räcker med att önska *information eller uppgifter av ett visst slag*, som sedermera ska sammanställas av editionsvaranden snarare än ett editionsyrkande som tar sikte på *specifika redan existerande handlingar*. Att rättspraxis godtagit relativt vagt beskrivna handlingar medför att den editionspliktige kan nödgas lägga ned betydande insatser för att hitta begärd information, vilket kan fördröja tvistemålsprocessen och motverka upprätthållandet av koncentration

under handläggningen av målet. Vagt preciserade editionsyrkanden kan även medföra att ett stort material måste läggas fram och innebär således även ett större intrång i partens eller tredje mans rättssfär. Det har uppmärksammats att stora mängder information kan behöva läggas fram till följd av opreciserade editionsyrkanden, vilket med hänsyn till dagens digitala miljö i vissa fall även kan innebära en praktisk omöjlighet i realiteten för editionssökanden att tillgodogöra sig informationen utan hjälp av ett sökverktyg. Något ställningsstagande i lagstiftningen, lagförarbeten eller rättspraxis till användning och tillhandahållande av sökverktyg i editionssammanhang återfinns emellertid inte i dagsläget, men torde till följd av den rådande tekniska utvecklingen uppdagas när frågan tids nog ställs på sin spets. Det bakomliggande syftet med identifikationskravet är att editionssvarande ska mötas av ett preciserat åläggande som minimerar intrånget för denne och att denne utan svårigheter ska kunna avgöra hur långt dennes skyldighet sträcker sig. En editionssvarande ska inte på egen hand behöva ta reda på vad som ankommer på denne för att dess editionsplikt ska anses fullgjord i de fall då editionssökande har möjligheter att precisera vilka handlingar som avses med yrkandet. Det framstår i detta avseende enligt min åsikt, mot bakgrund av den kontradiktoriska lärans syn på informationsanskaffning, som en brist i gällande reglering att editionssökandens intresse av att komma till sin rätt tillmäts så här stor vikt på bekostnad av editionssvarandens intresse av att slippa det intrång som ett föreläggande om processuell edition, särskilt i dagens digitala miljö, kan innebära.

För att en handling ska kunna omfattas av processuell editionsplikt framgår att handlingen även ska kunna antas ha *betydelse som bevis*. I detta ligger även ett krav på *rättslig relevans* i så måtto att påståendet som avses att med handlingen bli styrkt ska kunna resultera i framgång för den editionssökande. I rättspraxis har det krävts att det rättsfaktum som med handlingen avses bli styrkt har åberopats och konkretiserats av den part som bär åberopsbördan. Det råder svårigheter för domstolen att i praktiken ta ställning till huruvida dessa krav är uppfyllda då domstolen vid tidpunkten för editionsprövningen inte har vetskap om den efterfrågade handlingens innehåll. På grund av detta framstår det som berättigat att kravet på bevisbetydelse är lågt ställt. Det är tillräckligt, såsom presenterats i undersökningen, att handlingen kan antas få ett visst mindre bevisvärde vid prövningen av den materiella frågan i tvisten. Med avstamp i urvalet av rättspraxis återfinns vissa återkommande resonemang, varpå vissa slutsatser kan dras om tillämpningen av kravet på bevisbetydelse och rättslig relevans vilket får påverkan på vilka handlingar som kan omfattas av processuell editionsplikt.

Som regel verkar en handling som upprättats efter att en tvist uppstått inte kunna uppfylla kravet på bevisbetydelse. Detta förhållningssätt till handlingar upprättade efter uppkomsten av en tvist har emellertid bemötts av kritik i

doktrin varvid det hävdats att tidpunkten för handlingens upprättande inte generellt kan anses ha något att göra med vad handlingen i fråga kan stödja i en framtida tvist. Emellertid kan angivet förhållningssätt till att inte tillmäta handlingar som uppkommit efter en påbörjad tvist någon bevisbetydelse framstå som motiverat, med hänsyn till risken för efterhandskonstruktioner. Det synes vidare finnas rättsligt stöd för att allt för många handlingar inte kan anses ha bevisbetydelse om inte det tydligt anges vilka omständigheter som ska styrkas med dem. Vidare framgår att det finns rättsligt stöd för att bevisbetydelse inte anses föreligga då grunderna för talan i målet kan prövas utan tillgång till editionsbegärda handlingar. Detta kräver emellertid att domaren på förhand skapar sig en uppfattning kring bevisläget i målet och dessutom, för att kunna avvisa begärda handlingar, ställer handlingarnas bevisvärde gentemot bevisvärdet av de tillräckliga uppgifter som denne redan anser finnas i målet. För det fall de begärda handlingarna kan anses besitta ett högre bevisvärde än de redan tillgängliga bevisuppgifterna i målet, torde inte handlingarna kunna anses sakna bevisbetydelse. Svårigheterna förenade med att bedöma huruvida redan lämnade uppgifter i målet utgör ett tillräckligt gott substitut för de efterfrågade handlingarna på detta stadie i processen är uppenbara. Detta framstår som omöjligt för domstolen att avgöra utan tillgång till handlingarna. Ordningen skulle innebära att domaren inkräktar på förbudet mot förhandsuppfattningar och avviker från idén om det kontradiktoriska tvistemålsförfarandet. Det förefaller inte finnas en samstämmig tillämpning av kravet på rättslig relevans i rättspraxis. I underrätt har det till och med framhävts att det rimligen inte kan komma i fråga att ta ställning till ett sådant krav vid editionsprövningen, medan det i högre instans ibland gjorts långtgående och ingående relevansprövningar. Av detta framstår det som svårt att dra några allmänt giltiga slutsatser avseende kravet.

Det framgår vidare att editionsprövningen ibland äger rum vid en tidpunkt då det inte finns fullgott underlag för domstolen att ta ställning till frågan om huruvida begärda handlingar kan antas ha bevisbetydelse i målet. I sådana fall har editionsyrkandet ogillats, med möjlighet för parten att senare under processen, då domstolen har vetskap om huruvida ett visst bevisstema kommer att prövas i målet, kunna framställa ett nytt sådant. Det förefaller i mina ögon som en dålig ordning ur processekonomisk synpunkt att på detta sätt möjliggöra att belasta en tvistemålsprocess med dubbla editionsprocesser. En sådan ordning skulle kunna utnyttjas av en part som har en vilja att förhåla processen och motverka upprätthållandet av koncentrationsprincipen under handläggningen av målet. Emellertid framstår det vara följer av kravets utformning och tillämpning i dagsläget. Bedömningen av huruvida kravet på bevisbetydelse ska anses uppfyllt har i rättspraxis vidare gjorts beroende av andra rättsregler rörande återopande av bevisning i dispositiva tvistemål. Exempelvis påverkas prövningen av ett editionsyrkande i högre rätt av de preklusionsregler som gäller för återopande av bevisning i högre rätt. Även den allmänna

avvisningsregeln i 35 kap. 7 § RB har tillmätts betydelse då editionsyrkanden som tar sikte på irrelevant bevisning ogillats. Kopplingen som görs till 35 kap. 7 § RB tyder på att en handling, så länge den kan antas besitta viss bevisbetydelse, i princip måste antas uppfylla kravet på bevisbetydelse. Det framstår i dessa fall som svårt att utesluta att handlingen inte i sammanvägning med annan åberopad bevisning i målet möjligtvis kan få viss bevisverkan.

Den av Högsta domstolen införda *intresseavvägningen* försvårar ytterligare slutsatser kring den processuella editionspliktens omfattning. Intresseavvägningen anses enligt framförda uppfattningar i doktrin vara en begränsning av editionspliktens omfattning. Kritik har framförts mot intresseavvägningen med hänvisning till motivuttalandena kring den kongruens som vid införandet var för avsikt att råda mellan omfattningen av vittnesplikten och editionsplikten. Emellertid råder det inte fullgod kongruens mellan instituten efter införandet. Dessutom aktualiserar editionsplikten arbetsinsatser som inte aktualiseras vid fall av vittnesplikt, vilket enligt min mening gör en intresseavvägning, som vid editionsprövningar kan väga in dessa intressen i editionsbedömningen, välkommen. En sådan intresseavvägning torde, genom att verka i begränsande riktning, bättre kunna tillgodose den kontradiktoriska lärans syn på informationsanskaffning i editionssammanhang.

Rättspraxis tyder emellertid på att det torde krävas mycket starka skäl för att en domstol ska ogilla ett editionsyrkande efter en intresseavvägning, för det fall domstolen funnit att efterfrågad handling har bevisbetydelse i målet. Av rättspraxis att döma förefaller det inte tillhöra vanligheterna att editionsyrkanden, efter en intresseavvägning, avslås. Högsta domstolen är i fråga om intresseavvägningen fåordig i sin rättspraxis och inga direkta hållpunkter eller riktlinjer för intresseavvägningen framgår, varken av lagstiftning, förarbeten eller rättspraxis. Intresseavvägningen framstår enligt min mening mot bakgrund av detta som otydlig till såväl innehåll som tillämpning, vilket ger domstolen stor frihet vid tillämpningen av densamma vid editionsprövningar. Intresseavvägningens betydande osäkerheter skapar även svårigheter för en editionssökande respektive en editionssvarande att bedöma sina utsikter till framgång inom ramen för en prövning om processuell edition. Det är värdefullt ur ett rättssäkerhetsperspektiv att det klarläggs hur intresseavvägningen ska genomföras, vilka aspekter som vid tillämpningen kan vägas in och tillmätas betydelse för utfallet av densamma. Det skulle vara önskvärt ur kontradiktorisk synpunkt att det utvecklas vad som ska avses med uttalandena i förarbetena om editionssvarandens *berättigade intressen* och att intresseavvägningen medger ett utrymme att faktiskt verka i begränsande riktning på det vis som manifesteras i lagmotiven. Enligt den kontradiktoriska lärans syn på informationsanskaffning ska varje part ha en grundläggande rätt att slippa intrång i den personliga friheten. Det är enligt min mening, med anledning av vilka betungande arbetsinsatser som kan komma att aktualiseras för en

editionssvarande, inte minst till följd av dagens digitala miljö, angeläget att det uppställs tydliga riktlinjer för hur domstolen ska navigera mellan parternas olika intressen i editions mål. Osäkerheter kring dessa frågor innebär en ökad risk för obefogade ingrepp i enskilda parter privata angelägenheter. Till följd av att Högsta domstolen slagit fast att ett editionsyrkande kan avslås efter en genomförd intresseavvägning, är det följaktligen av yttersta vikt att det även fastställs hur denna närmare ska genomföras.

Sammantaget tyder dagens ordning på att de rättsskipningsintressen som uppstår vid den processuella editionsplikten väger mycket tungt. Med hänsyn till den kontradiktoriska läran framstår det enligt min mening som en brist i regleringen om processuell edition att sanningens uppdagande skattas så högt på editions svarandens bekostnad. Det bör stå klart i vilken utsträckning editionsinstitutet ställer krav på en part att hjälpa sin motpart med bevisningen i målet och vad som utgör svarandens berättigade intressen bör anges och tydliggöras. En editions svarande ska kunna inse när det finns tydliga belägg för denne att slippa undan ett sådant intrång som ett åläggande om processuell edition utgör.

Sammanfattningsvis framstår det ha skett utvidgningar av den processuella editionsplikten omfattning i flera avseenden på senare år. Flera krav för att editionsplikt ska föreligga har utvidgats, varpå den processuella editionsplikten numera omfattar fler informationskällor och arbetsinsatser för en editions svarande. Det rör sig delvis om olika frångång från ordalydelsen i 38 kap. 2 § RB. De anpassningar som gjorts i rättspraxis har till viss del varit påkallade med hänsyn till den eskalerande tekniska utvecklingen, vilken ställer krav på kontinuerliga anpassningar av editionsinstitutet. I takt med anpassningarna har nya tillämpningsfrågor dykt upp. Rättspraxis uppvisar en tendens att successivt över tid tänja på bifallskravens gränser, vilket medför att editionsinstitutet i svensk rätt sakteliga framstår närma sig möjligheter till en slags bevis efterforskning hos motparten i allt högre grad. De utvidgningar av den processuella editionsplikten som ägt rum ställer större krav på en editions svarande vid fullgörande av dennes editionsplikt, vars egenintressen enligt min uppfattning kommit något i skymundan i sammanhanget under tiden då anpassningar till den tekniska utvecklingen har legat i fokus. Det återstår att se huruvida bland annat den tekniska utvecklingen kan komma att medföra ytterligare utvidgningar av den processuella editionsplikten omfattning. Det kan dock ifrågasättas huruvida sådana utvidgningar inte bör vara en fråga för lagstiftaren istället för att lösningar söks i rättspraxis, med hänsyn till att processuell edition utgör just ett tvångsmedel. Den processuella editionsplikten nuvarande omfattning börjar distansera sig såväl från ordalydelsen i 38 kap. 2 § RB som från den idé som den kontradiktoriska läran stödjer och förespråkar. Ytterligare utvidgningar av den processuella editionsplikten omfattning skulle enligt min bedömning utgöra ett hot mot det kontradiktoriska

tvistemålsförfarandets plats i svensk rätt. Möjligen kan de reformer som editionsinstitutet genomgått under senare år anses ha modifierat den kontradiktoriska informationsanskaffningen till en *ny, modernare svensk modell* som innebär avsteg från den kontradiktoriska lärans gamla grundläggande idéer och principer.

5 Uppgiftsplikt

5.1 Inledning

Som framgått redan av uppsatsens första kapitel erbjuder 42 kap. 8 § första stycket sista meningen RB en möjlighet för en part att utfå *information* om motpartens innehav av skriftlig bevisning. Skyldigheten för part att utge en förteckning över sitt bevisinnehav på nämnda sätt benämns i uppsatsen uppgiftsplikt. En förteckning upprättad inom ramen för uppgiftsplikten kan få betydelse för en parts överväganden i fråga om en senare begäran om processuell edition avseende de skriftliga handlingar som är upptagna i förteckningen.²⁸⁷ Syftet med denna del av uppsatsen är att utreda vilka bevis och arbetsinsatser som omfattas av uppgiftsplikten, dels för att lägga en grund som möjliggör att åskådliggöra dess förhållande till det kontradiktoriska tvistemålsförfarandets syn på informationsanskaffning, dels belysa uppgiftspliktens samspel med den processuella editionsplikten med utgångspunkt i vad som framhålls i rättskällorna.

5.2 Uppgiftspliktens innebörd

Bestämmelsen om uppgiftsplikt är föremål för ytterst begränsad behandling i förarbetena och förefaller hittills ha fått en begränsad tillämpning i det praktiska rättslivet.²⁸⁸ I doktrin hävdas å ena sidan att bestämmelsen numera är obsolet och å andra sidan att den kan verka som ett bevisefterforskningsverktyg i tvistemålssammanhang.²⁸⁹ Bestämmelsen har kritiserats för att vara ineffektiv till sin utformning, ha en oklar innebörd och framstår enligt vissa som överraskande med hänsyn till svensk rätts restriktiva inställning till bevisefterforskning.²⁹⁰

Av 42 kap. 8 § första stycket sista meningen RB framgår att en part, på motpartens begäran, är skyldig att uppge vilka skriftliga bevis som denne innehar. Ett uppgiftsföreläggande torde mot bakgrund av lagtextens ordalydelse enbart kunna riktas mot motparten i rättegången och inte mot tredje man.²⁹¹ Domstolen kan således, på en parts begäran, med stöd i bestämmelsen förelägga

---

²⁸⁷ Fitger m.fl. (2022) kommentar till 42 kap. 8 § RB; Ekelöf, Boman (1992) s. 261, Westberg (2010) s. 492 och 588; Westberg (2021) s. 305; Ekelöf, Heuman, Edelstam (2009) s. 262.

²⁸⁸ Jfr SOU 1938:44 s. 432 f.; Fitger m.fl. (2022) kommentar till 42 kap. 8 § RB; Jfr Svea hovrätts beslut den 10 september 2001 i mål nr Ö 5508–01 som är det enda avgörandet från överrätt då bestämmelsen blivit föremål för tillämpning. I övrigt har bestämmelsen tillämpats i liten utsträckning i underrättspraxis.

²⁸⁹ Jfr Lindblom (1996) s. 820; Westberg (2021) s. 122 och s. 305.

²⁹⁰ Heuman (2009) s. 225 f.; Lindell (2003) s. 444; Jfr Westberg (2010) s. 122.

²⁹¹ Jfr 42 kap. 8 § RB; Andersson (2020) s. 261; Ekelöf, Heuman, Edelstam (2009) s. 262.

motparten att uppge de skriftliga bevis som denne innehar genom upprättandet av en bevisförteckning.²⁹² Uppgiftssvaranden²⁹³ är inte skyldig att på grundval av uppgiftsplikten tillhandahålla bevisning, utan endast att inom ramen för en sådan förteckning tillhandahålla *information* om vilka skriftliga bevis som innehas av denne.²⁹⁴ Poängen med uppgiftsplikten är att en part ska få uppgifter om informationskällor som denne saknar vetskap om och att informationstillgången parterna sinsemellan inför den stundande rättegången på så vis ska utjämnas. Uppgiftsplikten kan därmed tyckas medföra en slags omsorgsplikt mellan parterna inom ramen för pågående dispositiva tvistemål.²⁹⁵

Bestämmelsen utgår från att tvistemålsrättegången har förflutit så pass långt att parternas grunder är angivna, att bevisuppgifter har lämnats och att några bevis har sänts in till domstolen, även om dessa kan komma att bli föremål för senare ändringar eller tillägg. Uppgiftsplikten tar sikte på andra handlingar än de som vid detta stadiet lämnats in till domstolen.²⁹⁶ Emellertid har det i rättspraxis från tingsrätt förekommit att ett föreläggande om uppgiftsplikt medgetts även innan parterna avlämnat bevisuppgifter, vilket motiverats med hänvisning till 38 kap. 4 § RB som medger att editionsförhör hålls innan bevisuppgifter lämnats.²⁹⁷ Lagtexten ger inget svar på frågan hur tidigt en begäran om förteckning kan framställas, men det ligger i linje med rättens skyldighet att bedriva förberedelsen med inriktning på ett snabbt avgörande att tillåta en begäran om uppgiftsplikt på ett tidigt stadium under rättegången.²⁹⁸

Rättens prövning av en begäran om uppgiftsplikt bör vara begränsad till att kontrollera att uppgiftssökandens²⁹⁹ grunder är tillräckligt konkreta och bevissteman tillräckligt preciserade för att uppgiftssvaranden ska kunna bedöma bevisbetydelsen av dennes tillgängliga handlingar. För det fall att begäran inte skulle uppfylla dessa krav bör den lämnas utan bifall.³⁰⁰ Med tanke på att rätten redan kontrollerat grunder och bevissteman vid utfärdande av stämning och avgivande av svaromål, torde kontrollen av en begäran om förteckning inte medföra någon ytterligare ingående prövning.³⁰¹

---

²⁹² SOU 1938:44 s. 432; Fitger m.fl. (2022) kommentar till 42 kap. 8 § RB; Ekelöf, Heuman, Edelstam (2009) s. 262.

²⁹³ Med benämningen *uppgiftssvarande* avses den part i målet som åläggs uppgiftsplikt.

²⁹⁴ Andersson (2020) s. 261; Ekelöf, Heuman, Edelstam (2009) s. 262.

²⁹⁵ Westberg (2010) s. 588.

²⁹⁶ Heuman (2009) s. 216; Ekelöf, Heuman, Edelstam (2009) s. 262; Westberg (2020) s. 602.

²⁹⁷ Heuman (2009) s. 222 med vidare hänvisning till Göteborgs tingsrätt T 1817 – 95, vilken gallrats från arkivet och inte längre finns att tillgå.

²⁹⁸ Heuman (2009) s. 222; Jfr Prop. 1986/87:89 s. 190 f.

²⁹⁹ Med benämningen *uppgiftssökande* avses i uppsatsen den part som framställer en begäran om förteckning enligt 42 kap. 8 § första stycket sista meningen RB.

³⁰⁰ Heuman (2009) s. 221; Andersson (2020) s. 269.

³⁰¹ 42 kap. 2 och 7 §§ RB; Andersson (2020) s. 269.

Westberg har lyft frågan huruvida uppgiftsplikten utgör en tillfällig eller pågående plikt under rättegången. En tillfällig plikt skulle enbart göra motparten skyldig att upplysa parten om information kring innehav av skriftlig bevisning vid tidpunkten för begäran, vilket skulle kräva att en ny begäran framställs för det fall innehav av ny bevisning uppdagas efter det att första begäran framställts. Enligt Westberg skulle en tillfällig plikt utgöra en omständlig ordning, vilken inte skulle främja bestämmelsens ambition att möjliggöra ett informationsutbyte mellan parterna.³⁰²

Lindell anser att uppgiftsplikten hänger samman med parts sanningsplikt enligt 43 kap. 6 § RB mot bakgrund av Processkommissionens uttalande i SOU 1926:33.³⁰³ Processkommissionen framför i förarbetet att en part, i syfte att utreda sanningen, åläggs en skyldighet att meddela alla de upplysningar angående sakförhållanden som denne kan besitta, även om dessa upplysningar skulle kunna vara ägnade att främja motpartens intressen i målet. Samtidigt påpekas i sammanhanget att sanningsplikten *inte kan förenas med tvång*, utan att den fria bevisprövningen istället lämnar utrymmen för rätten att dra slutsatser i fråga om parts underlåtenhet att yttra sig.³⁰⁴ Lindell anser att bestämmelsen om uppgiftsplikt är en konsekvens av sanningsplikten och att den avser att främja tillkomsten av materiellt riktiga domar.³⁰⁵ Emellertid anser Lindell att sanningsplikten inte tagits på allvar i det praktiska rättslivet utan snarare förblivit i stort sett illusoriska vackra ord i förarbetena.³⁰⁶

5.3 Bevis som omfattas av uppgiftsplikten

5.3.1 Kravet på skriftligt bevis

Partsskyldigheten att tillhandahålla en förteckning över sitt bevisinnehav i enlighet med uppgiftsplikten omfattar inte alla slags bevismedel utan tar specifikt sikte på *skriftliga bevis* som ännu inte åberopats i målet.³⁰⁷ Definitionen av skriftliga bevis anses i doktrin överensstämma med sådana skriftliga bevis som kan bli föremål för ett beslut om processuell edition.³⁰⁸ Uppgiftsplikten omfattar således med stor sannolikhet även elektroniskt lagrade dokument

---

³⁰² Westberg (2010) s. 591.

³⁰³ Lindell (2003) s. 445.

³⁰⁴ SOU 1926:33 s. 17.

³⁰⁵ Lindell (2003) s. 445.

³⁰⁶ Lindell (2003) s. 448.

³⁰⁷ Westberg (2010) s. 589; Andersson (2020) s. 262; SOU 1938:44 s. 432.

³⁰⁸ Westberg (2010) s. 589; Andersson (2020) s. 262; Vad avser definitionen av *skriftliga bevis*, se avsnitt 3.2.1.

som inte tidigare åberopats i tvistemålsprocessen.³⁰⁹ Därmed ska såväl skriftliga bevis som elektroniskt lagrade bevis medtas i förteckningen, oavsett om dessa talar till motpartens nackdel eller fördel.³¹⁰ Uppgiftsplikten omfattar såsom den processuella editionsplikten i princip inte sakkunnigutlåtanden, skriftliga handlingar såsom kartor eller fotografier eller innehav av muntlig bevisning i form av exempelvis vittnen, då dessa bevismedel regleras på andra håll i RB.³¹¹ Även yrkeshemligheter och minnesanteckningar som endast kan utverkas genom processuell edition om det föreligger synnerliga skäl, torde omfattas av uppgiftsplikten.³¹² Gäller däremot ett absolut skydd för en viss handlingens innehåll, såsom korrespondens mellan klient och dennes advokat, torde det enligt Heuman inte föreligga någon skyldighet att uppta handlingen i en förteckning enligt 42 kap. 8 § första stycket sista meningen RB.³¹³

5.3.2 Innehavskravet

Bestämmelsen om uppgiftsplikt tar enligt sin utformning endast sikte på bevis som *innehas* av motparten i målet.³¹⁴ En part kan inneha bevis ensam eller tillsammans med någon annan.³¹⁵ Även detta rekvisit bör till betydelsen överensstämma med innehavskravet i 38 kap. 2 § RB avseende processuell editionsplikt.³¹⁶ För att ett innehav ska anses föreligga i bestämmelsens mening, krävs således inte att parten äger dokumentet i fråga. Det anses tillräckligt att parten fysiskt besitter handlingen alternativt har kontroll över den på liknande sätt. En part kan inte anses inneha ett visst dokument enbart då denne har kännedom om var dokumentet finns någonstans. Part kan således inte inom ramen för uppgiftsplikten avkrävas information om skriftliga bevis som denne känner till att en tredje man innehar. Inte heller är part skyldig att upplysa om sådana skriftliga dokument som denne tidigare har innehaft, men som överlåtits till annan, förstörts eller förkommit.³¹⁷ Skriftliga handlingar som ännu inte existerar, men som part kan komma att upprätta i bevissyfte faller även dessa utanför uppgiftsplikten.³¹⁸

---

³⁰⁹ Westberg (2021) s. 305; Heuman (2009) s. 217; NJA 2020 s. 373; NJA 1998 s. 829.

³¹⁰ Rudvall (2007) s. 149; Westberg (2010) s. 590.

³¹¹ Fitger m.fl. (2022) kommentar till 42 kap. 8 § första stycket sista meningen RB; Westberg (2021) s. 305 f.

³¹² Westberg (2010) s. 589; Heuman (2009) s. 217; Andersson (2020) s. 269.

³¹³ Heuman (2009) s. 217.

³¹⁴ 42 kap. 8 § första stycket sista meningen RB; SOU 1938:44 s. 432; Westberg (2021) s. 305 f.; Heuman (2009) s. 218; Ekelöf, Heuman, Edelstam (2009) s. 262; Westberg (2020) s. 602.

³¹⁵ Westberg (2010) s. 590.

³¹⁶ Westberg (2010) s. 590; Heuman (2009) s. 218; Andersson (2020) s. 263; Vad avser definitionen av innehav, se *avsnitt 3.2.2*.

³¹⁷ Westberg (2010) s. 590; Ekelöf, Heuman, Edelstam (2009) s. 262; Westberg (2020) s. 602.

³¹⁸ Andersson (2020) s. 263.

5.3.3 Kravet på bevisbetydelse och relevans

Det framgår inte av ordalydelsen i 42 kap. 8 § första stycket sista meningen RB att det uppställs ett krav på att de skriftliga handlingarna som uppgiftssvaranden innehar ska ha *betydelse som bevis* för av parterna redan åberopade grunder och invändningar för att omfattas av uppgiftsplikten. Trots detta förefaller bevisbetydelse vara en förutsättning för att en handling ska falla inom uppgiftsplikten.³¹⁹ I motiven till Processlagsberedningens förslag till RB anges att uppgiftssvaranden inom ramen för sin skyldighet enligt 42 kap. 8 § första stycket sista meningen RB ska uppge vilka skriftliga handlingar *av betydelse för målet* som denne innehar, utöver dem som denne redan åberopat till sin egen förmån.³²⁰ Det krävs emellertid inte att de skriftliga bevisen besitter ett visst *bevisvärde* för att falla inom uppgiftsplikten, i likhet med vad som gäller för skriftliga bevis som omfattas av den processuella editionsplikten.³²¹ I doktrin har kravet på att handlingarna ska vara av betydelse för målet ansetts innebära att handlingarna ska vara av *bevisrelevans* för någondera av parterna.³²² De skriftliga handlingar som innehas måste således, för att falla inom ramen för uppgiftsplikten, vara relevanta som bevis utifrån redan angivna preciserade bevisteman³²³ och konkretiserade³²⁴ och stridiga³²⁵ rättsfakta som parterna åberopat i målet.³²⁶ Detta innebär att handlingar som enbart är relevanta utifrån möjliga alternativa grunder som inte har åberopats faller utanför uppgiftsplikten.³²⁷ Det förefaller vara tillräckligt att de skriftliga handlingarna är relevanta i förhållande till antingen preciserade bevisteman alternativt konkreta rättsfakta.³²⁸ Så länge handlingar innehas av part vilka är av bevisbetydelse i målet, faller dessa således inom uppgiftsplikten, oavsett till vilken parts fördel eller nackdel de talar.³²⁹ Det tycks även framgå av rättspraxis att det råder ett krav på bevisbetydelse för att en handling ska falla inom uppgiftsplikten. I ett hovrättsfall tog ett yrkande om särskild förteckning sikte på att motparten skulle inkomma med en detaljerad lista över alla handlingar som utifrån i målet angivna grunder och bevisteman var tvisterelevanta.

---

³¹⁹ Jfr 42 kap. 8 § RB; Westberg (2010) s. 589; Rudvall (2007) s. 154 f.

³²⁰ SOU 1938:44 s. 432.

³²¹ Westberg (2010) s. 590; Heuman (2009) s. 217; NJA 1998 s. 590 I.

³²² Heuman (2009) s. 216 f., och Westberg (2010) s. 589 f.; Rudvall (2007) s. 149; Andersson (2020) s. 264.

³²³ Jfr Svea hovrätt, mål nr Ö 5508–01, beslut 2011-09-10, vari domstolen lämnade en begäran om förteckning av skriftliga bevis utan bifall med hänvisning till att bevisteman som låg till grund för begäran var *för allmänt hållna*.

³²⁴ Enligt Andersson innebär kravet på konkretisering att konkreta påståenden framförts rörande vissa faktiska sakförhållanden, jfr Andersson (2020) s. 266.

³²⁵ Om sakomständigheter är ostridiga är bevisning rörande omständigheterna generellt sett överflödigt, se Fitger m.fl. (2022) kommentar till 35 kap. 3 § RB.

³²⁶ Heuman (2009) s. 216; Andersson (2020) s. 266.

³²⁷ Westberg (2010) s. 589; Andersson (2020) s. 265; Rudvall (2007) s. 154.

³²⁸ Andersson (2020) s. 267.

³²⁹ Andersson (2020) s. 264; Heuman (2009) s. 216 f., och Westberg (2010) s. 589 f.; Rudvall (2007) s. 149.

Domstolen lämnade yrkandet utan bifall med hänvisning till att de bevissteman som angavs till grund för yrkandet i vissa delar var för allmänt hållna. Av motiveringen framgick vidare att en bokstavstolkning av bestämmelsen om uppgiftsplikten i målet skulle medföra en alltför långtgående ”discoverymöjlighet”³³⁰ som inte står i överensstämmelse med den lagreglering och försiktiga attityd som RB i övrigt intar till bevis efterforskning, då bestämmelsen skulle innebära att en part på begäran erhåller information om bevis och möjliga grunder för talan som denne inte tidigare kände till. Vidare resonerade domstolen att en tillämpning av bestämmelsen enligt dess ordalydelse skulle medföra att den förelagde parten skulle vara skyldig att företa en konstruktiv juridisk analys till sin egen nackdel.³³¹ Även i underrättspraxis har yrkanden om förteckning enligt 42 kap. 8 § första stycket sista meningen RB ogillats med hänvisning till att framställningen varit för allmänt hållen.³³² Det får emellertid inte för en begäran om uppgiftsplikt uppställas ett krav liknande identifikationskravet som gäller vid framställande av ett yrkande om processuell edition.³³³

Vad gäller den närmre innebörden av ett krav på bevisbetydelse och relevans framhävs i doktrin att kraven bör vara lågt ställda och inte ställas högre än att uppgiftssvaranden på ett allmänt plan kan konstatera huruvida de skriftliga handlingarna ger sken av att angå alternativt kunna angå saken eller inte. Om det inte framstår som uppenbart för uppgiftssvaranden att handlingarna inte har med åberopade grunder eller bevissteman i målet att göra, bör denne enligt Andersson kunna utgå från att handlingarna uppfyller kraven.³³⁴

5.4 Fullgörande av uppgiftsplikten

Den part som begär en förteckning enligt 42 kap. 8 § första stycket sista meningen RB behöver inte i någon mening konkretisera vilka bevis som ska tas med däri. Det är motpartens uppgift att leta reda på bevis som denne innehar av betydelse för åberopade grunder och angivna bevissteman och räkna upp dem i en förteckning.³³⁵ I den avvägning som här fordras ligger att den förelagde motparten måste bedöma huruvida de olika kraven är uppfyllda för att

---

³³⁰ Med ”discovery” avses ett system för bevisanskaffning som går ut på att parterna i ett tidigt skede av tvisten ska få tillgång till *all den information som kan vara tvisterelevant* och vilken kan behövas för utformning och förande av talan. Systemet används bland annat i USA och England och kan även benämnas ”disclosure”, se Westberg (2011) s. 503.

³³¹ Svea hovrätt, mål nr Ö 5508–01, beslut 2001-09-10, vari domstolen hänvisar till Heuman (1989/90) s. 15.

³³² Heuman (2009) s. 220 med vidare hänvisning till Göteborgs tingsrätt T 3641 – 93, vilken gallrats från arkivet och inte längre finns att tillgå.

³³³ Heuman (2009) s. 220 med vidare hänvisning till Göteborgs tingsrätt T 1817 – 95, som gallrats från arkivet och inte längre finns att tillgå.

³³⁴ Andersson (2020) s. 267.

³³⁵ Westberg (2021) s. 305; Heuman (2009) s. 215 och s. 221.

en viss handling ska falla inom uppgiftsplikten och därmed behöva tas med i förteckningen eller inte.³³⁶ Westberg framhåller frågan huruvida uppgiftsplikten i detta avseende implicit innefattar en undersökningsplikt. En undersökningsplikt skulle enligt Westberg medföra en börda för uppgiftssvaranden att genomsöka sina arkiv efter ytterligare skriftliga bevis samt sammanställa dessa för att ta reda på om de kan ha bevisbetydelse i tvisten, vari det skulle ingå en plikt för uppgiftssvaranden att företa en ingående relevansprövning. En sådan undersökningsplikt kan enligt Westberg bli djupgående, men behöver nödvändigtvis inte bli det och kan i realiteten kanske vara av begränsad praktisk relevans mot bakgrund av att det torde vara rimligt att utgå från att partsombudet redan har genomfört ett omfattande arbete med att samla in all tvisterelevant information som dess klient har, oavsett om informationen i fråga talar åt klientens fördel eller nackdel. I ett sådant fall hade uppgiftsplikten enkelt kunna uppfyllas genom att nedteckna informationskällorna och överlämna en förteckning över dessa till motparten.³³⁷ Bestämmelsen ger ingen information om att den uppgiftspliktige måste redovisa vilka överväganden som ligger bakom urvalet av de bevis som tas med i förteckningen över skriftliga bevis.³³⁸ Den uppgiftspliktige torde enligt Westberg därmed inte behöva redogöra för de skäl denne anser föranleda att ett visst skriftligt bevis skulle ha bevisbetydelse i tvisten. Inte heller torde den uppgiftspliktige behöva ange ett ställningstagande till frågan om beviset skulle vara till den ene eller andre partens för- eller nackdel.³³⁹

Att låta det ankomma på uppgiftssvaranden själv att avgöra huruvida en viss informationskälla denne innehar ska förtecknas, har kritiserats för att medföra tillämpningssvårigheter för det fall att den förelagde motparten skulle anse att handlingarna saknar relevans, eller att bevisteman är alltför allmänt hållna för att avgöra huruvida kravet på bevisbetydelse är uppfyllt och därmed inte förteckna dem, vilket skulle kunna resultera i ett dödläge.³⁴⁰ Är bevisteman för allmänt hållna eller grunder för vagt angivna är det kanske inte möjligt för den förelagde motparten att avgöra vilka dokument som ska förtecknas. Domstolen kan visserligen då ogilla ett yrkande om uppgiftsplikt.³⁴¹

Rätten har möjlighet att i ett uppgiftsföreläggande ange vad bevisförteckningen ska bestå av för information om respektive bevis. Domstolen kan ange att förteckningen ska innehålla uppgift om datum för handlingens upprättande, vem som är handlingens upphovsman, vilka parter som är involverade och notering om vilken slags information som utgör handlingens

---

³³⁶ Heuman (2009) s. 221 med vidare hänvisning till T 3775 – 99 som tyvärr gallrats i arkivet och inte längre finns att tillgå; Andersson (2020) s. 269.

³³⁷ Westberg (2010) s. 591.

³³⁸ Jfr 42 kap. 8 § första stycket sista meningen RB.

³³⁹ Westberg (2020) s. 602.

³⁴⁰ Lindell (2003) s. 448.

³⁴¹ Heuman (2009) s. 221.

huvudsakliga innehåll. Enligt Andersson bör förteckningen mot bakgrund av kraven innehålla minsta möjliga information för att uppgiftssökanden ska få användning av uppgifterna och därigenom kunna bilda sig en uppfattning om handlingarna bör begäras ut genom ett yrkande om edition, på frivillig basis eller inte alls. Uppgiftssökanden har även möjlighet att i sin begäran om förteckning ange hur denne vill att förteckningen ska utformas av motparten. Rätten bör enligt Andersson dock inte godta krav på att uppgiftssvaranden ska ange mer omfattande beskrivningar av respektive handling. I annat fall kan arbetet med att upprätta förteckningen bli såväl tids- som kostnadskrävande.³⁴² Andersson anser att uppgiftssvaranden därmed inte torde vara skyldig att i förteckningen ange omfattande beskrivningar av de skriftliga bevis som upptas däri. Det bör vara tillräckligt med en summarisk beskrivning i förteckningen vad varje enskild handling avser.³⁴³ På vilket sätt datalagrad information ska förtecknas står emellertid inte klart. Det förekommer flera situationer då informationen i fråga inte samlats digitalt i exempelvis en digital fil eller ett digitalt dokument. Digital information kan dessutom sammanställas i nya presentationsformer. Westberg framhåller att detta skapar bekymmer vad gäller vad parten är skyldig att uppge i förteckningen inom ramen för uppgiftsplikten för det fall att det rör sig om elektroniskt lagrade handlingar.³⁴⁴

Av naturliga skäl kommer uppgiftssvaranden endast att göra måttfulla ansträngningar vid fullgörandet av uppgiftsplikten, med tanke på att parten har svårt att fullgöra skyldigheten på ett lojalt sätt i förhållande till sin motpart, då fullgörande av skyldigheten innebär att parten gör något som strider mot dennes egenintressen.³⁴⁵ Om den part som begärt uppgiftsföreläggandet inte är tillfredsställd med resultatet, kvarstår emellertid alltid möjligheten att istället använda sig av editionsinstitutet och begära utverkande av ett editionsföreläggande.³⁴⁶

---

³⁴² Andersson (2020) s. 270.

³⁴³ Andersson (2020) s. 265.

³⁴⁴ Westberg (2010) s. 590.

³⁴⁵ Heuman (2007) s. 210.

³⁴⁶ Fitger m.fl. (2022) kommentar till 42 kap. 8 § RB; Vilket då givetvis kräver att editionsökande uppfyller kraven för en begäran om processuell edition, se *avsnitt 3.2.1 – 3.2.5*.

5.5 Begränsningar av uppgiftsplikten

I stora kommersiella tvister, inte minst i dagens digitala miljö, kan skyldigheten att förteckna handlingar inom ramen för uppgiftsplikten medföra betydande arbetsinsatser. Heuman har, med hänvisning till intresseavvägningen vid editionsprövningar, framhållit att en sådan ska göras även när part begär förteckning enligt 42 kap. 8 § första stycket sista meningen RB. Heuman menar att en sådan proportionalitetsprövning kan leda till att part befrias från uppgiftsplikt eller att uppgiftsplikten begränsas till vissa viktigare dokument.³⁴⁷ Heumans anförda skäl för proportionalitetsprincipens tillämpning vid begäran om uppgiftsplikt har bemötts med kritik på annat håll i doktrin. Andersson påpekar att proportionalitetsprincipens tillämpning i situationer av begäran om förteckning saknar stöd i lag, förarbeten och rättspraxis och att det är sannolikt att partens ombud i praktiken på förhand har utfört en sådan sortering av skriftlig bevisning som erfordras vid en eventuell begäran om uppgiftsplikt. Mot bakgrund av detta anser Andersson att det inte torde bli särskilt tidskrävande eller betungande för en uppgiftssvarande att förteckna dessa bevis inom ramen för uppgiftsplikten, varför några skäl för att begränsa uppgiftsplikten genom tillämpning av en proportionalitetsprincip inte föreligger.³⁴⁸

Den yttersta gränsen för upplysningsskyldigheten och därmed för parternas möjlighet till bevis efterforskning kan tyckas vara ”saken” som är föremål för prövning i målet. Med saken avses i sammanhanget summan av parternas respektive talan i betydelsen yrkanden och grunder. Parterna kan således inte vara skyldiga att inom ramen för uppgiftsplikten utge information om bevisning som inte är av betydelse för saken. Frågor som går därutöver har ingenting med det anhängiggjorda målet att göra och bör enligt Rudvall inte omfattas av uppgiftsplikten. Denna ordning motiveras med hänsyn till parternas integritet och intresset av effektivitet under rättegångens förberedelsefas. Det skulle även enligt Rudvall anses minska tilltron till rättsväsendet att tillåta parter att snoka runt i motpartens angelägenheter utan att det är av relevans för målet.³⁴⁹

I övrigt framhåller Rudvall att upplysningsskyldighetens omfattning torde överensstämma med den processuella editionspliktens omfattning. Det framstår som meningslöst att ha en mer långtgående upplysningsskyldighet och därigenom utge information till part som denne sedan inte kan få tillgång till genom utverkande av ett editionsföreläggande.³⁵⁰

---

³⁴⁷ Heuman (2009) s. 222 f.

³⁴⁸ Andersson (2020) s. 268.

³⁴⁹ Rudvall (2007) s. 153.

³⁵⁰ Rudvall (2007) s. 155.

5.6 Rättsliga verkningar av parts underlåtenhet att uppfylla sin uppgiftsplikt

Några direkta tvångsmedel att framtvinga information med stöd i bestämmelsen om uppgiftsplikt finns inte att tillgå.³⁵¹ Bestämmelsen om uppgiftsplikt saknar möjlighet att förenas med vite eller verkställande åtgärder. Den underlåtenhet en part kan visa genom att förhålla sig passiv till en motparts begäran om förteckning enligt 42 kap. 8 § första stycket sista meningen RB eller genom att överlämna en bristfällig förteckning kan visserligen komma att tillmätas betydelse i tvisten i form av att underlåtenheten kan få bevisverkan till partens nackdel, så kallad negativ bevisverkan.³⁵² På detta vis kan motpartens passivitet påverka bevisvärderingen när domstolen ska utreda vilken av parternas versioner av händelseförloppet som ska läggas till grund för domen i målet, vilket kräver att det klarläggs att försummelse skett.³⁵³ Avsaknaden av uppgifter om innehållet i de undanhållna bevisen eller bristfälligt förtecknade bevis gör det i praktiken emellertid ofta omöjligt för rätten att dra några bestämda slutsatser i bevishänseende. Avsaknaden av sanktioner bidrar till svårigheter för part att få tillgång till alla betydelsefulla skriftliga handlingar som motparten innehar. Det följer av regleringen möjligheter för en förelagd part att fullgöra skyldigheten i alltför begränsad omfattning utan att den andre parten kan visa detta. Bristen på insyn i motpartens verksamhet gör att parten inte kan kontrollera hur arbetet med bevis efterforskningen har gått till. Det råder svårigheter att anvisa en metod som gör det möjligt för en part att säkert kunna avgöra huruvida den uppgiftsskyldige underlåtit att i förteckningen uppge skriftliga bevis eller datalagrade bevis av relevans för tvisten.³⁵⁴ Såväl motparten som domstolen har därmed begränsade möjligheter att kontrollera att parten fullgjort sin uppgiftsplikt.³⁵⁵ Andersson poängterar att det därför är av vikt att domstolen i föreläggandet preciserar vad förteckningen över bevisen ska innehålla.³⁵⁶

---

³⁵¹ Rudvall (2007) s. 149; Heuman (2009) s. 225; Andersson (2020) s. 272; Ekelöf, Heuman, Edelstam (2009) s. 262.

³⁵² 35 kap. 4 § RB; Westberg (2010) s. 588; Heuman (2009) s. 225; Andersson (2020) s. 272 f.; Ekelöf, Heuman, Edelstam (2009) s. 262.

³⁵³ Westberg (2021) s. 306.

³⁵⁴ Heuman (2009) s. 225 f.; Heuman (2007) s. 210; Andersson (2020) s. 271.

³⁵⁵ Andersson (2020) s. 271; Heuman (2007) s. 210.

³⁵⁶ Andersson (2020) s. 271.

För det fall det råder misstanke om att förteckningen blivit bristfälligt upprättad återstår dock möjligheten för en part att begära editionsförhör med motparten.³⁵⁷ Domstolen beslutar om huruvida ett sådant förhör ska äga rum eller inte samt har mandat att kalla part vid äventyr av vite. Skulle det då visa sig att motparten talat osanning när denne bekräftat förteckningens riktighet under förhöret kan straffansvar då aktualiseras för osann partsutsaga.³⁵⁸

---

³⁵⁷ 38 kap. 4 § första stycket andra meningen RB; Westberg (2010) s. 524 f.

³⁵⁸ 15 kap. 2 § BrB.

6 Analys

Uppgiftsplikten syftar till att ge parten *information om bevisning* som innehas av motparten, vilken inte tidigare åberopats i målet. Enligt den kontradiktoriska lärans syn på informationsanskaffning ska en part inte tvingas bedriva bevis efterforskning för att *bistå motparten i dennes bevisanskaffning*. Partens rätt till en bevisanskaffning fri från inblandning av motpart eller domstol får enligt den kontradiktoriska informationsanskaffningen enbart ge vika för det fall att motparten har belegg för att parten *innehåller specifika bevis av bevisbetydelse i målet* och lämnar inget utrymme för en plikt av det slag som uppgiftsplikten ger uttryck för. Med avstamp i svensk rätts restriktiva inställning till bevis efterforskning och den härvid gällande läran om kontradiktorisk informationsanskaffning ter sig uppgiftsplikten därmed som en uppseendeväckande förpliktelse att ålägga en part inom ramen för ett dispositivt tvistemål.

Mot bakgrund av uppgiftspliktens sparsamma behandling i rättskällorna, råder vissa svårigheter att närmre fastställa dess omfattning. Varken lagtext, förarbetsuttalanden eller rättspraxis ger någon direkt ledning för hur regeln systematiskt bör tolkas och tillämpas. Det framgår emellertid ett inbördes logiskt samband mellan uppgiftsplikten och den processuella editionsplikten såtillvida att båda bestämmelserna till sina ordalydelser inbegriper *innehav av skriftliga handlingar av bevisbetydelse* i målet. Detta samband, i kombination med uppgiftspliktens illustrerade betydelse i doktrin av att ge information om skriftlig bevisning vilken kan komma till användning vid en senare begäran om processuell edition, torde kunna tas till intäkt för att uppgiftsplikten omfattar *samma slags skriftliga handlingar* som omfattas av den processuella editionsplikten. Även det faktum att kraven på *skriftlig handling, innehav* samt *bevisbetydelse* vid processuell edition liksom samma krav vid uppgiftsplikt förefaller överensstämma till innehållet, talar för en rådande överensstämmelse mellan vilka handlingar (bevis) som ska förtecknas inom ramen för uppgiftsplikten respektive vilka handlingar som kan bli föremål för processuell edition. Jag delar Rudvalls mening att det skulle framstå som betydelselöst att låta uppgiftsplikten omfatta sådana handlingar som på ett senare stadium inte skulle kunna bli föremål för processuell edition. Att låta skyldigheterna sammanfalla till omfattningen i så måtto vilka handlingar som ska förtecknas respektive tillhandahållas framstår som ändamålsenligt också eftersom en sådan ordning förefaller stå i samklang med intresset av en effektiv förberedelsefas. Det finns därmed fördelar med att i detta avseende låta uppgiftspliktens omfattning korrespondera med och återspegla den processuella editionsplikten. Uppgiftsplikten skulle framstå som ett såväl meningslöst som processekonomiskt onödigt moment inom ramen för förberedelsen om den skulle möjliggöra för part att få kännedom om bevis som parten sedan inte skulle kunna få tillgång till genom ett yrkande om processuell edition och som således därmed inte heller skulle få någon inverkan på den fortsatta processen. Starka skäl talar alltså för att uppgiftsplikten bör omfatta

samma slags skriftliga bevis som den processuella editionsplikten omfattar och *åtminstone inte bör omfatta fler skriftliga bevis än som omfattas av den processuella editionsplikten*, då uppgiftsplikten i annat fall skulle bli betydelslös.

De utvidgningar som skett i rättspraxis av den processuella editionspliktens omfattning torde således, till följd av den ovan stipulerade överensstämelsen, få genomslag även vad gäller vilka handlingar som uppgiftsplikten kan anses omfatta. I detta hänseende framstår framförallt *kravet på skriftlig handling* som utvidgats till att numera omfatta även *elektronisk lagrad information*, ge upphov till behov av nya ställningstaganden vad gäller uppgiftspliktens utformning och kraven på omfattningen av de arbetsinsatser som krävs vid fullgörande av densamma. Såsom uppgiftsplikten är utformad bygger upprättandet av en förteckning på att det rör sig om just *handlingar*, vilka är enkla att föra register över. Som Westberg belyst förekommer diverse olika situationer då elektronisk information inte samlats i en digital fil eller ett digitalt dokument. Det förefaller i dessa fall vara oklart hur information rent faktiskt ska förtecknas inom ramen för uppgiftsplikten. Även *innehavskravet*, som numera förefaller omfatta samtliga fall då ett rättssubjekt på ett eller annat sätt har tillgång till en handling, oavsett om denne är handlingens rättmätige ägare eller inte, torde medföra större insatser för uppgiftssvaranden vid urskiljandet av handlingar som i bestämmelsens mening anses *innehåsa* av denne. Det är oklart i vilken utsträckning uppgiftssvaranden är skyldig att genomgå sina arkiv vid fullgörande av sin uppgiftsplikt. Huruvida uppgiftsplikten implicit innefattar en undersökningsplikt framstår som oklart, men *viss undersökning torde enligt min mening fordras med hänsyn till bestämmelsens blotta utformning*. Låt vara att partsombudet med stor sannolikhet redan har vidtagit utredningsåtgärder i bevishänseende då rättegången vid denna tidpunkt inletts. I sådana fall kanske upprättandet av förteckningen varken blir särskilt påtagligt arbetsmässigt betungande eller tidskrävande i realiteten. Det förefaller oavsett finnas ett behov av nya ställningstaganden till omfattningen av uppgiftsplikten vad gäller dess fullgörande till följd av den rättsutveckling som ägt rum under senare år.

Trots uppgiftspliktens och den processuella editionspliktens uppvisade likheter vad gäller vilka slags skriftliga bevis som regleringarna torde omfatta återfinns också vissa diskrepanser. Inledningsvis kan poängteras att uppgiftsplikten inte omfattar handlingar som *innehåsa av tredje man*, vilket därmed snävar in uppgiftsplikten i relation till vad den processuella editionsplikten omfattar. Vid prövningar av uppgiftsplikt råder vidare en avsaknad av en intresseavvägning likt den som företas vid editionsprövningar. Det förefaller emellertid råda en diskussion i doktrin kring huruvida en intresseavvägning platsar även vid prövningar om uppgiftsplikt. Mot bakgrund av en avsaknad av lagstöd, motivuttalanden och rättspraxis i detta avseende, framstår det i dagsläget emellertid inte finnas rättsligt stöd för företagandet av en sådan vid prövningar av uppgiftsplikt. Information om skriftlig bevisning som

förtecknats inom ramen för uppgiftsplikten kan således, efter genomförd intresseavvägning inom ramen för en senare editionsprocess, komma att undantas och därmed ändå inte bli tillgänglig för informationssökande part. I dessa fall framstår uppgiftsplikten, till den del den ger information om bevisning som sedan inte kan tillhandahållas genom processuell edition, som ett betydelseöst och fördröjande moment under förberedelsefasen. Detta gäller även då sådana handlingar som aktualiserar särskilda intresseavvägningar vid en efterföljande editionsprövning undantas från editionsplikt, såsom exempelvis handlingar som innehåller yrkeshemligheter. Uppgiftsplikten framstår i dessa situationer inte fylla någon funktion och kan i stället nyttjas av parter i syfte att förhålla förfarandet och tynga processen. Denna diskrepans mellan uppgiftsplikten och den processuella editionsplikten framstår i enligt min uppfattning som oförklarlig.

Härutöver torde uppgiftspliktens omfattning i viss mån kunna påverkas av uppgiftssvarandens egen tolkning av kraven för de handlingar som faller inom ramen för skyldigheten. Det ankommer som visats på uppgiftssvaranden själv att ta reda på huruvida handlingar i dennes informationsbank faller inom ramen för skyldigheten samt är av relevans för av uppgiftssökanden angivna bevisteman. Låt vara att domstolen redan kontrollerat att grunder och bevisteman är tillräckligt konkreta och preciserade. Detta aktualiserar för uppgiftssvaranden en tolkningsoperation till dennes egen nackdel som framstår som ytterst kontroversiell att tillåta inom ramen för den kontradiktoriska lärans syn på informationsanskaffning. Visserligen torde en uppgiftssvarande, mot bakgrund av vad som framhålls i doktrin, relativt enkelt kunna nöja sig med att förteckna handlingar som angår "saken" som i målet behandlas och därmed slippa vidta någon ingående relevansprövning vid urskiljandet av handlingar och information som ska förtecknas. Detta torde emellertid aktualisera att *fler* handlingar kan komma att förtecknas än som senare kan åtkommas genom processuell edition. Inom ramen för den tolkningsoperation som åligger uppgiftssvaranden förefaller uppgiftspliktens omfattning, om än i liten utsträckning, kunna påverkas av uppgiftssvarandens egna ställningstaganden och bedömningar. Med tanke på att skyldigheten står i tydlig konflikt med partens egenintressen, torde denne av naturliga skäl enbart vidta minsta möjliga åtgärder vid fullgörandet av skyldigheten.

Det visar sig genom uppsatsens utredande del att domstolen liksom uppgiftssökanden kan ställa krav på utformningen av en förteckning som ska upprättas inom ramen för uppgiftsplikten. Domstolen bör, enligt min mening, med hänsyn till den kontradiktoriska lärans syn på informationsanskaffning, enbart tillåta att uppgiftssökanden får ta del av minsta möjliga information kring motpartens innehav av skriftlig bevisning. Omfattningen av fullgörandet av uppgiftsplikten bör således enbart bestå i minsta möjliga insats. Det borde härvid därmed räcka med att beskriva varje skriftlig handling i sådana ordalag att informationen enbart är *precis tillräcklig för att möjliggöra en eventuell*

senare begäran om processuell edition för att därmed upprätthålla vad som framstår vara uppgiftspliktens funktion. Då kraven på hur förteckningen ska upprättas framstår som oklara, framförallt vid förtecknande av elektroniskt lagrad information, torde uppgiftssvaranden ha ett relativt fritt handlingsutrymme i detta avseende så länge denne faktiskt tillhandahåller information om bevisning som ännu inte åberopats i målet. Med hänsyn till den kontradiktoriska lärans syn på informationsanskaffning är sannolikheten hög att uppgiftssvaranden i realiteten gör minsta möjliga insats vid fullgörandet av uppgiftsplikten, vilket indirekt får påverkan på den faktiska omfattningen av fullgörande av densamma i praktiken.

Det föreligger en påtaglig intressekonflikt mellan å ena sidan fullgörandet av uppgiftsplikten och å andra sidan partens egenintressen i målet som, i kombination med de oklarheter som råder kring omfattningen av dess fullgörande, med största sannolikhet torde resultera i att en part endast fullgör sin uppgiftsplikt i minsta möjliga mån eller inte alls. Partsegoismen torde medföra att denne inte gör några ingående ansträngningar för att gå motpartens begäran tillmötes. Ett åläggande om upprättande av förteckning skulle mot bakgrund av att det inte finns några tvångsmedel att tillgripa eller riktlinjer för tillvägagångssättet alltför enkelt kunna kringgåas utan risk för att det uppdragas. Regleringen torde kunna utnyttjas av den uppgiftspliktige genom att denne alltför enkelt kan hävda att dokument som denne innehar innehåller sådan information för vilken ett absolut skydd råder och därmed underlåta att förteckna ned handlingarna. Mot bakgrund av de oklarheter som råder kring uppgiftspliktens omfattning, framgår att svårigheter infinner sig för domstolen att bedöma huruvida en uppgiftssvarande bristfälligt eller undermåligt fullgjort sin uppgiftsplikt. Jag instämmer med Andersson att domstolen därför bör ställa klara och tydliga krav för hur förteckningen i varje enskilt fall ska utformas, i syfte att göra det enklare att i efterhand ta ställning till om uppgiftsplikten till fullo fullgjorts. Att kunna klarlägga att uppgiftssvaranden inte levt upp till sin uppgiftsplikt, möjligtvis genom att utelämna viss skriftlig bevisning från sin upprättade bevisförteckning, kräver dock en insyn i uppgiftssvarandens verksamhet som domstolen inte har. Uppgiftsplikten är, till följd av svårigheterna att kontrollera dess efterlevande, svårsanktionerad, varigenom uppgiftspliktens genomslagskraft minskar avsevärt. Härmed framstår uppgiftsplikten rentav vila på en parts välvilja gentemot sin motpart att fullfölja sin skyldighet och upplysa om tvisterelevant information som denne innehar vilken kan vara till fördel för motparten. För det fall skyldigheten inte fullgörs, det vill säga i de fall då parten vägrar att upprätta en förteckning över huvud taget, framstår det emellertid som enkelt för domstolen att konstatera att skyldigheten inte blivit uppfylld och således använda det sanktionsverktyg som står domstolen till buds. Domstolen kan emellertid även möta svårigheter vid användandet av sanktionsverktyget, då en bedömning av hur en bristfälligt upprättad förteckning ska tillmätas negativ bevisverkan kräver tillgång

till innehållet i de handlingar som underlåtit att förtecknas. Det går annars inte att bedöma hur pass avgörande bevisningen skulle ha varit i tvistemålet. Visserligen kan editionsförhör under sanningsförsäkran begäras av part för att säkerställa att förteckningen blivit fullständigt upprättad. Detta medför dock ökade rättegångskostnader och tar tid i anspråk. Att låta uppgiftspliktens genomslag vila på editionsförhöret kan emellertid inte ha varit lagstiftarens syfte. Editionsförhöret kvarstår som en självständig möjlighet att förhöra motpart om innehav av eventuell skriftlig bevisning och kan begäras direkt, oberoende av uppgiftspliktens tillämpning och existens.

Det faktum att det förekommit att föreläggande om uppgiftsplikt meddelats innan bevisuppgifter lämnats i målet medför ytterligare svårigheter att närmre fastställa skyldighetens omfattning. Uppgiftsplikten ska ju enligt förarbetena omfatta just *sådana bevis som vid tillfället för begäran av uppgiftsplikt inte ännu åberopats av part* i rättegången. Detta bör förutsätta att rättegången förflutit så pass långt att parterna redan har lämnat bevisuppgifter. Att föreläggande om uppgiftsplikt meddelas innan bevisuppgifter lämnats i målet torde medföra svårigheter för uppgiftssvaranden vad gäller att urskilja handlingar som ska förtecknas, framförallt med hänsyn till kravet på bevisbetydelse. En förutsättning för att uppgiftssvaranden ska kunna göra en bedömning av sitt informationsinnehav med hänsyn till kravet på bevisbetydelse är att bevisteman redan angetts i målet.

Uppgiftsplikten syftar till att *parten ska få information om motpartens innehav av bevisning som parten inte tidigare haft kännedom om*. Processuell edition förutsätter i stället att editionssökande *redan har kännedom om bevisning som motparten innehar*, för att kunna identifiera de handlingar denne önskar få ta del av. En till parten överlämnad förteckning upprättad inom ramen för uppgiftsplikten kan på grund härav delvis anses urholka de krav som ställs på editionssökanden. Kravet på identifikation vid processuell edition uppfylls ju per se genom att parten, av sin motpart, fått en förteckning över handlingar som *motparten redan har identifierat och beskrivit*. Motpartens identifikation och beskrivning av handlingarna i förteckningen kan således läggas till grund för partens begäran om processuell edition, och därmed undgår parten det arbete som annars åligger denne att identifiera handlingarna. Förteckningen i sig utgör även ett belegg för att det rör sig om en handling som motparten *innehar*, varpå även innehavskravet vid en efterföljande begäran om processuell edition är uppfyllt redan genom att parten visar upp den bevisförteckning denne fått av motparten. Att kraven för processuell edition blir lättare för en part att uppfylla genom att denne tagit del av en förteckning upprättad inom ramen för motpartens uppgiftsplikt, förefaller stå i konflikt med och innebära ett kringgående av den kontradiktoriska läran som förespråkar att partens ensamansvar i bevisanskaffningshänseende enbart ska kunna brytas igenom för det fall informationssökande part uppfyller *kraven*

för edition. Låt vara att uppgiftsplikten är svårsanktionerad och sällan tillämpad och därmed kanske inte får en urholkande effekt på de krav som omgärdar den processuella editionsplikten *i realiteten*. För det fall uppgiftsplikten välvilligt fullgörs av uppgiftssvaranden, kan den dock i kombination med regleringen om processuell edition, tyckas utgöra kraftfulla bevis efterforskningsverktyg i tvistemålssammanhang vilka står i tydlig strid med den kontradiktoriska lärans syn på informationsanskaffning.

Sammanfattningsvis innebär bestämmelsen om uppgiftsplikt ett tydligt och anmärkningsvärt avsteg från den för svenskt vidkommande gällande kontradiktoriska lärans syn på informationsanskaffning, genom att möjliggöra förelägganden mot en part att bistå motparten i sin bevisanskaffning. Uppgiftsplikten ger i grund och botten uttryck för tanken att parterna ska ha lika tillgång till information, men blir tämligen verkningslös till följd av dess blygsamma och svårtillämpade sanktionsmöjligheter som delvis kan anses bero på dess oklara omfattning och utformning. Bestämmelsens genomslag blir således i praktiken fullständigt beroende av parternas välvilja att samarbeta och samma resultat förefaller därmed kunna åstadkommas genom användning av utomrättsliga bevisanskaffningsmetoder som för parter redan finns att tillgå. Det framstår vara en komplicerad uppgift att närmre utröna uppgiftspliktens omfattning i flera avseenden då rättskälleunderlaget är begränsat och i vissa delar enbart består av motstridiga uttalanden i doktrin. Bestämmelsen framstår emellertid som tätt sammanlänkad med den processuella editionsplikten, vilket torde tala för att den till stora delar omfattar samma slags bevis som den processuella editionsplikten omfattar, låt vara att det i viss mån föreligger diskrepanser av olika slag. Sammantaget är uppgiftsplikten till följd av dess oklara omfattning och utformning förenad med betydande tillämpningssvårigheter. En översyn och anpassning av bestämmelsen kan tyckas vara välkommen, både av funktionalitetsskäl och av rättssäkerhetsskäl. En upplysningsplikt av det slag som uppgiftsplikten innebär återfinns inte i Processkommissionens förslag. För det fall den kontradiktoriska lärans syn på informationsanskaffning ska upprätthållas i svensk rätt, bör lagstiftaren överväga att till och med slopa den helt och hållet.

Källförteckning

Offentligt tryck

SOU 1926:33 Processkommissionens betänkande angående rättegångsväsendets ombildning – Tredje delen – Rättegången i tvistemål.

SOU 1938:44 Processlagberedningens förslag till rättegångsbalk.

Prop. 1942:5 Förslag till ny rättegångsbalk.

Prop. 1974:95 Förslag till lag om nordisk vittnesplikt m.m.

Prop. 1986/87:89 Om ett reformerat tingsrättsförfarande.

Prop. 1987/88:1 Om ändring i rättegångsbalken.

Prop. 1988/89:124 Om vissa tvångsmedelsfrågor.

Prop. 1994/95:191 Partsställningen i mål enligt yrkestrafiklagen.

SOU 2001:103 En modernare rättegång.

Prop. 2004/05:131 En modernare rättegång – reformering av processen i allmän domstol.

Litteratur och artiklar

Andersson Olle, 'Uppgiftsskyldigheten i rättegångsbalken – obsolet eller outnyttjad möjlighet till bevis efter forskning?', SvJT (2020) s. 259 [cit. Andersson (2020)].

Borgström Peter, Rättegångsbalk (1942:740) 38 kap. 2 §, Karnov 2022-10-31 (JUNO) [cit. Borgström (2022) kommentar till 38 kap. 2 § RB].

Borgström Peter, Rättegångsbalk (1942:740) 38 kap. 2 §, Lexino, 2021-06-25 (JUNO) [cit. Borgström (2021) kommentar till 38 kap. 2 § RB].

Ekelöf Per Olof, Boman Robert, *Rättegång IV*, 6 omarb. uppl., Författaren och Fritzes Förlag AB, Stockholm (1992) [cit. Ekelöf, Boman (1992)].

Ekelöf Per Olof, Heuman Lars, Edelstam Henrik, *Rättegång IV*, 7 omarb. och rev. uppl., Norstedt, Stockholm (2009) [cit. Ekelöf, Heuman, Edelstam (2009)].

Edelstam Henrik i Agell Anders, Nils Jareborg (red.), *Sakkunnigbeviset*, Författaren och Iustus Förlag AB, Uppsala (1991) [cit. Edelstam (1991)].

Fitger Peter, Sörbom Monika, Eriksson Tobias, Hall Peter, Palmkvist Ragnar, Renfors Cecilia, *Rättegångsbalken* (3 juni 2022, JUNO), kommentaren till 38 kap. 2 § [cit. Fitger m.fl. (2022) kommentar till 38 kap. 2 § RB].

Fitger Peter, Sörbom Monika, Eriksson Tobias, Hall Peter, Palmkvist Ragnar, Renfors Cecilia, *Rättegångsbalken* (3 juni 2022, JUNO), kommentaren till 36 kap. 8 § [cit. Fitger m.fl. (2022) kommentar till 36 kap. 8 § RB].

Fitger Peter, Sörbom Monika, Eriksson Tobias, Hall Peter, Palmkvist Ragnar, Renfors Cecilia, *Rättegångsbalken* (3 juni 2022, JUNO), kommentaren till 42 kap. 8 § [cit. Fitger m.fl. (2022) kommentar till 42 kap. 8 § RB].

Fitger Peter, Sörbom Monika, Eriksson Tobias, Hall Peter, Palmkvist Ragnar, Renfors Cecilia, *Rättegångsbalken* (3 juni 2022, JUNO), kommentaren till 35 kap. 6 § [cit. Fitger m.fl. (2022) kommentar till 35 kap. 6 § RB].

Fitger Peter, Sörbom Monika, Eriksson Tobias, Hall Peter, Palmkvist Ragnar, Renfors Cecilia, *Rättegångsbalken* (3 juni 2022, JUNO), kommentaren till 35 kap. 3 § [cit. Fitger m.fl. (2022) kommentar till 35 kap. 3 § RB].

Heuman Lars 'Skyldighet för part att lämna en förteckning över de skriftliga bevis han innehar' i Göthlin Lars, Heuman Lars, Westberg Peter, Wetterberg Torgny (red.), *Vänbok till Bertil Södermark*, Norstedts Juridik AB, Stockholm (2009) s. 213 [cit. Heuman (2009)].

Heuman Lars, 'Editionsföreläggande avseende ADB-baserad information och proportionalitetsgrundsatsen', JT (1999/00) s. 152 [cit. Heuman (1999/00)].

Heuman Lars, 'Editionssökandes moment 22 och yrkeshemligheter', JT (1995/96) s. 449 [cit. Heuman (1995/96)].

Heuman Lars, 'Editionsförelägganden i civilprocesser och skiljetvister. Del I', JT (1989/90) s. 3 [cit. Heuman (1989/90)].

Heuman Lars, 'Editionsförelägganden i civilprocesser och skiljetvister. Del II', JT (1989/90) s. 233 [cit. Heuman (1989/90)].

Heuman Lars, 'Begreppen behov, samverkan och ansvar' i Claes Peterson (red.), *Juridiska Fakulteten i Stockholm 100 år – En minnesskrift*, EO grafiska, Stockholm (2007) [cit. Heuman (2007)].

Hjertstedt Mattias, *Tillgången till handlingar för brottsutredare – En rättsvetenskaplig studie av beslag med husrannsakan, myndigheters utlämnandeskyldighet samt editions- och exhibitionsplikt*, Författaren och Iustus Förlag AB, Uppsala (2011) [cit. Hjertstedt (2011)].

Jorstadius Fredrik, 'Inspektion av elektroniskt lagrad information i dispositiva tvistemål – särskilt om materiell edition grundad på inspektionsklausuler', JT (2010/11) s. 846 [cit. Jorstadius (2010/11)].

Kleineman Jan 'Rättsdogmatisk metod' i Nääv Maria, Mauro Zamboni (red.), *Juridisk Metodlära*, 1 uppl., Författarna och Studentlitteratur AB, Lund (2013) [cit. Kleineman (2013)].

Lindblom Per Henrik, 'Rättssfärernas harmoni', SvJT (1996) s. 793 [cit. Lindblom (1996)].

Lindell Bengt, *Civilprocessen*, 2 rev. uppl., Författaren och Iustus Förlag AB, Uppsala (2003) [cit. Lindell (2003)].

Nordh Roberth, *Bevisrätt A Allmänna bevisfrågor. Om ansvaret för bevisning, vittne, syn, sakkunnig m.m.*, 2 uppl., Författaren och Iustus Förlag AB, Uppsala (2019) [cit. Nordh (2019)].

Perhard Lars, 'Något om elektronisk edition i tvistemål och skiljeförfarande', JT (2007/08) s. 395 [cit. Perhard (2007/08)].

Rudvall Samuel 'Bevis efterforskning avseende skriftliga handlingar hos motparten' i Nilsson Mattias (red.), *Till minnet av Södra Roslags Tingsrätt*, Författarna och Jure förlag AB, Stockholm (2007) [cit. Rudvall (2007)].

Welamson Lars, 'Svensk rättspraxis – Civil- och straffprocessrätt 1973 – 1979', SvJT (1982) s. 81 [cit. Welamson (1982)].

Westberg Peter, 'Nordiskt fiskafänge', SvJT (2013) s. 443 [cit. Westberg (2013)].

Westberg Peter, *Civilrättskipning I*, 3 uppl., Norstedts Juridik AB, Stockholm (2021) [cit. Westberg (2021)].

Westberg Peter, *Anskaffning av bevisning i dispositiva tvistemål*, 1 uppl., Norstedts Juridik AB, Stockholm (2010) [cit. Westberg (2010)].

Westberg Peter, 'Edition och informationsjakt på expertutlåtanden', JT (2011/12) s. 355 [cit. Westberg (2011/12)].

Westberg Peter "'Fishing Expeditions" – ett "inbrott" i själ och rum?' i *Festskrift till Per Ole Träskman*, Författarna och Norstedts Juridik AB, Stockholm (2011) s. 502 [cit. Westberg (2011)].

Westberg Peter, *Konflikt och kontrakt*, Jure förlag AB, Stockholm (2020) [cit. Westberg (2020)].

Rättsfallsförteckning

Högsta domstolen

NJA II 1943 s. 498
NJÄ 1953 s. 19
NJÄ 1958 s. 501
NJÄ 1959 s. 230
NJÄ 1975 s. 693
NJÄ 1977 s. 254
NJÄ 1985 C 34
NJÄ 1986 s. 398
NJÄ 1992 s. 307
NJÄ 1998 s. 590 I
NJÄ 1998 s. 590 II
NJÄ 1998 s. 829
NJÄ 1999 s. 469
NJÄ 2001 s. 404
NJÄ 2002 s. 41
NJÄ 2005 s. 180
NJÄ 2011 s. 241
NJÄ 2012 s. 289
NJÄ 2014 s. 651
NJÄ 2020 s. 373
NJÄ 2020 s. 664
NJÄ 2022 s. 249

Hovrätterna

Hovrätten för Västra Sverige, mål Ö 170/88, beslut 1988-11-11.
Svea hovrätt, mål T-291/96, beslut 1996-10-02.
Hovrätten över Skåne och Blekinge, mål Ö 1167-99, beslut 2000-11-13.
Svea hovrätt, mål nr Ö 5508-01, beslut 2001-09-10.
Hovrätten över Skåne och Blekinge, mål Ö 2851-01, beslut 2002-09-10.
Hovrätten för Övre Norrland, mål Ö 862-05, beslut 2006-02-03.

Tingsrätterna

Skellefteå tingsrätt, mål T 1629-04, beslut 2005-11-11.